T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENETİM KOMİTESİ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ: BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU KAPSAMINDAKİ HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE BİR ARAŞTIRMA

HATİCE SARAÇ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KIYMET TUNCA ÇALIYURT

EDİRNE, 2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE DENETİM PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice SARAÇ tarafından hazırlanan "Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 26 Temmuz 2018 günü saat 14:00'de yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....KABUL EDİLMESİNE..... **OYBİRLİĞİ**/**OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Prof. Dr. Kıymet ÇALIYURT	KABUL EDİLMESİNE	
Doç. Dr. Engin DEMİREL	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Erkan ÖZTÜRK	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10212296
Yazar Adı / Soyadı	HATİCE SARAÇ
T.C.Kimlik No	34973228468
Telefon	5301549261
E-Posta	haticesarac_61@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma
Tezin Tercümesi	Investigation of the Audit Committee Effectiveness: A Study on Publicly Traded Companies in the Banking Regulation and Supervision Agency
Konu	İşletme = Business Administration
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İşletme Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Muhasebe Ve Denetim Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	173
Tez Danışmanları	PROF. DR. KIYMET ÇALIYURT
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

18.09.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma
Hazırlayan: Hatice SARAÇ

ÖZET

Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve Türkiye'de yaşanan bedeli çok pahalı olan deneyimler sonucu günümüzde şirketlerin mali durumu ve maruz kaldığı riskler konusunda pay ve menfaat sahiplerinin şirket yönetimlerinden yeterli, doğru ve zamanında bilgi talebine ilişkin ihtiyaçları artmıştır. Bu nedenle düzenleyici otoriteler tarafından yapılan yasal düzenlemelerde Yönetim Kurullarında Denetim Komitelerinin oluşturulması öngörülmüştür.

Denetim komiteleri, yönetim kurullarının gözetim sorumluluğunu yerine getirmede en önemli yardımcı organı olan ve Türkiye uygulamasında icrai sorumluluğu bulunmayan yönetim kurulu üyelerinden seçilmek suretiyle oluşturulan komitelerdir. Bu çerçevede çalışmamız kapsamında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kapsamındaki halka açık işletmelerde denetim komitesinin etkinliğinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Türkiye bazında BDDK'ya tabi halka açık işletmeler üzerinde, denetim komitesinin etkinliğini ölçmek için PwC ve IIA Foundation tarafından hazırlanan anket[1] çalışması kullanılmıştır.

Sonuç itibariyle bu dokuz farklı değişken ile ölçülen denetim komitesinin etkinliğine ilişkin olarak, Türkiye bazında BDDK'ya tabi halka açık şirketlerde denetim komitesinin etkinliği konusunda iki örtük değişkenin anlamlı çıktığı görülmüştür. Bu iki örtük değişken de "Yönetimin Gözetimi" ve "Performans Değerleme" örtük değişkenleridir.

Anahtar Kelimeler: Denetim Komitesi, Denetim Komitesi Etkinliği, BDDK'ya Tabi Şirketler

[1] PwC ve IIA Foundation başta olmak üzere dünyanın pekçok yerinden katılımcı ile hazırlanan bu anket çalışması İngilizce olarak internette yayınlanmıştır. Anketin tez çalışmasında kullanılması öncesi PwC İstanbul ofisinden Dr.Ahmet Kavak' tan izin alınmıştır. IIA Foundation' a izin için eposta gönderilmiştir.
https://www.pwc.com/jg/en/publications/audit-comm-effectiveness-what-works-best-2011.pdf

Name of Thesis: Investigation of the Audit Committee Effectiveness: A Study on Publicly Traded Companies in the Banking Regulation and Supervision Agency
Prepared by: Hatice SARAÇ

ABSTRACT

The world in various countries and the cost of living in Turkey which is very expensive experience as a result of today's companies' financial situation and their shareholders and stakeholders about the risks posed enough of the company's management, have increased needs for accurate and timely information requests. For this reason, it is envisaged to establish the Audit Committees in the Administrative Boards in the legal regulations made by the regulatory authorities.

The audit committee, management is the most important subsidiary bodies in fulfilling its oversight responsibilities of boards and committees are created by selecting applications from Turkey in unaccountable executive board members. Within this framework we aimed to measure the effectiveness of the audit committee in publicly owned enterprises within the scope of the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA). Turkey on the basis of business open to the public subject to the BRSA, questionnaire[2] study prepared by PwC and III Foundation was used to measure the effectiveness of the audit committee.

As a conclusion regarding the effectiveness of the audit committee with nine different variables measured, Turkey has seen two significant implicit variable out of the BRSA about the effectiveness of some publicly traded companies subject to the audit committee. These two implicit variables are the implicit variables of leme Management Supervision ”and i Performance Appraisal Bu.

Keywords: Audit Committee, Audit Committee Effectiveness, BRSA Companies

[2] This questionnaire, which was prepared with participants from many parts of the world, especially PwC and IIA Foundation, is published in English on the internet.Permission from Dr. Ahmet Kavak from the PwC Istanbul office was obtained before the survey was used in the thesis study. An email has been sent to the IIA Foundation for permission.

TEŞEKKÜR METNİ

"Denetim Komitesinin Etkiğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma" başlıkla çalışmamın yazılma süreci boyunca en büyük desteği aldığım sevgili danışmanım Prof. Dr. Kıymet Tunca Çalıyurt'a hiçbir destekten kaçınmadığı, fikirleriyle yol gösterdiği ve engin bilgilerinden faydalandırdığı için teşekkürü borç bilir, saygılarımı sunarım. Ayrıca çalışmamın yürütülmesi sürecinde sağladıkları destek ve fikirlerden dolayı Dr. Sezer Bozkuş Kahyaoğlu'na ve Dr. Bülent Balkan'a teşekkürü borç bilir, saygılarımı sunarım.

Anket çalışmamızda bizlere verdikleri özel izinden dolayı PwC ve IIA Foundation' a teşekkürlerimi sunarım. Bunun yanında eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme, annem (Asiye Saraç), babam (Murat Saraç)'a ve manevi olarak varlığını yanımda hisseettiğim sevgili arkadaşım Hülya Çayır'a minnetlerimi sunarım. Buna ilaveten Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetimine, İşletme Anabilim Dalı'nda görev yapan tüm öğretim üyelerine, yapılan bilimsel çalışmamıza destek sağlayan tüm katılımcılara da teşekkürlerimi sunarım. 2018/43 proje numarası ile bizlerden katkılarını esirgemeyen (TÜBAP) Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje merkezine şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tezimin savunma aşamasında, değerli fikirlerini sunarak ve jurime katılarak beni gururlandıran Sayın Doç. Dr. Engin Demirel'e ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erkan Öztürk'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
TEŞEKKÜR METNİ iii
İÇİNDEKİLER iv
TABLOLAR LİSTESİ viii
ŞEKİLLER LİSTESİ ix
KISALTMALAR x
GİRİŞ 1
1. HİLE VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA 3
1.1. FİNANSAL TABLO VE FİNANSAL RAPORLAMA 3
1.1.1. Finansal Tablo Ve Raporun Tanımı **3**
1.1.2. Finansal Tabloların Amacı **5**
1.2. RİSK, HİLE VE HİLE RİSKİ 6
1.2.1. Risk Kavramı **6**
1.2.2. Hile Kavramı **8**
1.2.3. Hile Riski Kavramı **9**
1.2.4. Hile Riski Yönetenler ve Sorumlulukları **11**
1.2.4.1. Yönetim Kurulu **13**
1.2.4.2. Denetim Komitesi **14**
1.2.4.3. Üst Yönetim **14**
1.2.4.4. Çalışanlar **15**
1.3. HİLE POPÜLASYONU 15
1.3.1. Varlıkların Kötüye Kullanımı **16**
1.3.2. Yolsuzluk **18**
1.3.3. Hileli Finansal Raporlama **19**
1.3.3.1. Hileli Finansal Raporlama Nedenleri **21**
1.3.3.2. Hileli Finansal Raporlamaların Unsurları **23**
1.3.3.3. Hileli Finansal Raporlamaya İlişkin Risk Faktörleri **26**
1.3.3.4. Hileli Finansal Raporlama Yöntemleri **28**
1.4. HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM KOMİTESİ İLİŞKİSİ 30

2. İÇ KONTROL SİSTEMİ VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMAYI ÖNLEMEDEKİ ROLÜ 36
2.1. İÇ KONTROL SİSTEMİ 36
2.1.1. İç Kontrol Sisteminin Tarihçesi **36**
2.1.2. Kontrol ve İç Kontrol Sistemi Kavramı **38**
2.1.3. İç Kontrol Sisteminin Amaçları **41**
2.1.4. İç Kontrol Sisteminin Önemi **42**
2.1.5. Etkin Bir İç Kontrol Sisteminin Özellikleri **42**
2.1.6. İç Kontrol Sisteminin Unsurları **45**
2.1.6.1. Kontrol Ortamı **47**
2.1.6.2. Risk Değerleme **49**
2.1.6.3. Kontrol Faaliyetleri **51**
2.1.6.4. Bilgi ve İletişim **52**
2.1.6.5. İzleme **54**
2.1.7. İç Kontrol Sisteminin İç Denetim Birimindeki Rolü **55**
2.1.8. Hileli Finansal Raporlamanın Önlenmesinde Kullanılan Yöntemler ve İç Kontrol Sisteminin Rolü **56**
2.1.8.1. Hile Riski Değerlendirmesi **57**
2.1.8.2. Organizasyon Yapısı, Etik Kültürü **58**
2.1.8.3. İç Kontrol Sisteminin Etkinliği **59**
2.1.8.4. Denetim Komitesi ve Kurumsal Yönetim **60**
3. DENETİM KOMİTESİ VE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ KAVRAMI 61
3.1. BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMUNA TABİ İŞLETMELER 61
3.1.1. Faktoring Sektörüyle İlgili Genel Tanımlar **61**
3.1.1.1. Factoring İşlemlerinin Çeşitleri ve Uygulanışı **63**
3.1.1.2. Factoring İşlemlerinin Fonksiyonları ile Avantaj ve Dezavantajları **65**
3.1.1.3. Faktoring İşlemlerinin İşleyişi **68**
3.1.2. Leasing Sektörüyle İlgili Genel Tanımlar **69**
3.1.2.1. Finansal Kiralama (Leasing) Türleri **71**

3.1.2.2. Finansal Kiralama İşleminin İşleyişi 73
3.1.2.3. Finansal Kiralama İşleminin Avantaj Ve Dezavantajları 75
3.1.3. Bankacılık, Finansal Varlık ve Finansman Sektörleri İle İlgili Genel Tanımlar 77
3.1.4. İşletmelerde Halka Açılma Süreci ve Prosedürleri 79
3.1.4.1. Halka Açılma Süreci 80
3.2. DENETİM KOMİTESİ VE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ KAVRAMI 83
3.2.1. Genel Kavramlar 83
3.2.2. Denetim Komitesinin Tarihsel Gelişimi 85
3.2.2.1. Dünyada Yaşanan Gelişmeler 86
3.2.2.2. Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler 92
3.2.3. Denetim Komitesinin Organizasyon İçerisindeki Yeri 95
3.2.4. Denetim Komitesinin Yapısı 97
3.2.4.1. Denetim Komitesi Üyelerinin Bağımsız Olması 98
3.2.4.2. Denetim Komitesi Üyelerinin Uzman Olması 99
3.2.5. Denetim Komitesinin Sorumlulukları 100
3.2.5.1. Finansal Bilgilerin Kamuya Açıklanması Konusunda Sorumluluklar 101
3.2.5.2. Bağımsız Denetimle İlgili Sorumluluklar 101
3.2.5.3. İç Denetim Ve İç Kontrol Sistemi İle İlgili Sorumluluklar 102
3.2.5.4. Yasaların Öngördüğü Düzenlemelere Uyulması Konusunda Sorumluluklar 103
3.2.6. Denetim Komitesinin Fonksiyonları 104
3.2.7. Denetim Komitesinin Etkinliği 106
3.2.7.1. Bağımsızlık 108
3.2.7.2. Denetim Komitesi Yönetmeliği 109
3.2.7.3. Uzmanlık 109
3.2.7.4. Toplantı Yapısı 110

4. BDDK'YA TABİ HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMA 113

4.1. Araştırmanın Yöntemi **113**

4.2. Tanımlayıcı İstatistik **115**

4.3. Yapısal Eşitlik Modeli **121**

4.4. Modelleme **123**

SONUÇ 131

KAYNAKÇA 137

EKLER 152

EK 1- ANKET ÇALIŞMASI 152

EK 2 - MODELLEME 171

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Geleneksel ve Modern Risk Tanımları..... 8
Tablo 2 Finansal Tablo Suiistimal Yöntemleri..... 29
Tablo 3 İç Kontrol Kavramının Gelişim Süreci..... 37
Tablo 4 İç Denetim Faaliyetinin İç Kontrol Sistemindeki Rolü 55
Tablo 5 Denetim Komitesinin Tarihsel Gelişimi..... 86
Tablo 6 Tanımlayıcı İstatistik 115
Tablo 7 Korelasyon Matrisi..... 116
Tablo 8 Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin Ölçülmesi..... 118
Tablo 9 Pattern Matrix..... 120
Tablo 10 Denetim Komitesinin Etkinliğini Etkileyen Örtük Değişkenler 124
Tablo 11 Intercepts: (Group number 1 - Default model) 125
Tablo 12 Normallik Dağılımı (Assessment of normality) 126

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Finansal Raporlamanın İşlevleri 4
Şekil 2 Varlıklarının Kötüye Kullanımı - Vaka Yüzdesi 17
Şekil 3 Varlıkların Kötüye Kullanımı – Kayıp Tutarı 17
Şekil 4 Yolsuzluk -Vaka Yüzdesi 18
Şekil 5 Yolsuzluk - Kayıp Tutarı 19
Şekil 6 Hileli Finansal Raporlama Vaka Yüzdesi 21
Şekil 7 Hileli Finansal Raporlama Kayıp Tutarı 21
Şekil 8 Hilekarın Konumu Açısından Hile Nedenleri (Yüzdesel Olarak) 22
Şekil 9 Hile Dörtgeni 24
Şekil 10 Kontrol Çevresi Prensipleri 49
Şekil 11 Risk Değerleme Prensipleri 50
Şekil 12 Kontrol Faaliyetleri Prensipleri 52
Şekil 13 Bilgi ve İletişim Prensipleri 54
Şekil 14 İzleme Unsurunun Prensipleri 55

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	Association of Certified Fraud Examiners
AIA	Amerikan Denetim Enstitüsü - American Institute Accountants -
AICPA	Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CEO	Genel Müdür (Chief Executive Officer)
COSO	Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (Treadway Komisyonunu Destekleyen Organizasyonlar Komitesi)
IIA	İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of İnternal Auditors)
KGK	Kamu Gözetim Kurumu
NYSE	Newyork Stock Exchang Organizations)
SAS	Statements on Auditing Standarts)
SEC	Securities Exchange Commission
SOX	Sarbanes Oxley Yasası (Sarbanes Oxley Act)
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UMUÇ	Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi

GİRİŞ

Denetim komitesi, yönetim kurulu adına işletmelerin iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin ilgili kanun ve düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, ilgili kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumlu olan komitedir (5411 Sayılı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kanunu, madde 24).

Denetim komitelerinin ilk örnekleri 1940'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Yaşanan skandallar nedeniyle denetim komitelerinin ilk uygulamaları Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de görülmekle birlikte daha sonra Avrupa Birliği (AB), İngiltere, Avustralya, Malezya başta olmak üzere dünya geneline yayılmıştır. Denetim komiteleri, kamu otoritelerinin yanı sıra Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA), İç Denetçiler Enstitüsü (IIA), Organizasyonları Destekleme Komitesi (COSO) gibi uluslararası kuruluşların da ilgi alanına girmiştir. Bu kuruluşlar denetim komiteleri ile ilgili çeşitli bildiri ve araştırma raporları yayınlamıştır.

Denetim komiteleri ilk ortaya çıktığı 1940'lı yıllardan günümüze kadar skandallar, değişen iş dünyası, yapılan düzenlemeler bağlamında şekillenerek gelmiştir. Uluslararası alanda (Sarbanes-Oxley Kanunu) SOX , Türkiye'de ise başta Bankacılık Kanunu [3] olmak üzere Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kanunu (BDDK), Sermaye Piyasası Kanunu (SPK), Kamu Gözetim Kurumu (KGK)

[3] 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, madde 24

tarafından yapılan düzenlemeler denetim komitelerinin yetki ve sorumluluk alanlarını şekillendirmiştir.

Çalışmamız kapsamında denetim komitesinin hileli finansal raporlama ve hile riski ile ilişkisine yer verilmekte olunup yaşanan hilelerin maddi kayıpları gözönüne serilmektedir. Diğer yandan iç kontrol sistemi ile denetim komitesinin ilişkilerine yer verdiğimiz çalışmamızda, iç kontrol sisteminin hile ve hileli finansal raporlama konusundaki sorumluluklarından bahsedilmektedir. Ayrıca üst yönetimin iç kontrol sistemini bertaraf etme riski karşısında ortaya çıkan denetim komitelerinin etkinliğine değinilmiştir.

Bu kapsamda Türkiye'de denetim komitesinin etkinliğinin ölçmek amacıyla BDDK'ya tabi halka açık şirketler üzerinde anket çalışması yapılmış ve yapılan bu çalışmada denetim komitesinin etkinliğini belirleyen iki örtük değişken olduğu sonucuna varılmıştır. Bu iki örtük değişken "Yönetimin Gözetimi" ve "Performans Değerlendirme" değişkenidir. Bu iki değişken etrafında 9 farklı faktörün denetim komitesinin etkinliğni belirleyen faktörler oldukları sonucuna varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİLE VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

Çalışmamızın bu bölümünde hile, finansal tablo ve raporlama, hileli finansal raporlama kavramları açıklanacaktır. Ayrıca risk ve hile riski kavramları ile hile riskini yöneten faktörlerin neler olduğu konuları açıklanacaktır. Hile popülasyonunu oluşturan unsurlarla birlikte bu popülasyonun denetim komitesi ile ilişkileri açıklanmıştır.

1.1. FİNANSAL TABLO VE FİNANSAL RAPORLAMA

Finansal tablo kavramı, esas itibari ile finansal tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmakla birlikte her zaman tüm kullanıcıların ihtiyaç duydukları bilgileri karşılamayabilirler. Finansal tablolardan farklı konu ve şekillerde yararlanmak isteyen birçok finansal tablo kullanıcısı vardır. Bu kullanıcılar yatırımcılar, müşteriler, borç verenler, çalışanlar, devlet ve kamuoyudur. Bununla birlikte finansal tablolar başta yatırımcılar olmak üzere diğer paydaşların da temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurgulanmalı ve hazırlanmalıdırlar. Finansal tabloların birçok kesimin kararına yön veren önemli tablolar olduğu kuşkusuzdur. Bu sebeple bu tablolarda yapılacak kasıtlı ya da kasıtsız bir yanlış birçok grubun kararının etkileyecektir. Bütün kesimlerin doğru bilgiler alıp kararlarını ona göre şekillendirmeleri tabii ki kaliteli finansal raporlama yapmayla mümkün olacaktır.

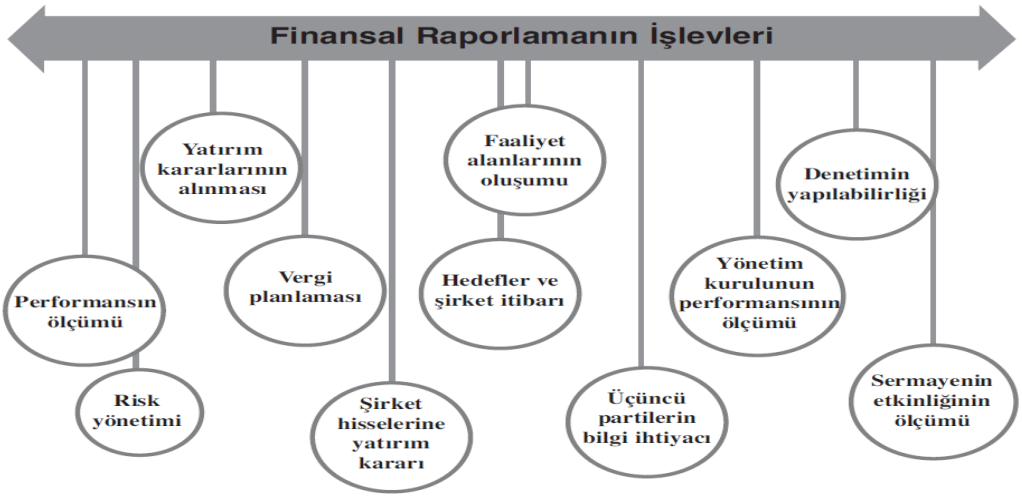
1.1.1. Finansal Tablo Ve Raporun Tanımı

Finansal (mali) tablonun tanımına bakılacak olursa, "*Finansal muhasebenin kayıt ve sınıflama yoluyla ürettiği bilgilerin, belirli zaman aralıklarıyla çeşitli karar süreçlerinde kullanılmak üzere özetlediği tablolara finansal tablolar denilmektedir"* (Tuncer, 2014: 29) şeklinde tanımlanmıştır. Muhasebenin kaydetme ve sınıflandırma fonksiyonuyla elde edilen bilgiler raporlama fonksiyonuyla finansal tablolara analiz

yapılmak ve yorumlanmak üzere aktarılır. " *Finansal tablolar, finansal raporlama sürecinin sonucunda üretilen ve kullanıcılara işletmenin finansal durumu hakkında gerekli bilgileri sağlayan temel göstergelerdir"* (Usta ve Uçma: 2011:20).

Finansal bilgi sisteminin sağlıklı çalışması ve bu bilgilerin geçerli ve güvenilir biçimde istenen zamanda ve ayrıntıda elde edilmesinin yanında, bunların ilgililere sunuluşu, yani raporlaması da önem taşımaktadır (Demirkıran, 2010: 20). Kısaca finansal raporlamayı, finansal tabloların oluşturulması sistemi olarak tanımlamak mümkündür.

Pay ve menfaat sahipleri şirketin yönetimi, finansal ve hukuki durumu ile ilgili olarak düzenli ve güvenilir bilgiye erişim ihtiyacı duyarlar. İşletme çevresinde bir çok pay ve menfaat sahibi mevcuttur. Finansal raporlamanın birçok kullanıcısı ve birçok işlevi vardır. Şirketin alacaklıları, kredi sağlayan finansal kurumlar, şirket çalışanları tedarikçiler, müşteriler ve vergi otoritesi en büyük menfaat sahipleri arasında bulunur (Aktan, 2013: 157). Finansal raporun bu pay ve menfaat sahiplerine sağladığı işlevler de şunlardır (Erkan ve Demirel Arıcı, 2011: 31).

(Kaynak: Erkan ve Arıcı, 2011:31)
Şekil 1 Finansal Raporlamanın İşlevleri

1.1.2. Finansal Tabloların Amacı

Tek düzen muhasebe sistemine göre finansal tablolar: Bilânço, Gelir Tablosu, Satışların Maliyeti Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Öz Kaynaklar Değişim Tablosu, Kar Dağıtım Tablosundan oluşmaktadır. Ancak 14 Şubat 2011 tarihinde yasalaşan Türk Ticarat Kanunu ile beraber, gerek anonim gerekse limited ortaklıklar için finansal tabloların 1 Ocak 2013'ten itibaren Türkiye Muhasebe Standartları'na (TMS) göre hazırlanması zorunluluğu getirilmiştir. TMS' ye göre finansal tablolar da Finansal Durum Tablosu (Bilanço), Kapsamlı Gelir Tablosu (Gelir Tablosu), Öz kaynak Değişim Tablosu ve Nakit Akım Tablosudur. *"Finansal tablolar sunulurken temel hedef, farklı finansal tablo kullanıcıların karar anlarında ilgilendikleri işletmenin en doğru resmini (finansal durumunu, finansal faaliyet performansını, nakit akış durumunu, öz kaynak durumunu gibi) yansıtmaktır"* (Atan, 2015: 22). "*Genel amaçlı finansal raporlamanın amacı, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır*" (TMS 1, 2005: 4). TMS'ye göre hazırlanması gereken finansal tablolar:

- Finansal Durum Tablosu: İşletmenin belli bir andaki varlıklarını ve bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren temel mali tablodur. *Finansal durum, işletmenin kontrolünde bulunan ekonomik kaynaklar, finansal yapısı, likiditesi, borç ödeme gücü ve içinde bulunduğu çevresindeki değişikliklere uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır* (Tuncer: 2014: 45).
- Kapsamlı Gelir Tablosu: *Kapsamlı gelir tablosu uygulaması, işletmenin dönem içerisinde meydana gelen gelir ve giderlerinin raporlamasının yanı sıra öz kaynaklarda raporlanan gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıpların da mali tablolara dahil edilmesini esas almaktadır* (Çetinoğlu ve Tutkavul: 2013 : 150). Kapsamlı Gelir Tablosu, işletmenin belli bir hesap dönemindeki gerçekleşmiş (Dönem Kar\Zarar) ile gerçekleşmemiş gelirleri ile gerçekleşmemiş (diğer kapsamlı) gelirlerin gösterildiği mali tablodur.

- Nakit Akım Tablosu*: "İşletmenin belli bir dönem içerisindeki asıl faaliyetleri, önemli yatırım ve finansman faaliyetleri ile ilgili diğer işlemler nedeniyle ortaya çıkan nakit girişlerini ve çıkışlarını gösteren mali tablodur*" (Demirkıran, 2010 :24). Nakit akım tablosu, finansal durum tablosu ve Kapsamlı gelir tablosunun aksine nakit esasına göre oluşturulmaktadır. Normalde diğer finansal tablolar tahakkuk esasına göre oluşturulmaktadır.
- Öz Kaynak Değişim Tablosu: *İlgili dönemde öz kaynak kalemlerinde meydana gelen artış veya azalışları gösteren tablodur. Yani sermaye artırımı, yedek, fon ve kâr kalemlerindeki değişiklikler bu tablo yardımıyla finansal tablo kullanıcılarına aktarılır"* (Çabuk vd., 2013: 26).

1.2. RİSK, HİLE VE HİLE RİSKİ

İnsanlar hayatlarında gelecekle ilgili olayları göremezler. Ve buna müteakip de başlarına gelebilecek iyi şeyleri değerlendiremez, kötü şeyleri de genelde önleyemezler. Gelecek, risk ve belirsizliklerle doludur. Ancak belirsizlikler önlenemez ama risk önlenebilir bir kavramdır. Risk insan yaşamının her alanında mevcut olduğu gibi iş dünyasında da mevcuttur. Ve işletmeler farkındalıklarını riski başarılı bir şekilde yönettiklerinde ortaya koymaktadırlar.

1.2.1. Risk Kavramı

Türk Dil Kurumuna göre riskin sözlük anlamı "zarara uğrama tehlikesi" dir. Risk kavramına ilişkin herkesin kabul edebileceği ortak bir tanım bulunmamaktadır. Farklı sektörlerde ve hayatın farklı alanlarında farklı konular ifade edebilmektedir. "Ancak tüm bu farklılıklara rağmen risk tanımının ortak noktaları risk kavramının bir belirsizlik içermesi ve bu belirsizliğin bir zarara veya kayba yol açabilmesi olasılığının bulunmasıdır" (Özbek, 2012: 236). İşletme faaliyetleri tam olarak

anlaşıldıktan sonra işletme hakkında risk değerlemesi yapılarak hileler tanımlanmaya çalışılır (Çalış vd., 2014: 99).

Risk ile belirsizlik arasındaki temel fark; riskli durumlarda gelecekteki olayların alternatif sonuçlarının bilinmesinin mümkün olması, belirsizlik durumlarında ise bu olasılıkların bilinmesinin mümkün olmamasıdır (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 3). Risk ve belirsizlik arasındaki bir diğer farklılık da riskin sayısallaştırılabilmesidir (Özbek, 2010: 236). Sayısallaştırılabilir olma özelliği riski somutlaştırır. Ve ölçülebilir hale getirir. Ölçülebilen riskin de yönetilmesi muhtemel olacaktır.

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsüne (IIA) göre risk, kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesi üzerinde etkili olabilecek bir olayın meydana gelmesi olasılığıdır.

"Risk bünyesinde sadece tehlikeleri değil, fırsatları da barındırmaktadır. Beklenmeyen olaylardan kaynaklanan risk tehlikeyi, değişimden kaynaklanan risk belirsizliği, riski işletme lehine kullanabilme becerisi ise fırsatları ifade etmektedir" (Güneş, 2014: 5). Bütün firmaların hedeflerini gerçekleştirme yolunda muhtelif belirsizliklerle karşılaşması mutlak olup yöneticiler için en büyük zorluk ne ölçüde bir belirsizliğin kabul edileceğine karar verilmesidir. Firmaların karşılaşacağı belirsizlikler hem firma değerini yükseltecek fırsatlar hem de firma değerine zarar verecek riskler içerecektir (Özbek, 2012: 237).

Globalleşen dünyada son yıllarda dünya çapında yaşanan finansal skandallar şirket yapılarının riski belirleme, önüne geçme ve yönetme konularında yetersizleşmektedir. Globalleşen dünya ile birlikte artan karmaşık şirket yapısı geleneksel olarak riski önleme çabalarından etkilenmemektedir. Ve günümüzde riske bakış açımızın değiştirilmesi ve karmaşık şirket yapılarına cevap veren bir risk sisteminin oluşturulması kaçınılmaz olmuştur. Tablo 1' de riske dair geleneksel ve modern bakış açıları sunulmuştur.

Tablo 1 Geleneksel ve Modern Risk Tanımları

GELENEKSEL BAKIŞ	MODERN BAKIŞ
Risk, kontrol edilmesi gereken bir faktördür.	Risk bir fırsattır.
Risk, tek bir seviyede yönetilir.	Risk, bir bütün olarak kurum çapında yönetilir.
Risk yönetiminin sorumluluğu aşağı seviyelere devredilir.	Risk yönetiminin sorumluluğu, üst yönetim departman yöneticileri tarafından kabul edilir.
Yapılandırılmamış ve tutarsız risk yönetim fonksiyonları mevcuttur.	Risk yönetimi, bütün kurum yönetim sistemlerine kurulur.

Kaynak: ACFE 2014 İş Suistimalleri ve İstismar Üzerine Uluslara Rapordan Derleme

1.2.2. Hile Kavramı

Hilenin terim anlamı genellikle bir tür hırsızlık, yolsuzluk, komplonun, zimmete para geçirme, para aklama, rüşvet ve haraç gibi etkinlikleri kapsamaktadır (CIMA, 2008: 7). Hilenin literatürde pek çok farklı tanımı mevcuttur. Ancak o tanımların ortak noktaları hilenin belirleyici unsurlarının göstermektedir. Hilenin belirleyici unsurları ise;

- ❖ Kasıtlı olmalı,
- ❖ Karşı taraftan bir çıkar sağlamak amacıyla yapılmalı,
- ❖ Adil ve yasal olmayan bir şekilde ve gizlice yürütülmeli,
- ❖ Karşı tarafı aldatarak, zarar verilmeli.

Bu belirleyici unsurlardan yola çıkarak hileyi şöyle tanımlamak mümkündür. *Hile, işletme yönetimindekiler ile yönetimden sorumlu olan kişilerin, çalışanlarının veya üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil veya yasal olmayan bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren kasıtlı eylemlerdir* (KGK, BDS 240: 9). Suçu ağırlaştıran en önemli unsur planlanarak yapılmış olmasıdır. Yani kasıt unsurunun olmasıdır. Bu

durumda suçu işleyenin cezasını arttırır. Hile de kasıt unsuru içerdiği için hileyi yapanın katlanması gereken ceza da artar.

Başkalarının sahip olduğu herhangi bir unsura sahip olmanın yollarında biri fiziksel kuvvet kullanmak bir diğeri çeşitli suiistimaller yapmaktır. Birinci durum soygun ikinci durum hile olarak adlandırılmaktadır. İkisi de aynı amaç için yapılmış olsa da, "Soygun, genellikle hileden daha şiddetli ve daha sarsıcı olmakta ve medyanın dikkatini daha fazla çekmektedir. Fakat hileden dolayı oluşan zararlar soygundan dolayı oluşanlardan çok daha fazla olmaktadır" (Ertürk, 2010: 12).

Kasıt unsuru hile ile karıştırılan bir kavram olan hata kavramının ayırt edilmesini sağlar. Hata ile hilenin arasındaki en önemli ayrım hilenin kasten yapılmış olmasıdır. "Hatalarda kasıt yoktur, bilgisizlik, dikkatsizlik ve ihmal vardır" (Dumanoğlu, 2005: 349). "Hata, iradesini beyan eden tarafın kendi alanında dışarıdan etki yapılmaksızın yanılmasıyla ile oluşmaktadır (Ulusoy, 2007: 7)". Hata genellikle istenmeden yapılan yanlış beyanları ifade eder" (Yağbasan, 2010:20).

Muhasebe hataları genel olarak kanunlara, yönetmelik ve yönerge gibi yasal mevzuata, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile işletme politikalarına ve doğruluğu kabul edilen diğer ilke ve prensiplere aykırı ancak kasıt unsuru içermeyen fiil ve davranışlar olarak tanımlanabilir (Kirik, 2007: 39).

1.2.3. Hile Riski Kavramı

Hilenin sonuçları hem kurbanın maddi ve manevi zarara sokar hem de işletme çevresine topluma karşı büyük maddi ve manevi zararlar verebilir. Örneğin, finansal tablolarında hile yapılmış bir işletmede hile ortaya çıkarılsa bile, yatırımcıların, çalışanların işletme çevresinin ve toplumun nazarında bir güven eksikliği oluşması söz konusu olabilecektir. Maddi ve manevi zararları düşünüldüğünde hilenin

oluşmadan önlenmesi her açıdan önemlidir. Bu nedenle hile riski olarak anılan muhtemel hileli alanların tespiti (hile riskinin ölçümü) önem taşımaktadır.

Hile riski, işletmede hileli eylemlerin meydana gelme olasılığıdır ve işletmenin hile karşısındaki savunmasızlığını ifade eder. Hileyi sıfıra indirmek işletmeler açısından mümkün değildir. Bir işletme ne kadar iyi yönetilirse yönetilsin, kontroller ne derece güçlü yapılırsa yapılsın hileyi makul seviyeye çekmek için hile riskinin yönetimi esastır. Hile riski yönetimi sayesinde işletme içerisindeki tüm birimlerin rolleri belirlenerek çeşitli kontrollerle hileyi önlemek veya olabildiğince hızlı ortaya çıkarmak mümkündür (Ulucan Özkul ve Özdemir, 2013: 76).

Hile riski, hile yapılması için bir dürtü veya baskıyı veya hile yapmaya fırsat sağlayan olaylar veya koşullarla ilişkilidir (Güneş, 2014: 10). Hile yapma potansiyeli çok yüksek olan işletmeler, hile riskini bir risk olarak görmeyip bu riski değerlendirmeye almamış olan işletmelerdir (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 14).

Engelleme, caydırma ve tespit önlemleriyle hile riski azaltılabilinir. Çünkü hilenin gizli anlaşma ve yanlış belgelendirmeye bağlı olarak ortaya çıkarılması olanaksızdır" (Bayraklı vd., 2012: 8). Hilede engelleme ve caydırma odaklanma daha etkili ve maliyeti daha azdır." Bu nedenledir ki hilenin oluşmadan önce önlenmesi çok önemlidir. Hile oluşmadan risklerin belirlenmesi, hile riskini azaltır. Hileyi tespit etmek, caydırmak ve engellemek için üç yol vardır (Emir, 2008: 92).

- *Yüksek etik kültürü oluşturmak ve korumak,*
- *Bilinen hile risklerini hesaplamak ve hafifletmek için programları ve kontrolleri yerine getirmek,*
- *Uygun bir hile gözetme yönetimi geliştirmek.*

İşletme üst yönetimindeki etik kültürü, işletmenin bütün alanlarını kontrol altına alan, hem gözle görülebilen hem de bilinçaltında mevcut olan kültürel, ahlaki ve davranışsal modeli kapsar. *Kendi çıkarlarını ön plana almış yöneticiler, finansal*

tabloları bazı kıstaslar dahilinde istedikleri gibi manipüle ederek, finansal tabloların şirket durumunu gösteren gerçek aynalar'dan ziyade "sihirli aynalar" olarak algılanmasına sebep oldular (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 19). İşletmenin tüm çevrelerinin ve hatta yönetimin dahil olabileceği bu sihirli ayna içerisindeki görüntüyü görmeden önce hile riski belirlenmelidir ve etikin bir şekilde gözetimi yapılmalıdır.

1.2.4. Hile Riski Yönetenler ve Sorumlulukları

İşletmenin amaçlarına ulaşmasını engelleyen bir takım araçlar bulunur. Bu araçlardan biri de risktir. "*Risk yönetimi de işletmenin kurumsal amaçlarına ulaşması için riskleri tanımlama ve ortaya çıkarma sürecidir"* (Varıcı, 2011: 78). Son yıllarda yaşanan skandallar, Enron gibi batan dünya devi şirketler de göz önüne alındığında hile riski yönetimi kavramının üzerinde durulması gereken bir kavram olduğuna dikkat çekilmelidir.

Risk yönetimi, kurumun amaçlarını gerçekleştirmek üzere makul bir güvence sağlamak amacıyla potansiyel olay veya durumları belirleme, değerlendirme, yönetme ve kontrol etme sürecidir (Özbek, 2012: 120).

Oluşumu için uzun yıllar uğraş verilen kurumsal itibarın bir gecede yitirildiği görüldü (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 19). *Özellikle yüksek profilli ve derin kurumsal yönetim skandalları ile kötü yönetimden kaynaklanan çeşitli finansal vakaların ardından risk farkındalığının artması araştırmacıları ve uygulayıcıları daha proaktif risk yönetim konularına yöneltmiştir.* (Varıcı, 2011: 79). Hile yönetimi konusunda iki yaklaşım mevcuttur. Bunlar reaktif ve proaktif hile riski yaklaşımıdır. Geleneksel denetim anlayışında reaktif yaklaşım hakimdir. Günümüz dünyasında hile yönetiminin artan önemi de dikkate alındığında hileler karşısında proaktif yaklaşım benimsemek durumundadır.

Reaktif yaklaşım da hile iddialarına yönelik bir soruşturma mevcuttur ve bu yaklaşım özel olarak araştırılan iddiaların açıklığa kavuşturulmasını amaçlar. *Proaktif yaklaşım ise herhangi bir hile iddiası veya iç kontrol zayıflığı olmadığı halde olası hile eylemine yönelik sistematik olarak yürütülen denetim faaliyetidir. Bu yaklaşımda hilelerin yapılabileceğine yönelik bir beklenti vardır* (Pehlivanlı, 2011: 5). *Bir başka ifadeyle proaktif yaklaşım, bir durumu ya da olasılığı önceden tahmin edip ona göre belirli çıkarımlar ve duruşlar hazırlamaktır* (Abdioğlu, 2007: 122).

Bir kurumun kurumsal yapısının bir parçası olarak yazılı bir risk yönetim programı mevcut olmalıdır (ACFE, 2015: 6).*Özellikle hilenin varlığı daha en baştan anlayabilmek için hileyle mücadelede geliştirilmiş proaktif metodlar ciddi önem kazanmaktadır* (Akkaya, 2011: 15). Çünkü proaktif yöntemlerle hile oluşmadan önlenmesi amaçlanır ve bu da oluşabilecek maddi ve manevi kayıpları minimuma indirir. Hile karşısında oluşturulan proaktif yaklaşımlar tıpkı trafik kazası olmadan önce aracın tüm bakımın ve kontrollerinin yapılması ve alınması gereken tüm tedbirlerin oluşturularak yola çıkılmasına benzer. Bu durumda karşılaşılacak riskler makul seviyeye indirgenir. Reaktif yaklaşımda ise aracın kontrolleri yapılmamıştır ancak arıza olduğuna ya da zayıflık olduğuna karşı bir iddia vardır bunun akabinde kontroller gerçekleşir. Sadece titiz ve sürekli bir caba ile bir organizasyon hile eylemlerine karşı kendini koruyabilir.

Yönetimin hile riski stratejisini tasarlama ve gerçekleştirme sorumluluğu ile işletmenin farklı departmanlarının hile riski yönetimini nasıl destekleyeceği de yazılı şekilde belirlenmelidir. İşletmenin hile riski yönetim programında yönetim kurulunun, denetimin komitesinin, üst yönetimin, çalışanların ve iç denetimin her birinin rolleri vardır (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 25).

1.2.4.1. Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu denilince altı çizilmesi gereken ilk kavram kurumsal yönetim kavramıdır. *Kurumsal yönetim, ortaklık yönetiminde, eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerini kabul ederek ortaklığın en başarılı şekilde yönetilmesi için menfaat sahiplerini belirleyen ve yöneticiler tarafından onlar arasında en uygun bir dengenin oluşturulmasını ortaklığın başarısı için hedef olarak koyan modern bir yönetim uygulamasıdır* (Bayraktaroğlu ve Çelik, 2015: 98).

Kurumsal yönetim kavramı ile esasında gündeme gelen işletmelerde "iyi yönetim olgusunun" yerleştirilmesidir. İyi yönetim olgusundan anlaşılması gereken; işletme yöneticilerinin kendi menfaatlerinden uzak, doğru ve yerinde kararlar alabilmesidir (Baskıcı, 2015: 165). *İyi kurumsal yönetim, iyi finansal raporlamaya bağlıdır* (Arı, 2008 : 49). Finansal raporlamanın iyi olması demek, eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerine uygun güvenilir finansal raporlama demektir.

Yapılan düzenlemeye göre kurumsal yönetim, risk yönetimi ve denetlenebilir olmanın sorumluluğu yönetim kuruluna aittir. (Büyükçoban, 2011: 68). Bu nedenle kurul çalışanları, müşterileri ve tedarikçileri her gün karşılaşacakları standartlarının önemine vakıf olabilmeleri için etik davranışlara özendirir. Kurul, yönetimin etkili hile riski yönetimini yazılı hale getirme sorumluluğuna sahiptir. Kurulun hile riski yönetimi kapsamında yapması gerekenler şunlar (Richard vd., 2007: 12).

- Hile riski belirlenmelidir.
- Hile riski programının gözetimi işletmenin risk değerlendirme ve stratejik planın bir parçası olarak sürdürülmelidir.
- Kontrollerin etkinliğini içeren yönetim raporları hile risklerini de kapsamalıdır.
- Yönetim tarafından oluşturulan iç kontrolleri izlemelidir.

- ❖ Chief Executive Officer (CEO)'ların görev tanımlamaları, istihdam, değerlendirme ve başarı planlama süreçlerini en tabi biçimde düzenleyerek üst yönetimde atmosferi ayarlamalıdır.
- ❖ İhtiyaç duyulduğunda dışarıdan uzmanları ücretiyle alabilmelidir.
- ❖ Hile riskiyle ilgili dış denetçilere kanıt sağlama konusunda yardımcı olmalıdır.

1.2.4.2. Denetim Komitesi

Denetim komitesi, bağımsız denetçi ile yönetim kurulu arasında bir sınır belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir yapıdır (Güneş, 2014: 18). Denetim komitesi, finansal raporlama sürecini izleyerek gerçeğe uygun finansal raporların üretilmesine olanak sağlamakta, muhtemel hata ve hilelere, yönetim başarısızlıklarına engel olmak suretiyle ortakların çıkarlarını korumakta, bağımsız dış denetim ve iç denetim çalışmalarını gözlemleyerek onlara yardımcı olmaktadır (Uyar, 2004: 110).

Denetim komitesi, hile riski yönetiminden sorumlu çeşitli alanlar ve birimler arasında kritik bir iletişim noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011:28). Denetim komitesinin hile riski konusundaki en önemli görevi hile riski programının gözetlenmesi görevidir. Denetim komitelerinin yapıları, oluşumları ve niteliklerine yönelik son gelişmeler, halka açık şirketlerin kendi denetim komitelerinin uygulama ve fonksiyonlarını iyileştirilmelerini sağlamıştır. Bu durum ise, finansal raporların kalitesinin yükseltilmesi ve yatırımcıların getirilerinin korunması için büyük bir fırsat yaratmıştır (Uğurlu: 2011: 53).

1.2.4.3. Üst Yönetim

İşletme yönetimi yönetim kurulundan aldığı yetkiye dayanarak, şirket stratejilerini geliştirmek ve yönetmek, finansal kaynakları korumak, yasa ve düzenlemelere uymak, faaliyetlerde etken ve etkinliği sağlamak, yeterli ve etkin bir iç kontrol sistemini teşkil ettirmek, güvenilir yüksek kaliteli finansal raporların

oluşmasını sağlamak için eksiksiz bir muhasebe sistemi kurmak ve uygulamaktan sorumludur (Arı, 2008:55).

Üst düzey yöneticiler kurumun yönetim kurulu tarafından belirlenen genel strateji ve alınabilecek risk sınırları içinde kalmak kaydıyla kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde kurumun hedeflerine ulaşması için gerçekleştirilen tüm günlük faaliyetlerin icrasından, operasyonların, finansal kaynaklar ve insan kaynağının yönetilmesinden ve faaliyet sonuçlarının yönetim kuruluna sunulmasından sorumludur (Özbek, 2012: 187).

1.2.4.4. Çalışanlar

İşletmedeki her çalışanın hile riski yönetim programına değer katma potansiyeline sahip kişiler olduğu söylenebilir (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 35). Risk yönetimi organizasyon kültürünün bir parçası haline getirildiğinde, organizasyondaki her çalışan tarafından benimsendiğinde ve organizasyonun bütün faaliyetlerine dâhil edildiğinde pek çok fayda sağlamaktadır (Akkaya, 2011: 57).

Risk yönetimi uygulamaları firma birimlerini ve birimlerde çalışan herkesi kapsamaktadır. Birimlerdeki tüm çalışanlar görevleri ve sorumlulukları ne olursa olsun, sorumluluklarına uygun seviyede risk yönetimi ile ilgili olmak zorundadır (Yücel ve Keskinoğlu, 2011: 6).

1.3. HİLE POPÜLASYONU

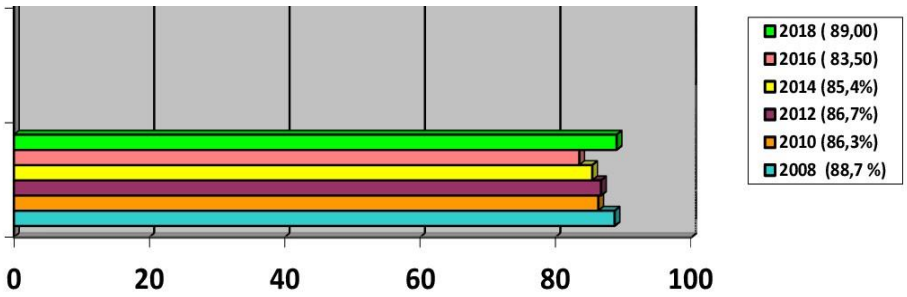
Hile riskleri popülasyonu, işletmeye özgü hile risklerinin anakütlesini (evrenini) ve risklerin alt kümelerini anlamayı içerir. Hile risklerinin ana kütlesini ve alt kütlesini oluşturan veriler, iç kaynaklardan sağlanabileceği gibi dış kaynaklardan da elde edilebilir (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 3). Bunu da beraberine katan bir beyin fırtınası yapılarak, aksaklıklarla ilgili hileye meyil verenlere ilişkin ihbarlarında değerlendirilerek analitik uygulamalarla elde edilen bilgidir.

"İşletmelerde hile riskini en aza indirmek için hilenin ortaya çıkma algısını en yüksek seviyeye getirmek gerekmektedir. Bu algıyı artırmanın yolu da hileyi önleyici kontrollerin oluşmasını sağlamaktır" (Demir, 2014: 36)."*Unutulmamalı ki her işletmede hile riski mevcuttur. Buna inanılması hile riskini azaltmanın en mühim başlangıcıdır* (Varıcı, 2011: 93).

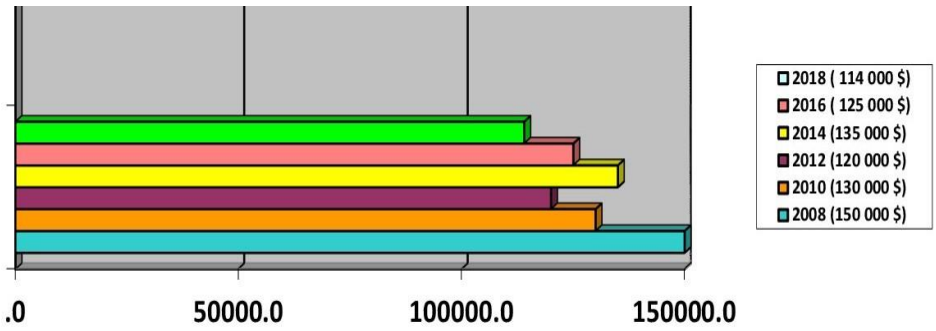
Hile riskini çeşitli şekillerde gruplandırmak mümkündür. Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği (ACFE), mesleki hile risklerini; varlıkların kötüye kullanımı, yolsuzluk ve mali tablo hileleri olarak üç gruba ayırmıştır (ACFE, 2016: 10).

1.3.1.Varlıkların Kötüye Kullanımı

Varlıkların kötüye kullanılması, bir işletmenin varlıklarının çalınması eylemini içermekte ve genellikle şirketin çalışanları tarafından nispeten küçük ve önemsiz miktarlarda gerçekleştirilmektedir (Kandemir, 2010: 22). *Varlıkların kötüye kullanımı çok ender de olsa işletme yönetimi tarafından da gerçekleştirilebilir. Yönetimin yetki gücü ve kontrolleri kolaylıkla aşabilmesi ve sahtekarlıkları iyi gizleyebilmesi gibi nedenlere bağlı olarak, zimmete geçirilen tutarlar çok önemli meblağlara ulaşabilir* (Şengür, 2010: 14). *Bu tür hileler, finansal tablo tutarlarına oranla küçük ve önemsizdirler* (Güredin, 2010: 134). ACFE'nin "2018 Küresel Suiistimal Çalışması'na" göre *iş suiistimalinin başlıca üç kategorisi içinde açık ara en yaygın olanı, bu rapor için incelenen varlıkların % 89'ünü oluşturan varlıkların kötüye kullanımıdır* (ACFE, 2018: 10). Bu sıklık 2016 yılı için (% 83,50), 2014 yılı için (% 85.40) dır. Görülme sıklığı açısından en fazla görülen hile çeşidi olmasına rağmen yukarı 2012 yılı için de (% 86,70) dir. Yukarıda da bahsedildiği gibi görülme sıklığı yüksek olmasına rağmen tutar olarak diğer hilelere göre küçük ve önemsizdirler. ACFE'nin aynı raporunda dolar bazında kayıp tutarı 2018 yılı için 114.000 dolarla diğer iki hile türünün maddi kaybının en az tutara sahip olanıdır.

Şekil 2 Varlıklarının Kötüye Kullanımı - Vaka Yüzdesi
Kaynak: ACFE 2018 - 2008 Küresel Suistimal Çalışması

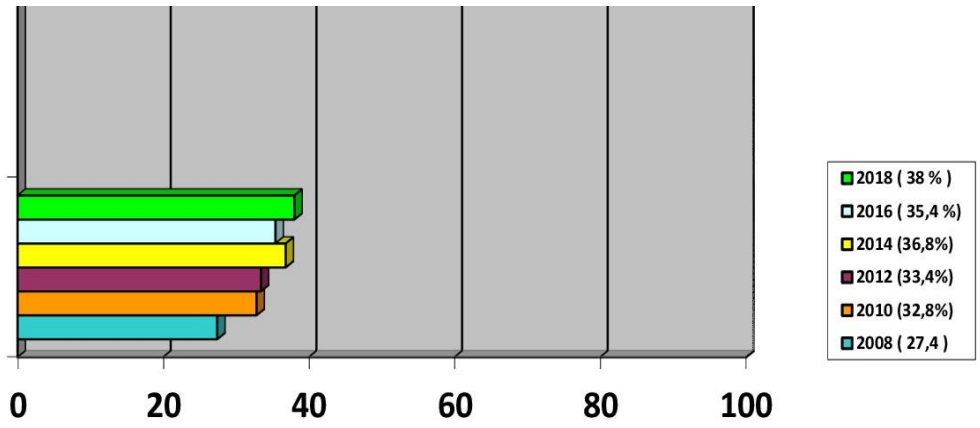
Şekil 3 Varlıkların Kötüye Kullanımı – Kayıp Tutarı
Kaynak: ACFE 2018 - 2008 Küresel Suistimal Çalışması

ACFE, başlıca üç hile kategorisine ek olarak, varlıkların kötüye kullanımına ilişkin dokuz kategori tanımlanmıştır. Varlıkların kötüye kullanımını içeren alt kategoriler, oluşma sıklıkları ve kayıp tutarları aşağıda belirtiliştir. Bunlar (ACFE, 2016 : 14):

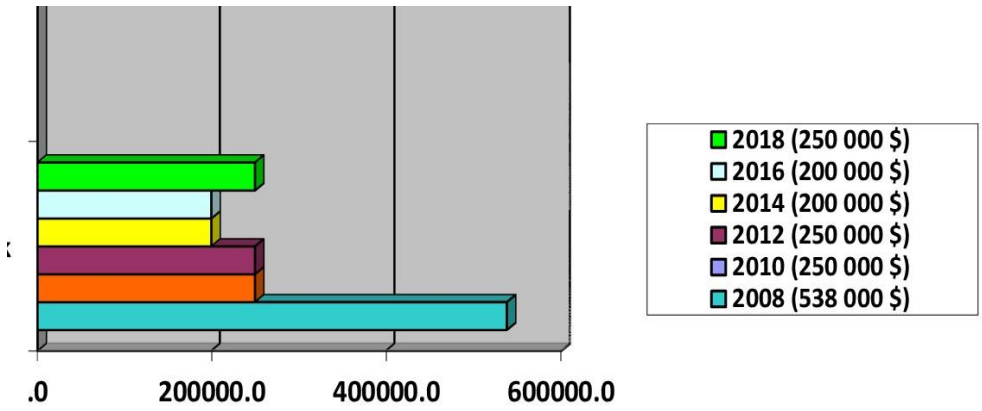
- Çek Tahrifatı (11,4 %, Ortalama 158.000 $)
- Fatura Hileleri (22,2 %, Ortalama 100.000 $)
- Nakit Hırsızlığı (8,4 %, Ortalama 90.000 $)
- Bodro Hileleri (8,5 %, Ortalama 90.000 $)
- Nakdi Olmayan Varlıkları Kötüye Kullanma (19,20 %, Ortalama 70. 000 $)
- Aşırma (11.9 %, Ortalama 53.000 $)
- Harcamalarda Hile Yapılması (14,00 %, Ortalama 40.000 $)
- Yazarkasa Ödemeleri (2,7 %, Ortalama 30.000 $)
- Nakdi Mevcudu Çalma (11.5 %, Ortalama 25.000 $)

1.3.2. Yolsuzluk

Yaptığı işle ilgili olarak bir şeyi yapması ya da yapmaması için bir kişiye yetkisiz bir menfaatin sağlanmasıdır. Örneğin, bir çalışanın verdiği kararı etkileyecek nakit parayı kabul etmesi yolsuzluk olarak nitelendirilmektedir. (Köse, 2010: 32). "*Yolsuzluk, bir görev veya yetkinin, hukuk kurallarına aykırı olarak kötüye kullanılması suretiyle, suiistimal yapmak, menfaat ya da çıkar sağlamak seklinde tanımlanabilir"* (Şengür, 2010: 37). *"Yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar; çalışanın, bir işletme faaliyetinde işverenin ya da bir başkasının haklarını göz ardı ederek, gücünü yanlış bir biçimde kendisine veya bir başkasına yarar sağlama amaçlı kullanmasıdır"* (Tüm, 2015: 109). ACFE'nin 2016 raporuna göre 2018 yılı için (% 38) vaka yüzdesiyle ve 250.000 Amerikan Doları kayıp tutarına sahiptir. Üç hile kategorisi içinde yolsuzluk vaka yüzdesi açısından varlıkların kötüye kullanılmasından daha az karşılanmakla beraber, finansal tablo hilelerinden daha az karşılaşılmaktadır. Kayıp tutarı açısından da varlıkların kötüye kullanılmasından daha fazla, finansal tablo hilelerinden daha az kayba neden olmaktadır.

Şekil 4 Yolsuzluk -Vaka Yüzdesi
Kaynak: ACFE 2018 - 2008 Küresel Suistimal Çalışması

Şekil 5 Yolsuzluk - Kayıp Tutarı
Kaynak: ACFE 2018 - 2008 Küresel Suiistimal Çalışması

1.3.3. Hileli Finansal Raporlama

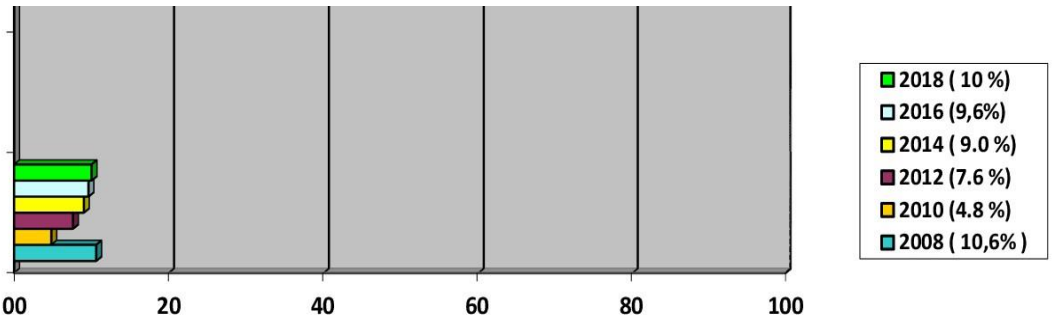
Amerika Birleşik Devletleri'de Treadway Komisyonu olarak da bilinen COSO'nun (The Committee of Sponsoring Organizations) 1987'de hileli finansal raporlama kavramı noktasında yaptıkları çalışmalardan sonra, bu kavram akademisyenlerin ve toplumun dikkatini çeken ve üzerinde incelemeye değer bir kavram haline gelmiştir. *Finansal raporlama hilesi ve kazanç yönetimi manipülasyonu hem kamuoyunun hem de dünyanın büyük ölçüde dikkatini çekmiştir* (Intal vd., 2002: 81). *Özellikle 2000'li yılların basında dünya kamuoyuna yansıyan büyük ölçekli muhasebe skandalları (Enron, Lucent, Xerox gibi) finansal tablo kullanıcılarını aldatma niyetiyle yapılan hileli finansal raporlama konusunu akademisyenler, uygulayıcılar ve düzenleyici kurumların gündeminde ön sıralara taşımıştır* (Küçük ve Uzay, 2009: 2).

Hileli finansal raporlama, özelikle yatırımcı ve kredi verenlerin kurum tarafından finansal tabloların yanlış ifadeleri ortaya koyarak aldatılması veya yanlış yöne sevk edilmesine yönelik kasıtlı çabadır (Yayla, 2006: 181). *Bu hile türünde üst yöneticileri, işletmenin mali tablo kalemlerini değiştirerek, işletmenin durumunu olduğundan "daha iyi" veya "daha kötü" göstermektedirler "* (Erdem, 2014: 6).

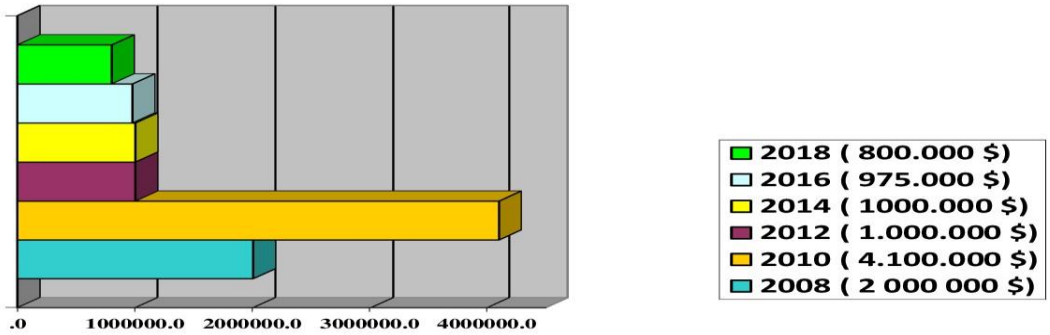
Finansal tabloların kalitesinden ve güvenilirliğinden işletme tepe yönetiminin sorumlu olduğunu ifade ederek, "finansal tablo hileleri" kavramı ile "yönetim hileleri" kavramını eş anlamlı olarak kullanmış ve finansal tablo hilelerine başvurabilecekler arasında ise öncelikli olarak tepe yönetimini saymıştır (Uğurlu, 2011: 25). *Hileli finansal raporlama suçuna katılanlar üst düzey yöneticilerdir, bazen orta düzey çalışanlar da olabilir, bazen de organize suç örgütü halinde işlenebilir* (Vlad, vd., 2011: 266). *Hileli finansal raporlama yapan bir kişinin yanında çalışan eleman da kısa sürede bu davranışı öğrenecek ve sonraki hayatında bunu gayet normal bir davranış gibi hiç yadırgamadan uygulayacaktır* (Mengi, 2009: 134). Hatta daha sonraki hayatına gerek kalmadan yönetici ile organize suç işlemelerine de neden olabilir.

Hileli finansal raporlamadan kaynaklanan önemli tahrifatlar; mali tablo kullanıcılarının aldatılması amacıyla tablolardaki rakam ve açıklamaların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk ve önemlilik kriterleri açısından gerçek bir şekilde oluşmasını engelleyecek şekilde bilinçli olarak göz ardı edilmesidir (Demir, 2014: 23). Hileli finansal raporlama vaka yüzdesi açısından diğer iki hile popülasyonuna göre daha az karşılaşılan bir hile olmasına rağmen, yönetimin bütün sistemi kontrol etmeleri ve sistemin açıklarını iyi kavrayıp değerlendirecekleri yeteneklere sahip olmaları açısından karşılaştıkları fırsatı değerlendiklerinde diğer iki hile grubunu geride bırakabilecek bir tutara ulaşmaktadır.

ACFE' nin yapmış olduğu 2018 yılı Küresel Suiistimal Çalışmasında bu tür hilelerle karşılaşılma yüzdesi 2018 yılı için % 10 dur. Ancak buna rağmen kayıp tutarı diğer hile gruplarının (varlıkların kötüye kullanılması ve yolsuzluk) kayıp tutarlarının toplamını bile aşan, 800.0000 Amerikan Doları bir kayıp tutarı hesaplanmıştır.

Şekil 6 Hileli Finansal Raporlama Vaka Yüzdesi
Kaynak: ACFE 2018 ve 2008 Küresel Suiistimal Çalışması

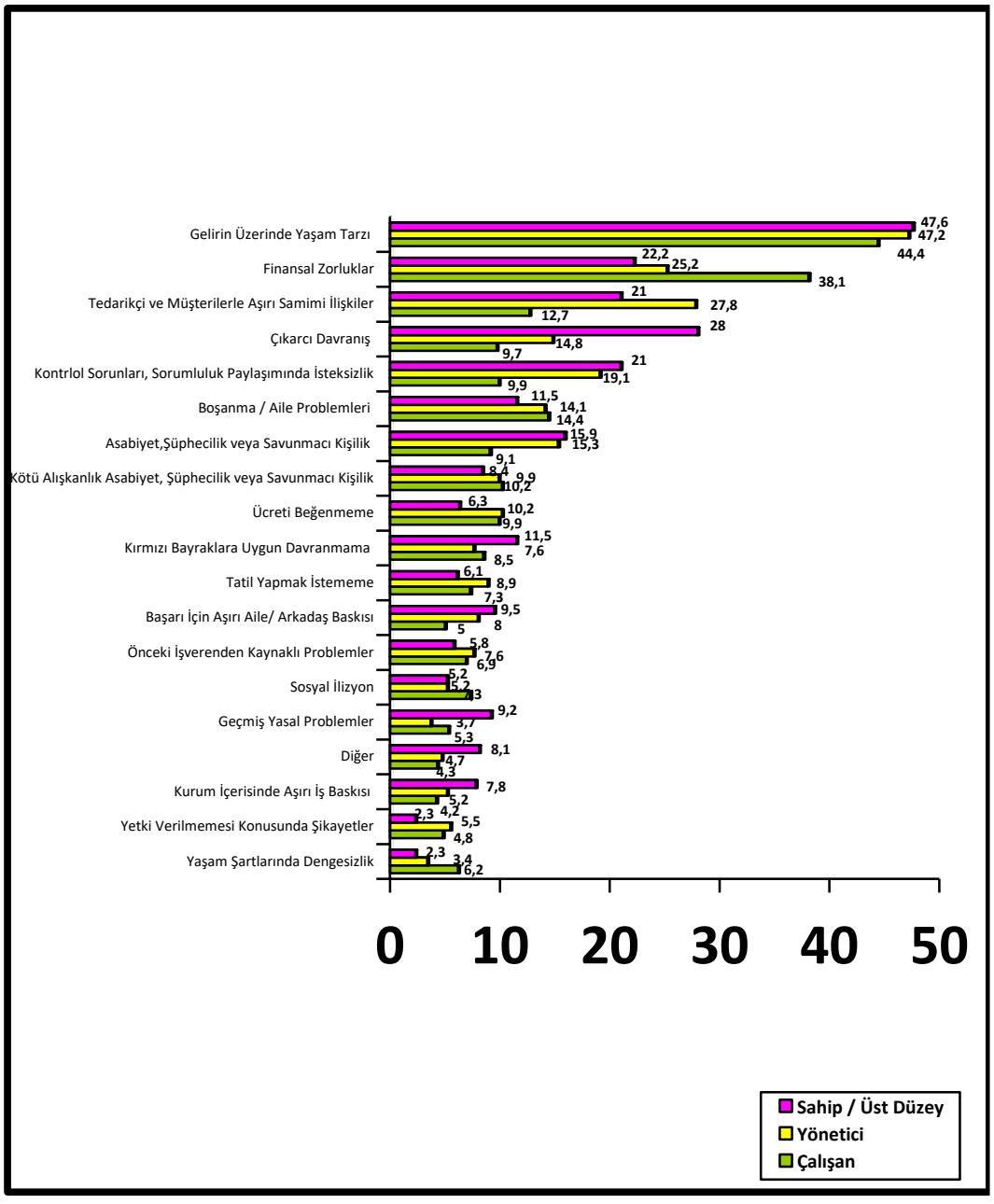

Şekil 7 Hileli Finansal Raporlama Kayıp Tutarı
Kaynak: ACFE 2018 ve 2008 Küresel Suiistimal Çalışması

1.3.3.1. Hileli Finansal Raporlama Nedenleri

Firma sahip ve yöneticileri ile çalışanlarını finansal tablo hilelerine başvurmaya yönlendiren temel faktör, yapılan hilenin sonucunda sağlanacak menfaatle ilişkili olmaktadır (Uğurlu, 2011: 38). Yönetim genellikle işletme varlıklarını olduğundan fazla göstererek işletme karını şişirme yoluna gidebilir. Bazen de, özellikle şahıs şirketlerinde ve aile şirketlerinde vergiyi en aza indirmek için karı önemli tutarda azaltma yolu seçilmiş olabilir. (Güredin, 2010: 137). *Üst yönetimin hileli finansal raporlar hazırlamasındaki temel nedenler, bu işi düzenleyen kişilerin hile nedeniyle sağlayacakları bir kişisel faydaları bulunmasından, kurumsal bir çıkar için bireysel düzeyde risk üstleniyor olmalarından, hileli finansal tablolar düzenlenebilmesi için işletmede fırsat bulunmasından, hisse senetlerinin değerinin artışı için işletme içi/dışı baskı yapılmasından ya da yapılan hilenin belirlenmesi*

olasılığının düşük olmasından kaynaklanabilir (Mengi, 2009: 87). Ayrıca genel ahlak anlayışının bozuk olması, muhasebe standart ve kurallarının karmaşık olması, yeterli eğitimin olamaması da hileli finansal raporlamanın diğer nedenleri arasında yer alabilir. Literatürde kırmızı bayrak olarak da yer alan hile yapma nedenleri, ACFE'nin 2016 raporunda suiistimalcinin konumu açısından hile yapma nedenleri ve yüzdelik oranları şu şekildedir.

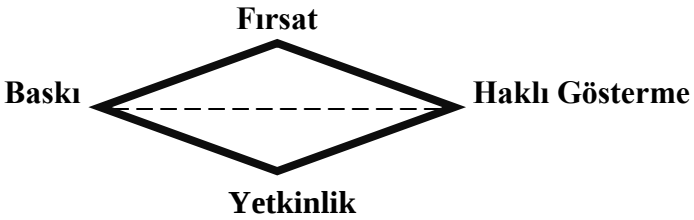
Şekil 8 Hilekarın Konumu Açısından Hile Nedenleri (Yüzdesel Olarak)
Kaynak: 2016 ACFE Suiistimal Raporu, sf 69

1.3.3.2. Hileli Finansal Raporlamaların Unsurları

Hile üçgeni olarak adlandırabileceğimiz ve hileli finansal raporlamanın oluşmasına ortam sağlayan unsurlardır. Hileli finansal raporlama bir süreç içerisinde gerçekleşir ve bu süreç içerisinde bazı unsurları barındırır. *Bu nedenle akademisyenler hileli finansal raporlama ortamını yansıtabilmek amacıyla birçok çalışma yapmışlardır. Hile üçgeni kavramı 'beyaz yakalı suç' terimini bulan kriminolog ve sosyolog Edwin Sutherland ve onun doktora öğrencisi Donald Cressey'in çalışmalarına kadar uzanmaktadır* (Dönmez ve Çavuşoğlu, 2015: 38). *Özellikle Donald R. Cressey tarafından 1940'ların sonlarında geliştirilen ve hile üçgeni olarak da adlandırılan teori üzerinde çalışılmıştır.* (Uçma, 2010: 28). *Donald Cressey'in alt kesim suç dünyasına eğilerek hapishane koşullarında tutulan ve zimmete geçirme suçundan cezalandırılan 200 hükümlü ile 1950'lerde yüz yüze görüşerek geliştirdiği hile üçgeni hipotezidir* (Kandemir, 2010: 15).

Hile üçgenini oluşturan bu üç unsur dışında da, işletme çalışanlarını hile yapmaya iten nedenler olabilir mi? sorusuna David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson yanıt aramıştır. Buna ilişkin olarak işletme çalışanının yetkinliği kavramının hilenin oluşmasına neden olan faktörler olarak ele alınmıştır (Mengi, 2012: 114).

Birçok kaynakta hile dörtgeni olarak adlandırılan unsurların içeriğine bakıldığında, baskı, fırsat, haklı gösterme ve yetkinlik unsurları karşımıza çıkmaktadır. *Buna göre; hileli finansal raporlamanın potansiyel olarak mevcut olabilmesi için üç durumdan en az birinin var olması gerekir* (Aytekin vd., 2015: 71). Potansiyel hilecinin hile yapma yetisine ve potansiyeline sahip olması gerekir. Hileli finansal raporlama ortamı mevcut olabilmesi için gerekli olan unsurlara detaylı olarak bakılacak olunursa:

Şekil 9 Hile Dörtgeni
Kaynak: (Mansor vd., 2015: 34)

Baskı

Baskı kavramı bazı kaynaklarda teşvik unsuru olarak da geçmektedir. *Hile üçgeninde görülen baskı unsurlarındaki etmenlerden dolayı hileler ortaya çıkmaktadır (*Yıldız ve Başkan, 2014: 3). *Hile üçgeninde yer alan unsurlardan ilki olan baskı unsuru mali içerikli olabileceği gibi, kötü alışkanlıklardan da doğabilmekte, hatta çalışanın işle ilgili yaşadığı sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkabilmektedir* (Mengi, 2012: 116*). Ayrıcakumar borçları, kredi kartı borçları gibi çeşitli nedenler sonucu ortaya çıkan para ihtiyaçları çalışanlar üzerinde ve baskı yaratarak hileye neden olabileceği gibi yöneticilerde finansal sonuçlara bağlı olarak daha fazla prim, ücret almak için hileye başvurabilirler* (Dönmez ve Çavuşoğlu, 2015: 36).

Fırsat

İşletme yönetimlerinin hile eylemlerine engel olabileceği tek unsur, fırsat unsudur (Ercinler, 2014: 5). *Eğer çalışanlara hile için fırsatlar da sunuluyorsa veya başka bir ifade ile teşvik ve baskılar nedeniyle ortaya çıkan hile risk faktörlerine uygun birer karşılık verilemiyorsa çalışanın hile yapmasına fırsat verilmiş olur. Hile konusundaki başlıca fırsat riski iç kontrol sisteminin olmaması veya etkin çalışmamasıdır* (Okutmuş ve Uyar, 2014: 40).

Fırsatlar boşluklardan oluşur. Ve boşlukları dolduracak olan da işletme yönetimidir. Sistemin boşluklarını doldurup hile konusunda açıklığı hilekardan önce fark edebilmek ondan önce davranabilmek çok önemlidir. Ancak hile yapan iç

kontrol sistemini kuran ve boşlukları bilen üst düzey yöneticinin yaptığı hileli finansal raporlamadan kaynaklanıyorsa diğer hile türlerine göre hilenin önlenmesi ve tespiti daha zor bir hal alabilir. *Finansal tablolarla ilgili sorumluluk şirket yönetimine aittir. Dolayısıyla, finansal tablo hile suçunun, verileri atlama ya da yanlış beyan etme güdüsü ve fırsatı olan herhangi bir kimse tarafından işlenebilmesine rağmen finansal tablo hilelerinin yönetimin bilgisi ve isteği dışında gerçekleştiğinin farzedilmesi güçtür* (Ercinler, 2015: 79).

Haklı Gösterme

Haklı göstereme unsurunu, içini rahatlatma, suçuna mazeret bulma şeklinde de genelleyebiliriz. Hile yapanın, psikolojik olarak yaptığı hileyi haklı çıkarma çabası karşımıza hile üçgeninin üçüncü ayağı olan haklı gösterme unsurunu çıkaracaktır. Hileli davranış psikolojik olarak haklı gösterildiği zaman, baskı ve fırsat arasında bir köprü görevi yapacaktır. *Hileli davranışta bulunanlar, kişisel ahlâk anlayışlarına uygun olarak hileli davranışlarını meşrulaştırabilir diğer bir anlatımla mazur göstermeye çalışabilirler* (Uçma, 2010: 29).

Fırsat unsuru hilenin ortaya çıkabilmesi için uygun ortamın oluşmasını, tehdit (baskı) unsuru kişiyi veya toplu ya da organize hileler için kişileri hile eylemine yönlendirecek unsuru, haklı gösterme ise hilenin kabul edilebilir bir eyleme dönüştürülebilme gerekçesini ifade eder (Bircan, 2013: 27). Fail açısından hırsızlık edimi, basitçe "borç alma" olarak görür ve çaldığı parayı gelecekte bir gün yerine koymayı hedefler (UMUÇ Uygulama Rehberi, 2009: 9).

Yetkinlik

Hilenin dördüncü unsuru yetkinlik kavramıdır. Yetkinlik kavramı hileyi yapabilme kabiliyetidir. Bu kabiliyeti oluşturan unsurlar gerek doğuştan gelmekte olup, gerekse insan yaşamı boyunca üzerine kattığı davranışları içermektedir. Düşük özgüveni bulunan, hızlı karar alıp uygulayamayan, " minareyi çalan kılıfını

hazırlar'' deyimini yerine getirmeye yetkin olmayan kişilerin hileye katılma olasılığının daha düşük olduğunu söyleyebiliriz. Hilekarın şirkette bulunduğu konum, çalışma süresi gibi faktörlerde yetkinlik faktörüne etki edebilmektedir.

ACFE'nin 2018 suistimal raporuna göre erkekler, % 69 oranla hile yapma oranına sahipken, kadınların hile yapma oranı % 31 dir. Ayrıca hilekarın bulunduğu ortam hile yapmasına müsait olması gerektiğini doğruyan çalışmalarında en yüksek kayba üst yönetimin neden olduğu, onu işletme müdürleri izlediği ve en sık görülme yüzdesine sahip olmasına rağmen en düşük kayba neden olan işçi hileleri oluşturmakdar (ACFE, 2018: 50).

1.3.3.3. Hileli Finansal Raporlamaya İlişkin Risk Faktörleri

Çalışmamızın ilk kısmında risk faktörü kavramına ve önemine vurgu yapılmıştır. Çalışmamızın bu kısmında ise hileli finansal raporlama açısından riske neden olan faktörlere yer verilmeye çalışılmıştır. Genellikle üst yönetimin başvurduğu bir hile türü olan hileli finansal raporlamada makul güvence sağlayabilmek için risk faktörlerinin bilinmesi ve bu doğrultuda önlemlerin alınabilmesi için hayati öneme sahiptir.

Risk faktörleri, kesin olarak hile veya usulsüzlüğe işaret etmese de, hileli ve usulsüz eylemlerin olduğu olaylarda genellikle bu faktörler de gözlemlenmektedir. (Balcı, 2008: 71). *SAS (Statements on Auditing Standarts) No.82 denetçinin, hile riskini minimize etmek için gerçekleştirilen geniş ve kapsamlı çabaların bir parçası olduğunu kabul eder. Yönetim, hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılmasından sorumludur ve pozitif bir kontrol çevresi ile birlikte uygun kontrol faaliyetlerini oluşturarak hilelerin önlenmesinde önemli bir rol oynar* (Sipahi, 2004: 4*). Üst yönetiminin içinde bulunduğu ortam iyi algılanmalıdır. Bu ortam üst yönetimi özellikle yolsuzluk yapmaya, hileli işlemlere sevk edebilir.* (Erol, 2008: 232*). SAS No:82 16. paragrafta hileli finansal raporlamadan kaynaklanan yanıltıcı beyanlarla*

ilgili risk faktörleri sıralanmıştır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir. (Uçma, 2010: 128).

- ❖ İşletme yönetimin özellikleri ve kontrol ortamına olan etkisi,
- ❖ İşletmenin sahip olduğu özellikleri ve finansal durumu,
- ❖ Sanayii koşulları

İşletme yönetiminin özellikleri ve kontrol ortamına olan etkisi, İşletmenin yönetiminde bulunan kişilerin kişisel özellikleri, hile yapmaya yatkın bir profile sahip olması gibi nedenler hile riskini arttırıp azaltan faktörler arasında yer almaktadır. Üst yönetimi hileli finansal raporlamaya sevk eden risk faktörleri farklı gruplar altında aşağıda sıralanmaktadır. (Gündüz, 2014: 29).

- ❖ İşletmenin yanlış muhasebe uygulamalarına bağlı olarak önemli miktarlarda tazminat ve cezalar ödemesi,
- ❖ İşletme yönetiminin iç kontrol ile ilgili uygun davranış göstermedeki başarısızlığı,
- ❖ Finans dışı yetkisi ve bilgisi olmayan yöneticilerin muhasebe ve finansal kararlar üzerinde etkin rol almaya çalışması ve müdahale etmek istemesi,
- ❖ İşletmede üst yönetimin yüksek ciro elde etmesi,
- ❖ Denetçi ve yönetim arasında oluşan gerilim,
- ❖ Geçmiş mevzuat ihlalleri.

İşletmenin sahip olduğu özellikleri ve finansal durumu, faaliyet özellikleri ve finansal istikrar ile ilgili risk faktörleri aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür (Ata vd., 2009: 218 -219).

- ❖ İşletmenin bağlı şirketleriyle önemli düzeyde ticari ilişkisinin bulunması,
- ❖ Hata ihtimali yüksek hesapların varlığı,
- ❖ İşletme varlıklarının aşırı düzeyde olması,

- ❖ İşletmenin borçlara aşırı derecede bağımlı olması,
- ❖ İşletmenin iflas tehlikesi ile karşı karşıya olması,
- ❖ Yönetimin borçlara garanti vermesiyle finansal durumu olduğundan farklı gösterilmesi,
- ❖ Yönetimin sermaye kazancını elde etmek için baskı yapması,
- ❖ İşletmenin sektöre oranla yüksek büyüme ve karlılık sağlaması,
- ❖ İşletmenin sürekli olarak teşvik olanaklarından yararlanılması,
- ❖ Off-shore (ikamet bölgesi dışındaki bir yer) bölgelerinde işletmenin banka hesaplarının ve operasyonlarının bulunması,
- ❖ İşletmenin aşırı kompleks organizasyon yapısı,
- ❖ Yönetimin kontrol ve denetim konusundaki sıkıntıları,
- ❖ İşletmenin negatif nakit akışlarına rağmen pozitif kazanç göstermesi,
- ❖ İşletmenin zayıf finansal durumuna rağmen başarılı sonuçlar elde etmesi.

Sanayii Koşulları, Sanayii koşullarıyla ilgili risk faktörleri aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür (Erdoğan, 2002: 24).

- ❖ Aşırı derecede rekabet ve pazar doygunluğu ile birlikte kar paylarının azalması,
- ❖ Teknolojinin hızlı değişimi ve ürünlerin çabuk bir şekilde modasının geçmesi gibi endüstride meydana gelen hızlı değişmeler,
- ❖ İşletmenin finansal istikrarını ve karlılığını zayıflatma ihtimali olan yeni muhasebe, yasal zorunluluk ve yönetmelikler,
- ❖ İşletme başarısızlıklarının artması ve müşteri taleplerinde önemli azalmalarla beraber endüstrinin de zayıflamasıdır.

1.3.3.4. Hileli Finansal Raporlama Yöntemleri

Hileli finansal raporlama, işletme yönetiminin finansal tablo kullanıcılarının işletmenin performansı ve kârlılığı konusundaki algılarını etkileyerek, onları yanıltmak amacıyla işletmenin karını manipüle edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Karın bu şekilde manipüle edilmesi, küçük tutarlı işlemlerle veya uygun olmayan

varsayımlarla ve kanaatlerin işletme yönetimi tarafından değiştirilmesiyle bağdaşabilir (SPK[4],27). Yönetici, hileli finansal raporlama konusunda algıyı değiştirmesi için bazı yöntemler kullanmaktadır. Bu yöntemler sayesinde hileye maruz kalan taraftaki algı değiştirilmekte ve karın manipülasyonu sağlanmaktadır. *Hileli finansal raporlama genellikle gelir kalemleri üzerinden yapılmaktadır. Yani gelirin olduğundan düşük ve/veya yüksek gösterilmesi için hileli finansal raporlama yoluna gidilmektedir* (AICPA[5], SAS No.99, mad. 41). ACFE' nin "2014 Küresel Suistimal Raporu" nda hileli finansal raporlama yöntemlerin iki ana grup halinde kategoriye ayırmaktadır. Bu kategoriler de kendi arasında sınıflara ayrılarak hileli finansal raporlama yöntemleri aktarılmaktadır. Bu ana gruplar "Varlıkları / Gelirleri Yüksek Gösterme" ve "Varlıkları / Gelirleri Düşük Gösterme" olarak ikiye ayırmaktadır.

Tablo 2 Finansal Tablo Suiistimal Yöntemleri

Finansal Tablo Suistimali	
Varlıkları / Gelirleri Yüksek Gösterme	**Varlıkları/Gelirleri Düşük Gösterme**
Tarihlerle Oynama	Tarihlerle Oynama
Hayali Gelirler	Gelirin Düşük Gösterilmesi
Gizlenmiş Borç/ Harcamalar	Borç ve Harcamaları Fazla Gösterme
Hatalı Aktif Değerlemesi	Hatalı Aktif Değerlemeleri
Hatalı Açıklamalar	-

Kaynak: 2014 ACFE Küresel Suiistimal Raporundan Derleme

[4] Sermaye Piyasası Kanunu (Seri X, Sayı 10), Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ

[5] Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants) SAS 99 (Statements on Auditing Standarts) 99 Nolu Denetim Standartları

Yapılan çalışmalar sonucunda varlık ve gelirlerin yüksek gösterilerek işletmenin mali durumunun olduğundan daha iyi gösterilmeye çalışılması halka açık şirketlerde görülen başlıca mali raporlama hilesi olarak tespit edilmiştir (COSO[6], 2010, 17). *"Varlıkların / Gelirlerin Olduğundan Daha Düşük Gösterilmesi", teorik olarak imkân ve ihtimal dahilinde olan, ancak uygulamada pek rastlanılmayan hilelerdir ve genellikle küçük işletmeler tarafından yapılmaktadır* (Kandemir, 2010: 59).

1.4. HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM KOMİTESİ İLİŞKİSİ

Denetim komitesinin ulusal ve uluslararası birçok tanımı bulunmakla birlikte, şu şekilde birkaç tanımını yapmak mümkündür. Denetim komitesi, yönetim kurulu ile dış denetçiler arasındaki bağı kurmak amacıyla şirket tarafından oluşturulan bir komitedir ve normal olarak yönetici olmayan üyelerden oluşur. Yapılan başka bir tanıma göre de *denetim komitesi bağımsız denetçilerin bağımsızlığını destekleyen ve onlara bu konuda yardımcı olan, bunun yanında işletmenin iç kontrollerini ve finansal raporlama sürecinin izlenmesinden de sorumlu olan seçilmiş bir idari komitedir (*Külte, 2013:16).

SPK ise denetim komitesini şu şekilde tanımlamaktadır. *Denetimden sorumlu olan kurul şirketin;*

- *muhasebe sistemi,*
- *mali bilgilerin kamuya duyurulması,*
- *bağımsız denetimi,*
- *ortaklığın iç kontrol sisteminin ilerleyişini ve*
- *faaliyetinin gözetmenliğini yapan,*
- *bağımsız denetim kuruluşunun yapmış olduğu seçim,*
- *bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim aşamasının başlatılması ve*

[6] COSO 2015, Leveragıng Coso Across The Three Lınes Of Defense

- *bağımsız denetim kurum ve kuruluşlarının her sürecinde çalışmalarını korumaya yönelik çalışmalarda ve tavsiyelerde bulunan*

en az iki üyeden oluşan kuruldur (Yakar; 2014: 46).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ise denetim komitesinin tanımını şu şekilde yapar. *Denetim kurulu, banka yönetim kurulunun değerlendirme yapması için sunulan yetkili denetim kuruluşu veya kuruluşların tercihi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazır hale getirilerek bağımsız denetim aşamasının başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her sürecindeki çalışmalarının gözetiminin yapan kuruldur* (Demirbaş ve Uyar, 2006: 124).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere bağımsız yönetim kurulu üyeleri arasından seçilen, en az birinin muhasebe, finans, denetim, hukuk gibi alanlarda bilgili ve tecrübeli üyelerden oluşan ve en az iki üyeden meydana denetim komitesinin, finansal tablolar, bağımsız denetim, iç denetim, iç kontrol sistemi gibi işletmenin hayati öneme sahip noktaları ile ilgili çok önemli sorumluluk ve görevleri vardır.

İşletmeler için hayati bir role sahip bir komitenin doğuşuna neden gerekli hale geldiğine bakılacak olursa denetim komitesinin dünyada doğuşu 1940 yıllara dayanmaktadır. *Yönetim kurulu denetim komitesi uygulaması ilk olarak Newyork Stock Exchang (NYSE) tarafından 1939 yılında ortaya atılmıştır. Halka açık işletmelerin yönetim kurulu denetim komitesi oluşturulması fikri ise ilk kez 1972 yılında Securities Exchange Commission (SEC), tarafından ortaya atılmıştır* (Uzun, 2006: 16).

1939 yılından günümüze denetim komitesi kavramı değişerek ve kendini geliştirerek farklı kurumlar tarafından, farklı kimliklere bürünmüştür. Tarihsel olarak özetlenecek olunursa Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC), 1939 yılında ilk kez çalışan olmayan üyelerden oluşan denetim komitelerinin kurulmasını isteyerek, bağımsız yönetici kavramını kullanan ilk kurum olmuştur.

Amerika Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA), borsaya kayıtlı bütün şirketlere denetim komitesi kurmaları önerilmiştir. Bunun ardından 1978 yılında New York Borsası (NYSE), şirketlerin bağımsız üyelerden oluşan denetim komiteleri kurmalarını zorunlu hale getirilmiştir. 1985 yılında her kamu şirketinin yönetim kurulunun daimi komite olarak organize edilmiş birer denetim komitesine sahip olması önerilmiştir. 1987 yılında gelindiğinde Komisyon finansal tablolarda oluşturulan hilelerin azaltılması ve güvenilir bir raporlama sisteminin oluşturulması amacıyla bazı önerilerde bulunmuştur. 1992 yılına gelindiğinde ise Cadbury Komitesinde de denetim komitesi uygulamasına ilişkin bazı konulara açıklık getirmiştir. Basel raporları yayımlandığında ise iç kontrol sistemleri başlıklı raporunda yönetim kuruluna danışmanlık edecek bağımsız bir denetim komitesi oluşturulmasına ilişkin tavsiyede bulunmuştur. Bu açılımları 1999 yılında Blue Ribbon Komisyonu Tavsiyeleri denetim komitesi ile ilgili konularda rehberlik görevi görmektedir.

Denetim komitesinin gelişiminde en büyük adımlardan biri de Sarbanes Oxley Yasası (Sarbones Oxley Act-SOX) ile atılmıştır. SOX 2002 yılında denetim komitesinde;

- Muhasebe ve finans konularında uzman üyelerin yer alması gerektiğini,
- Bağımsız denetçilerin hazırladıkları denetim raporlarını yönetime değil doğrudan denetim komitesine sunmaları gerektiğini belirtmiştir.

Son olarak da AB 8. Direktif, 2006 yılında her kamu yararı işletmenin denetim komitesi olmasını zorunlu kılmakla birlikte icraci olmayan bağımsız üyelerden muhasebe ve finans konularında uzman üyelerden oluşması gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye'de denetim komitesi kavramı Sermaye Piyasası tarafından 2002 yılında çıkartılan tebliğle hayat bulmuştur. Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar (bankalar hariç) yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından en az iki üyenin seçilmesiyle oluşturulan denetim komitesinin varlığı zorunlu hale getirilmiştir. Hisse senetleri borsada işlem görmeyen şirketler ise denetim komitesi

oluşturabilir ancak oluşturmaları konusunda zorunlulukları yoktur. O dönemde yayımlanan Sermaye Piyasası Tebliği revize edilerek günümüze kadar güncellenmiştir. Seri:X No: 22 sayılı tebliğ denetim komitesi ile ilgili bazı değişiklikler yapmıştır. Söz konusu değişiklikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Külte, 2013: 38).

- Ortaklığın muhasebe sistemi, finansal bilgilerin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimini yapar.

- Bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her aşamadaki çalışmaları denetimden sorumlu komitenin gözetiminde gerçekleştirilir.

- Ortaklığın hizmet alacağı bağımsız denetim kuruluşu ile bu kuruluşlardan alınacak hizmetler denetimden sorumlu komite tarafından belirlenir ve yönetim kurulunun onayına sunulur.

- Denetimden sorumlu komite; en az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanır ve toplantı sonuçları tutanağa bağlanarak yönetim kuruluna sunulur.

- Denetimden sorumlu komite kendi görev ve sorumluluk alanıyla ilgili olarak ulaştığı tespit ve önerileri derhal yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.

- Denetimden sorumlu komite, faaliyetleriyle ilgili olarak ihtiyaç gördüğü konularda bağımsız uzman görüşlerinden yararlanabilir. Denetimden sorumlu komitenin ihtiyaç duyduğu danışmanlık hizmetlerinin maliyeti ortaklık tarafından karşılanır.

- Denetimden sorumlu komite, kamuya açıklanacak yıllık ve ara dönem finansal tabloların, ortaklığın izlediği muhasebe ilkelerine, gerçeğe uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin olarak ortaklığın sorumlu yöneticileri ve bağımsız denetçilerinin görüşlerini alarak, kendi değerlendirmeleriyle birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.

Bankalar açısından denetim komitesinin zorunlu hale gelişi de 2005 yılında kabul edilen Bankacılık Kanunu ile gerçekleşmiştir. 01.11.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun kurumsal yönetim başlıklı üçüncü bölümünde denetim komiteleri ile ilgili yer alan hükümlere aşağıda özet olarak verilmek değinmek gerekirse (Kartal : 2017: 30).

- Yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere icrai sorumluluğu bulunmayan en az iki üyeden oluşan Denetim Kurulu oluşturulması zorunludur.
- Denetim Kurulu üyelerinin, Kurulca belirlenen niteliklere sahip olmaları şarttır.
- Denetim Komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemekle sorumludur.
- Denetim Komitesi, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri kapsamında oluşturulan birimlerden ve bağımsız denetim kuruluşlarından; görevlerinin ifasıyla ilgili olarak düzenli raporlar almak ve bankanın faaliyetlerinin sürekliliği ve güven içinde yürütülmesini olumsuz etkileyebilecek hususlar veya mevzuata ve iç düzenlemelere aykırılıklar bulunması hâlinde bu hususları yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.

- Denetim Komitesi, altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla icra ettiği faaliyetlerin sonuçları ile bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve bankanın faaliyetlerinin güven içinde sürdürülmesi bakımından önemli gördüğü diğer hususlara ilişkin görüşlerini yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür.
- Denetim Komitesi, bankanın tüm birimlerinden, anlaşmalı destek hizmeti kuruluşları ve bağımsız denetim kuruluşlarından bilgi ve belge almaya, bedeli banka tarafından karşılanmak suretiyle konularında ihtisas sahibi kişilerden yönetim kurulunun onayına bağlı olarak danışmanlık hizmeti sağlamaya yetkilidir. Denetim komitesinin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları yönetim kurulu tarafından düzenlenir.

Türkiye'de borsada işlem gören şirketlerde ve bankalarda denetim komitesinin zorunlulukları bu şekilde başlamakla beraber finansal raporlama üzerinde etkileri vardır. *Finansal raporlamanın ve kamuoyuna yapılan açıklamaların güvenilirliğini, finansal raporlama sürecinde yönetimin ve bağımsız denetçinin rolünü ve şeffaflığın gözetimini sağlamak denetim komitelerinin önemli sorumluluklarından biridir (*Kartal, 2017: 96).

*Denetim komitesinin genel sorumluluk alanları yönetime yardımcı olmak, finansal raporlama sürecini izlemek ve böylece doğru finansal raporların üretilmesine olanak sağlamak, muhtemel hata ve hileleri, yönetim başarısızlıklarına engel olmak suretiyle ortakların menfaatlarını korumak, bağımsız denetçilere yardımcı olmak, işletmelerde iç denetim işlevinin etkin bir şekilde yürütülmesi konusunda yönetime danışmanlık edebilecek, ayrıca iç kontrolün gözetimi konusunda da görevleri yerine getiren bir sisteme sahiptir (*Külte, 2013:73). Bu sorumlulukları yerine getirmede, denetim komitesi hileye karşı programlar ve kontrollerin yanında, yönetimin iç kontrol sistemini önemseyebileceğini göz önünde tutmalı ve yönetimin hile riski belirleme sürecini gözlemlemelidir. *Denetim komitesi, denetimin hile konusunda sıfır toleransını destekleyerek dürüstlüğün önemi ve etik davranışlar hakkında etkili bir sistem oluşturulmasını desteklemelidir (*Köse, 2010: 91).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İÇ KONTROL SİSTEMİ VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMAYI ÖNLEMEDEKİ ROLÜ

2.1. İÇ KONTROL SİSTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde iç kontrol sistemi kavramına, tarihçesine ve iç kontrolle ilgili diğer konulara detaylı bir şekilde yer verilecek olup, iç kontrol sisteminin hileli finansal raporlamaya etkileri üzerinde durulacaktır.

2.1.1. İç Kontrol Sisteminin Tarihçesi

İç kontrol kavramının önemi ilk olarak Romalılar tarafından fark edilmiştir daha sonrasında da 15. yüzyılda İtalyan matematikçi Luca Pacioli'nin dikkatini çekmiştir. Eski Romalılarda senatörler, harcamalar ile vergilendirmelerdeki yetki ve sorumlulukları iç kontrol sisteminin bir parçası olan görevlerin ayrılığından yola çıkarak üstlenmişlerdi (Özen, 2010: 10*). İç kontrol konusundaki ilk atıf ise İngiliz denetim uzmanı Lawrence Dicksee tarafından 1905 yılında ABD'de yayımlanan "Denetim" isimli kitapta "iç yoklama genel sistemi" olarak yapılmaktadır. Bu sistemin hedefi denetçinin firmanın sistemini anlayabilmesi ve ne dereceye kadar testler yapacağına karar vermesi olduğunu belirtmektedir* (Özbek, 2012: 389) Günümüzdeki iç kontrol sistemi tanımının kökenleri ise 1947 yılında Amerikan Denetçiler Enstitüsü, (American Institute Accountants), (AIA)'nın "İç Kontrol" isimli yayınında rastlanmaktadır. Söz konusu yayında yapılan saptamalar şöyledir: (Bozkurt, 1998: 121):

- İşletmelerin büyüklüklerinde ve alanlarında meydana gelen karmaşık yapı ve genişleme sonucunda yönetimler etkili kontrol faaliyetleri altında ortaya çıkan çeşitli rapor ve analizlere güvenmek zorundadır.
- İyi işleyen bir iç kontrol yapısının sağlayacağı ortam, çalışanların bilgi eksikliklerinin getireceği zararlara karşı işletmeyi koruyacak ve olası hata ve düzensizliklerin azalmasına neden olacaktır.

- ❖ Çeşitli sınırlamalar nedeniyle bağımsız denetçilerin işletmeler de yapacakları denetim iç kontrol yapısına güvenmeden çalışmaları durumu ortadan kalkacaktır.

1962 yılında R.Gene Brown "Changing Audit Objectives and Techniques" başlıklı eserinde iç kontrol kavramının gelişimi konusunda şu sınıflandırmayı yapmaktadır (Özbek, 2012: 388).

Tablo 3 İç Kontrol Kavramının Gelişim Süreci

Period	**Denetim Hedefi**	**Teyit Sistemi**	**İç Kontrolün Önemi**
İlk Çağlar – 1500	Usulsüzlük Tespiti	Detaylı	Tanımlanmamış
1500 – 1850	Usulsüzlük Tespiti	Detaylı	Tanımlanmamış
1850- 1905	Usulsüzlük Tespit ve Yazım Hatalarının Tespiti	Bazı detaylı testler Detaylı testler	Tanımlanmamış
1905-1933	Finansal raporların doğruluğunun belirlenmesi Usulsüzlük ve hataların tespiti	Test	Kısmı tanımlama Artan farkındalık
1933-1940	Finansal raporların doğruluğunun belirlenmesi Usulsüzlük ve hataların tespiti	Test	Önemle Vurgulama
1940-1960	Finansal raporların doğruluğunun belirlenmesi	Test	Önemle Vurgulama

Kaynak: (Özbek ,2012: 388)

AIA daha sonra isim değişikliği yaparak AICPA adının almıştır. AICPA 1972 tarihine kadar çıkarttığı denetim prosedürlerini Statement on Auditing Standarts (SAS) No:1 adını taşıyan dokümanda toplamıştır. İç kontrol sistemi hakkında yapılan birçok düzenleme reaktif olarak yapılmıştır, yani şirketler hata ve hilelerle ilgili birçok sorunla karşılaşmış bir takım ihtiyaçlar hissetmiş ve ilgili düzenlemelere başvurmuşlardır. *Örneğin;* Enron ve WorldCom skandallarından sonra 2002'de yasalaşan "Sarbanes-Oxley Act" (SOX) bu reaktif yasalaşma sürecine birer örnektir. Söz konusu düzenlemeler sadece bununla da sınırlı kalmamıştır. Nitekim; günümüzde en genel kabul gören iç kontrol modeli COSO modeli ABD'de yanıltıcı finansal raporlamanın önüne geçilmesi amacıyla geliştirilmiş olmakla birlikte; COSO'nun temel bileşenleri günümüzde AB ülkelerinin yanı sıra aralarında BIS ve INTOSAI'nin de olduğu uluslararası kuruluşlar dahil tüm dünyada iç kontrol düzenleme ve standartlarına esas kabul edilmektedir (Özbek, 2012: 389).

Daha sonra, 1985 yılında Hileli Mali Raporlama ile ilgili Treadway Komisyonu olarak da bilinen Ulusal Komisyon kurulmuş ve Komisyon tarafından Hileli Mali Raporlama konusunda bir rapor yayımlanmıştır. Bu raporda kontrol ortamı ile davranış ve yetki standartlarına vurgu yapılmış, iç kontrol kavramı için ortak bir anlayış ve kapsayıcı bir çerçeve oluşturulması ihtiyacı ile destekleyici kurumlara çağrıda bulunulmuştur. Komisyonun bu çağrısı sonucunda Destekleyici Kurumlar Komitesi COSO oluşturulmuştur (Ceyhan ve Apan, 2014: 181).

2.1.2. Kontrol ve İç Kontrol Sistemi Kavramı

Türk Dil Kurumuna göre "Kontrol" kavramı, Fransızca kökenli bir kelime olup, "bir şeyin gerçeğe ve aslına uygunluğuna bakmak" anlamına gelmektedir. Kontrol kavramının pek çok alanda, pek çok tanımının yapılması olasıdır. Ancak genel anlamda kontrol kavramına bakılacak olunursa, *kontrol kavramı, fiziksel bir araç, bir faaliyeti yürütme yöntemi, bir işletmenin gelişimini sağlayan herhangi bir adımı ve bir sonuca ulaşma yoludur* (Özen 2010: 6).

İşletmecilik anlamında kontrol ise, öngörülen ile meydana gelen arasında sürekli olarak yapılan karşılaştırmaların sonuçlarını ifade etmektedir (Yıldırım, 2014: 7).

*Bugün kontrol en genel anlamıyla "bir kişinin, bir örgütün veya bir konunun üzerinde egemenlik kurmayı ve onu istenilen yöne yöneltmeyi sağlayan yöntem ve davranıştır (*Güneş, 2014: 65). Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsüne (IIA) göre kontrol şöyle tanımlanmıştır. "*Kontrol, yönetim, denetim kurulu ve yönetim kurulunun ve diğer uygun birimlerin riskleri yönetmek ve belirlenen amaç ve hedeflere ulaşma ihtimalini arttırmak amacıyla aldıkları tedbirlerdir. Yönetim, hedef ve amaçların gerçekleştirilmesine yönelik makul bir güvence sağlamak için yeterli tedbirlerin alınmasını planlar, tertipler ve yön verir* (Özbek, 2012: 386).

Kontrol kavramı, çoğu zaman denetim kavramı ile karıştırılmaktadır. Ancak bu iki kavram birbiriyle ilişkili ama ayrı konuları ifade etmektedir. *Kontrol kavramı, muhasebe literatüründe denetim kavramından farklı olarak; olaylara, faaliyetlere ve kişilere etki edebilme gücüne sahip olma anlamında kullanılmaktadır* (Ertürk, 2010: 47). Söz konusu bu kontrollerin bütünü iç kontrol sistemini oluşturur.

İç kontrol farklı bireyler için farklı anlama gelir. Bu iş adamları, yasa koyucular, düzenleyiciler ve diğerleri arasında kargaşaya neden olur. Ortaya çıkan iletişimsizlik ve farklı beklentiler bir kuruluş içinde farklı problemlere neden olabilir. Yasa, yönetmelik ve kurallar açıkça tanımlanmış değilse, problem oluşur (COSO, 2013: 2).*Genel bir tanım olarak iç kontrol, varlıkları korumak ve riskleri kontrol etmek için yönetim kurulu, yöneticiler ve diğer personel tarafından belirlenen sistemler, politikalar, prosedürler ve işlemlerin tamamıdır* (Yayla, 2006: 111). *Diğer yandan muhasebeciler için iç kontrol sistemi geleneksel olarak, örgüt planı ve muhasebecileri bağlayan belirli amaçları gerçekleştirmede uygulanan tüm yöntemler ve ölçülerin tamamı olarak tanımlanmaktadır* (Çetinoğlu ve Kurnaz, 2010 : 36).

COSO modeline göre iç kontrol;

İç kontrol, kurumun yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personel tarafından etkilenen ve aşağıdaki hedeflerin yerine getirildiğine dair makul güvence sağlamak amacıyla oluşturulmuş geniş kapsamlı bir süreçtir (Özbek, 2012: 402).

- *Operasyonların etkinliği ve verimliliği*
- *Finansal raporların güvenirliliği sağlanması*
- *İlgili yasa ve mevzuata uyum*

Operasyonların verimliliği ve etkinliği, İşletmelerin misyon ve ulaşmak istedikleri vizyonları vardır. Vizyonu kısaca şirketin gelecekte kendini görmek istediği hedef, olarak tanımlanabilir. Misyon ise bu hedefe nasıl gidileceğini belirleyen yol, yöntem ve çalışmalar olarak tanımlanabilir. Söz konusu hedefe ulaşılması için bu ulaşımı engelleyen risk faktörlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. *Bunun yolu da iç kontrolden geçmektedir. Kurumun hedeflediği sonuca ulaşabilmesi için kurumun organizasyon yapısının ve tüm operasyonlarının planlandığı gibi çalışması gerekmektedir* (Özbek, 2012: 140)

Finansal raporların güvenirliliği ve verimliliği, Hileli finansal tabloların zamanla işletmenin kontrol mekanizmasını zayıflattığı, hatta çökerttiği, kurumsal yönetim etkinliğini azalttığı ve denetim fonksiyonunun kalitesini düşürdüğü kanıtlanmıştır (Çankaya ve Gerekan, 2009: 97). *Finansal raporlama sürecinin güvenilirliğine, kalitesine, şeffaflığına olan inancın sarsılması, sermaye piyasaların verimini düşürmekte, ekonomide kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesinin önüne geçmekte, finansal raporlarında hile ve usulsüzlük yapan işletmelerin iflas etmelerine veya iktisadi zararlar görmelerine neden olmaktadır* (Balcı, 2008: 73). *Bu nedenle yönetime aktarılacak güvenilir ve doğru bilginin sağlanması için iç kontrol sistemleri geliştirilmiştir. Bilgi akışındaki pürüzleri giderebilecek etkin bir iç kontrol sistemi, doğru ve yerinde kararlar alabilen yönetimin oluşumu için vazgeçilmez bir oluşumdur* (Baskıcı, 2015: 166).

İlgili yasa ve mevzuata uyum, Türkiye'de finansal tabloların düzenlenmesi ve bunların işletmeyle ilgili taraflara aktarılmasına ilişkin ilke ve kurallar ile hile ile ilgili düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kurulu, Kamu Gözetim Kurumu ve Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun (BDDENETİM KOMİTESİ) mevzuatında yer almaktadır (Demir, 2014: 49). Ancak kastedilen uyum sadece iç kontrol sisteminin ilgili mevzuatlar uyumunu kapsamamaktadır. *Söz konusu mevzuata uyum, gerek finansal raporlama gerekse diğer tüm firma faaliyetlerinde tüm dış yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile kurum içinde oluşturulan politika ve prosedürlere uyumlu olarak faaliyet gösterilmesi kastedilmektedir* (Özbek, 2012: 403).

2.1.3. İç Kontrol Sisteminin Amaçları

İç kontrol sistemi; hataları, israfı, hileleri önlemek; muhasebe bilgilerinin güvenirliliğini sağlamak; yönetim politikalarına uyum sağlamak; şirketin bütün bölümün performans düzeylerini değerlendirmek için oluşturulan bütün düzenlemeleri içermektedir (Demirkıran, 2010: 30).

İlk zamanlar iç kontrol, işletme varlıklarının kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla, manuel olarak ve kişilerin inisiyatifinde yürütülen, muhasebe uygulamalarındaki hata ve hileleri ortaya çıkarmaya yönelik bir yapı olarak düşünülmüştür (Erdem, 2014: 25). 1972 yılında AICPA tarafından çıkarılan SAS No:1 de iç kontrolün tanımı uzun zamandır kullanılan yönetsel kontroller ve muhasebe kontrolleri kavramı tanımlanmıştır. *Yönetsel kontrol: örgüt planını (Organizasyonu) yönetimin onayını ve yetki aktarmasını gerektiren çeşitli karar işlemleri ile ilgili her türden yordam ve kayıtları içermektedir. Muhasebe kontrolü ise örgütün planını, finansal kayıtların güvenilirliğini ve varlıkların korunması ile ilgili yöntem ve kayıtları içermektedir* (Yakar, 2014: 18).

COSO raporunda yapılan iç kontrol sistemi tanımında da görülmekte olunduğu gibi iç kontrol sisteminin üç temel amacı bulunmaktadır. *Bunlar;* (Uzun, 2006: 8):

- *İşlemlerin (operasyonların) etkili ve etkin olması*
- *Finansal bilgilerin güvenilir olması*
- *Yasalar ve diğer mevzuat uyumun sağlanması*

hususlarında yeterli derecede güvence sağlamaktır.

2.1.4. İç Kontrol Sisteminin Önemi

İç kontrol sistemi işletmelerin amaçlarına ulaşmasında ve hissedarların değerini korumada risk yönetimi ve kurumsallaşma açısından kritik öneme sahip bir kavramdır (Bozkurt, 2014: 69). İşletmelerin karşılaşacakları en önemli risk hile riskidir. İşletmelerdeki bu riskin maliyeti çok fazladır ve bu maliyet hemen hemen tüm işletmenin iç ve dış çevresi için önem arz etmektedir. Nitekim ACFE'nin 2016 suiistimal raporuna göre şirketler yıllık gelirlerinin % 5 lik kısmını hile nedeniyle kaybetmektedirler. Bu durumda iç kontrol sisteminin ne derece önemli olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Yine 2018 raporunda da Dünya Gayri Safi Milli Hasıla 79.6 trilyon USD nın %5 inin (4 trilyon USD) hile nedeniyle kayba uğradığı belirtilmiştir (ACFE: 2018, 8).

İşletme yöneticilerinden biri veya birkaçı kasıtlı olarak kendi çıkarları doğrultusunda hileli finansal tablolar sunabilir. Bu durumda işletme yönetiminin faaliyetlerini de kontrol altında tutacak bir yapıya ihtiyaç duyulur. İç kontrol yapısı bu bakımdan çok önemli bir araçtır (Erdem, 2014: 120). *Etkin bir iç kontrol yapısı ile amaçlanan hedeflere ulaşmak ve finansal raporların güvenilir olmasının yanı sıra oluşturulmuş politikalar ve yasal düzenlemelere uygunluğunun sağlanması açısından önem taşımaktadır* (Nardemir, 2014: 103).

2.1.5. Etkin Bir İç Kontrol Sisteminin Özellikleri

Etkin bir iç kontrol yapısı, öncelikle yukarıda belirtilen iç kontrol sisteminin oluşması için gerekli olan ilkelere uygun olması gerekmektedir. Yani kıymet hareketlerinin yetkilendirilmediği, görevlerin ayrılığı ilkesine hassasiyet gösterilmediği, uygun belgeleme ve muhasebe kaydının yapılmadığı, fiziki

korumanın mevcut olmadığı ve bağımsız mutabakatların etkin olarak sağlanmadığı bir sistemde etkin iç kontrol sisteminden bahsetmek pek de mümkün olmayacaktır. *Etkin iç kontrol sistemi firmanın faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği, finansal raporlamanın güvenirliği ve işlemlerin yasa ve düzenlemelere uygun bir şekilde gerçekleşmesinde güvence sağlamaktadır* (Melikyan, 2015: 114). Söz konusu bu güvencenin sağlanması ve bu ilkelerin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için kısacası etkin bir iç kontrol sisteminin sağlanması için gereken özellikler şunlardır:

- İyi bir örgüt planı,
- İç denetim bölümü.
- İyi bir muhasebe sistemi,
- İyi bir çalışma sistemi,
- Yeterli sayıda ve kalitede personel,

İyi bir örgüt planı; her işletmenin kendine ait bir örgüt yapısı mevcuttur. İşletmeler için belirlenen, standart bir iç kontrol sistemi mevcut değildir. Ve olması da çok olanak dâhilinde olamaz. Çünkü iç kontrol sistemi işletmenin iç ve dış faktörlerine göre farklılık oluşturur. *Günümüzde işletmelerin akılcı ve etkili bir sistem kurması takım ruhu oluşmuş bir futbol ekibi kurmaya benzemektedir. Grupta olan herkes aynı misyon için uğraşmakta, uyumlu bir şekilde herkes tek tek ne yapacağını bilmekte ve işinin gerektirdiği şekilde mevki futbolcusu gibi en iyi şekilde yerine getirmektedir* (Varıcı, 2007: 35).

Bu süreç içerisinde etkili bir iç kontrol sisteminin sağlanması için örgüt yapısı içerisinde dikkat edilmesi gereken faktörler mevcuttur (Genç, 2009: 82).

- Örgüt yapısının aşırı karmaşık olmaması,
- Örgüt yapısında bir iç denetim mekanizması bulunmaması,
- Yüksek risk taşıyan bir sektörün içinde bulunma,
- Kullanılmayan veya teknolojisi eskimiş varlıkların çokluğu,
- Tepe yönetiminde meydana gelen sık değişmeler,
- İşletmeyle ilgili taraflarla anlamlı ilişkiler,

İç denetim, "esas itibariyle kurulun iç kontrol sisteminin amaçlandığı gibi çalışıp çalışmadığını inceleyen ve bu yönde üst yönetime rapor veren bir birimdir. İç denetimin temel amacı, üst yönetimin sorumluluklarını yerine getirmesine yardım etmektir (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010: 39). İç denetimin etkin bir iç kontrol yapısı oluşturulmasında tartışılmaz bir öneme sahiptir. *İşletme yönetiminin, faaliyetlerin iç kontrol sistemine uygunluğunun ölçülmesine yeterli zaman ayırmaması kontrol sistemini yöneticiler adına kontrol edecek ve inceleyecek iç denetim sisteminin geliştirilmesine neden olmuştur* (Gönen, 2007: 29). Ayrıca iç denetim, işletmeye risklerin tespit edilmesi, önlenmesi ve sağlıklı işleyen bir sistem oluşturma konusunda da yardımcı olur.

İyi bir muhasebe sistemi, iç kontrol sisteminin ilkelerinde yer alan uygun ve güvenilir belgelendirme yapılabilmesi için iyi bir muhasebe sistemi şarttır. *Etkin bir kontrolün gerçekleştirilmesi için işletmede iyi işleyen bir muhasebe organizasyonunun bulunması gerekir* (Cengiz, 2010: 91). İyi bir muhasebe sistemi, kıymet hareketlerinin en doğru ve sistemli bir şekilde oluşturulmasını ifade eder. Güvenilir ve doğru bir şekilde oluşturulmuş bir muhasebe sistemi de mali tablolara aktarılan bilginin daha doğru ve güvenilir olmasını sağlamaktadır.

İyi bir çalışma sistemi, etkin bir iç kontrol sistemi için gerekli olan bir diğer nokta iyi bir çalışma sisteminin mevcut olmasıdır. Yönetim, çalışma koşullarına göre personelin yetki ve sorumlulukları dikkate alınarak oluşturulan bir iç kontrol sistemi, etkin bir şekilde oluşturulan iç kontrol için önemlidir. *Yönetim, her bölümün ayrı ayrı işgörme ve çalışma usullerini tam olarak belirleyip, bunları kitapçık olarak yazılı hale getirmelidir. Bu şekilde personel üzerine düşen görevi tam anlamıyla nasıl yapması gerektiğini öğrenir. Böylece yönetimin koyduğu esaslara uyum kolaylaşır* (Erdem, 2014: 49).

Yeterli sayıda ve kalitede personel, bir işletmede yeterli olan personel sayısı işletmenin yapısına büyüklüğüne göre değişecektir. Gereğinden az olan personel işin

aksamasına ya da verimsiz çalışmaya neden olurken gereğinden fazla oluşan ve kalifiye elemanlardan oluşmayan sistemde daha fazla maliyet oluşacaktır ve elde edilen karı eritecektir. Sadece personel bazında değil yönetici bazında da birkaç başlı yapılan yönetimde çatışmalar oluşacak, netlik olmayacak ve bu durum da hilekara ortam hazırlayacaktır. İç kontrol sistemi de işletmede Adan Z'ye herkesin üzerinde rolü olan bir sistem olduğu için gerek alt kademe, gerek üst kademede yer alacak olan kişilerin yaptıkları işte verimli olup olmayacakları ve yeterli sayıda olmaları gibi konulara hassasiyet gösterilerek yerleştirilmesi hata ve hile ortamını kontrol altına alacaktır.

2.1.6. İç Kontrol Sisteminin Unsurları

İç kontrol sisteminin unsurlarına detaylı olarak bakmadan önce bilinmesi gereken en önemli husus iç kontrol sistemi unsurlarının kaynağı olan "Committee of Sponsoring Organisations" (COSO) unun hakkında genel bir bilgi vermek gerekir. Daha önceden de belirttiğimiz gibi, *ABD'de yanıltıcı finansal raporlamaya ilişkin usulsüzlüklerin nedenlerini araştırmak amacıyla 1985 yılında "Yanıltıcı Finansal Raporlamaya İlişkin Ulusal Komite (National Committee on Fraudalent Financial Reporting) adıyla kurulan ve kısaca Treadway Komisyonu olarak bilinen COSO (Committe of Sponsoring Organisations) 1987 yılında amacı doğrultusunda ilk raporunu yayımlamıştır* (Özbek, 2012: 401).

Söz konusu raporda söz edilen çerçeveler işletmelerde etkin bir iç kontrol sisteminin kurulması için rehberlik oluşturması amacıyla, 1992 yılında bir iç kontrol modeli yayımlamıştır. *COSO' nun amacı; iç kontrol, etik uygulamalar ve kurumsal yönetim konularına odaklanarak finansal raporlamaların kalitesinin geliştirilmesidir.* COSO İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve olarak adlandırılan bu model, günümüzde de gelişerek etkisini devam ettiren bir modeli işletmelere sunmaktadır. *COSO İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve, iç kontrolün uygulanması yoluyla bir örgütün riskleri etkin bir şekilde yönetebilmesi için gerekli olan bileşenleri ilkeleri ve faktörleri ana hatlarıyla belirtir. Ancak çerçevede belirtilen görevlerden kimin*

sorumlu olduğu konusu belirsizdir (COSO, 2015: 1). Bu belirsizliğin nedeni görevler konusunda bir standartlaşma olamayacağı, her işletmenin organizasyon yapısı, çevresi ve personelin nitelikleri gibi içsel ve dışsal faktörlerin aynı olmayacağıdır. Yani bir elbise her bedene uymaz, COSO raporunda genel hatlarıyla nelerin olması gerektiğini ya da olmaması gerektiğini ortaya koyar, ve işletmeler de ona göre elbisesini diker. *Şirketin ihtiyaç duyacağı kontrollerin boyutu şirketin büyüklüğü, kapsamlılığı, pazar ve işin karmaşıklığına bağlı olacaktır. Buna uygun olarak da gerekli temel kontroller bir şirketten diğerine, bir sektörden diğerine farklılık gösterecektir* (Bromilow ve Keller, 2011: 27).

COSO, ilk kez 1985 yılında Hileli Finansal Raporlama Ulusal Komisyonuna destek vermek gayesiyle oluşturulmuş bir özel sektör girişimidir. *Temelde hileli finansal raporlamaya yol açabilen ihmal edilmiş ya da dikkatten kaçan etkenler üzerinde çalışır ve halka açık şirketler, bağımsız denetçiler, Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (SEC) ve diğer düzenleyiciler ile eğitim kurumları için tavsiyeler oluştur*ur. *İlk başkanının adı James C. Treadway olduğu için komisyon bu kişinin adıyla da anılmaktadır* (Kurt ve Uçma Uysal, 2015:2).

COSO, önce özel sektörde kullanılan daha sonra kamu sektöründe de bir yönetim aracı olarak uygulanan iç kontrol anlayışını geliştirmiştir (Korkmaz, 2011: 2). Türkiye'nin iç kontrol modelinin uygulanması 24/12/2003 resmi gazete tarih ve *5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile buna dayanılarak yapılan ikincil mevzuat düzenlemelerinde COSO modeli esas alınarak İç Kontrol standartları oluşturulmuştur* (Türedi, 2011: 111). Özel sektör açısından Türkiye'de ve dünyada kullanılabilecek bir iç kontrol sistemi olan COSO' nun uygulanmasına konusunda yasal bir zorunluluk yoktur. Fakat oluşturduğu avantajlar nedeniyle tercih edilmektedir.

COSO modelinin ortaya çıkış yeri olan ABD' de, iç kontrolün gelişimi açısından yaşanan en büyük olay ise Sarbanes Oxley (SOX) yasasıdır. Yaşanan finansal raporlama skandallarından sonra (özellikle Enron ve Wordcom gibi) gelişen

11 Eylül terör saldırılarının da tetiklediği güven ortamının zedelenmesinin akabinde bu ortamı hafifletmek açısından çıkarılmış tam açıklaması "*Menkul Değerler Kanuna Göre ve Diğer Amaçlarla Yapılacak Kurumsal Açıklamaların Doğruluğunun ve Güvenilirliğinin Yoluyla Yatırımcıların Korunmasına Dair Kanun'dur.*

Türkiye' de iç kontrol ile en önemli düzenleme 14 Şubat 2011 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğüne giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunudur. *TTK, firmaların sahip olması gereken iç kontrol sistemleri konusunda açık bir düzenleme getirmemekle birlikte şirketlerde etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı açıkça zorunlu olarak görülmekte, etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı konusunda yönetim kuruluna herhangi bir görev vermemektedir* (Özbek, 2012: 478). Bir diğer önemli gelişme 2005 yılından günümüze kendini güncelleyerek süregelen Sermaye Piyasası Kanunu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Düzenlemeleri Kanunu' dur.

İç kontrol sisteminin unsurlarına gelinecek olunursa COSO 2015 raporunda belirtildiği üzere beş (5) bileşen, onyedi (17) prensip ve doksan (90) nitelikten oluşmaktadır. COSO 2015 raporunda yer alan söz konusu prensipler etkili iç kontrol kavramının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Böylece etkinliği değerlendirirken bilinçli muhakeme yapma şansları olacaktır. Çalışmamız kapsamında 5 bileşen etkili ve verimli bir yapının kurulması ve bu yapının hileli finansal raporlamayı önleyebilmesi için içerisinde neler barındırması gerektiği konularını ilgilendirdiğinden dolayı incelenecektir. Bu beş bileşen; kontrol ortamı, risk değerleme, kontrol faaliyeti, bilgi ve teknoloji ve izlemedir.

2.1.6.1. Kontrol Ortamı

Her işletmede yazılı halde olsun olmasın bir iç kontrol yapısı mevcuttur. *İç kontrol prosedürleri; herhangi bir faaliyet için söz konusu olan nasıl, niçin, ne, nerede ve ne zaman sorularını açıklamaktadır* (Dalğar, 2012: 146) İç kontrol prosedürlerinin yazılı olması, bir işi neden yapılması gerektiğini ve kendilerinden

istenenin ne olduğunu açıklayarak yeni personelin eğitimine de yardımcı olarak, hata ve hileli işlem riskini azaltmaktadır.

İç kontrol yapısının yazılı olmasının makul olmasının yanında, yapının etkin ve etkili olabilmesi için iç kontrol sisteminin unsurlarına sadık kalınarak yapılması gerekir. *İç kontrol, güçlü bir iç kontrol ortamıyla başlar. Yazılı prosedürler ve görev tanımlarıyla beraber iç kontrolleri özümsemiş bir üst yönetim ve çalışan kadrosu gereklidir* (Kılıç ve Aktürk, 2015: 68).

Kontrol ortamı, iç kontrol sisteminde yer alan diğer unsurlar için temel teşkil etmektedir ve işletmenin iş görme biçimini ifade etmektedir (Balcı, 2008: 50). Kontrol ortamının birçok tanımı olmasına rağmen günümüz ekonomik ortamını yansıtacak şekilde net ve sistematik olarak şu şekilde tanımlamak mümkündür. *Kontrol ortamı çalışanların kontrol farkındalıklarını etkileyerek bir kurumun genel çalışma ortamını oluşturur. Disiplin ve uygun bir sistem sağlayarak diğer iç kontrol unsurları için bir çerçeve oluşturur.*

Kontrol ortamı dürüstlük ve etik değerler, kurum çalışanlarının yeterliliği, yönetim felsefesi ve çalışma tarzı, yönetimin yetki ve sorumluluk dağıtımı, organize etme ve geliştirme usulleri ve yönetim kurulu tarafından sağlanan yönlendirme ve ilgiyi oluşturur (Özbek, 2012: 411).

İç kontrol faaliyetlerinin başarısı kontrol ortamıyla yakından ilişkili olup; yönetim kurulu ve denetim komitesi tarafından gösterilen özen, doğruluk ve meslek ahlak kurallarına uyum, yeteneğe bağlılık, yönetimin felsefesi ve çalışma şekli, örgütsel yapı, yetki ve sorumlulukların dağıtım şekli ve insan kaynakları politika ve prosedürleri kontrol ortamını etkileyen unsurlardır (Büyükçoban, 2011: 44).

Kontrol ortamı, organizasyon faaliyet ve kararlarında geniş bir etkiye sahip olmakla birlikte bütün iç kontrol sisteminin temelini de oluşturur. Eğer bu temel sağlam değilse iç kontrol sisteminin bütünü olması gerektiği kadar etkili olmayacaktır (Baskıcı, 2015: 168). Kontrol ortamının sağlanmasında COSO 2015

raporunda yer alan 5 prensip mevcuttur. Bu prensipleri iç kontrol sisteminde yer alan unsurların etkili olabilmesi için oluşturulması gereken sorumluluklar diye de adlandırabiliriz. COSO küpünde yer alan kontrol ortamının sağlanması için gerekli olan prensipler aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

1.	Dürüstlük ve etik değerlere bağlılık göstermelidir
2.	Yönetim kurulu üyeleri yönetimden bağımsız olmalı ve iç kontrole yönelik gözetim sorumluluğunu bilmeli ve yerine götürmelidir.
3.	Yönetim, yönetim kurulu ile birlikte yönetimin yapısı, raporlamalarını hedefleri doğrultusunda yetki ve sorumlulukları yerine getirmelidir.
4.	İşletme, hedefleri doğrultusunda yetkili bireyleri geliştirmeli ve gelişim için çaba sarf edilmelidir.
5.	İşletmede, iç kontrol yükümlülükler için sorumlu bireyleri işletme bünyesinde tutmalıdır.

Şekil 10 Kontrol Çevresi Prensipleri
Kaynak: COSO Raporu, 2015, 4

2.1.6.2. Risk Değerleme

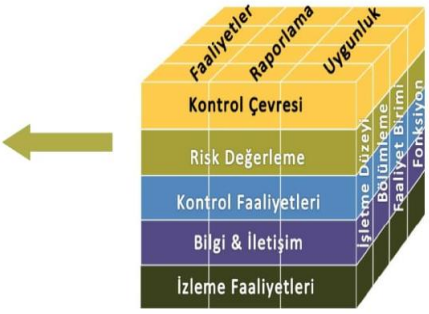
Globalleşen dünyanın getirdiği ekonomik değişim ve gelişimle birlikte şirketlerde oluşan karmaşık yapı ve yaşanan büyük skandallar riskin ölçülmesi ve belirlenen risk düzeyine göre hareket edilmesini zorunlu kılmıştır. İşletmeler riski göremeyip ya da yanlış görüp işletmelerini tehlikeye de düşürebilir, doğru görüp riski bir fırsata dönüştürerek rakiplerine üstünlük de sağlayabilir. İşletmelerin sahip

oldukları misyon ve vizyonlar dahilinde varlıklarını sağlıklı bir şekilde yürütmeleri için risklerin değerlemesi konusunda hassas olmaları gerekir. *Risk değerlendirme, belirlenen vizyonlara ulaşırken karşılaşılabilecek risklerin tanımlanıp analiz edilmesi ve risklerin ne şekilde yönetilmesi gerektiğine karar vermek için bir temel oluşturulmasıdır* (Uzun, 2006: 40).

COSO, risk değerlendirmesi tanımını şu şekilde açıklamıştır. Bütün işletmeler büyüklüğüne, yapısına, çevresine, veya faaliyette bulunulan endüstriye göre kurum çapında risklere karşı karşıya kalırlar. Risk değerlendirmesinin ilk koşulu muhtelif seviyelerde birbirleriyle uyumlu hedeflerin oluşturulmasıdır.*Risk değerlendirmesi risklerin nasıl yönetileceğine dair bir temel oluşturacak şekilde kurum hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik risklerin tanımlanması ve analiz edilmesidir. Çünkü ekonomi, sektör ve faaliyet koşulları değişmeye devam edeceğinden değişimle ilgili spesifik risklerin tanımlanması ve giderilmesi için mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır* (Özbek, 2012: 425).

Risk değerlendirmesi etkili bir iç kontrol yapısının oluşması için önemli bir husustur. Ve etkili bir risk değerlendirmesi için COSO 2015 raporunda yer alan risk yönetimi ile ilgili iç kontrol sorumluluklarını şu şekilde sıralanmaktadır.

1. İşletme, hedefleri ile ilgili riskleri tanımlamaya ve değerlendirmeye olanak sağlayacak yeterli açıklıkta hedefleri belirlemelidir.
2. İşletme, risklerin nasıl yönetilebileceğini belirlemeli ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için riskleri tanımlamalıdır.
3. İşletme, finansal raporlama hedeflerine ulaşmak için risklerin değerlendirilmesinde, hile olasılığını dikkate almalıdır.
4. İşletme, iç kontrol sistemine önemli düzeyde etki edebilecek değişiklikleri belirlemesi ve tanımlaması gerekmektedir.

Şekil 11 Risk Değerleme Prensipleri
Kaynak: (Karakoç ve Özdemir, 2016:146)

2.1.6.3. Kontrol Faaliyetleri

Yönetim tarafından belirlenen kontrol, politika ve prosedürlerin uygulanması anlamına gelen kontrol faaliyetleri, riskleri belirlenen risk sınırları içinde tutabilmek söz konusu bu tutumların etkili yürütülüp yürütülmediğinden emin olmak için kurulur ve uygulanırlar (Güneş, 2014:54). *Buna göre sistemin zayıf ve güçlü yönlerine ilişkin olarak analiz yapılması, risk alanlarının belirlenmesi ve kontrol faaliyetlerinin bu alanlarda yoğunlaştırılması gerekmektedir.*

Kontrol faaliyetleri gerek risklerin değerlendirmesi aşamasına yardımcı olmak, gerek teknolojik alt yapı kontrollerini yapmak ya da hangi faaliyetlerin işletmede uygulanmasının doğru olduğunun incelemek, politika prosedürlerin uygun şekilde kontrol edip uygun yerde uygun kişinin görev almasını sağlamak vb. gibi alanlarda kontrol faaliyeti oluşturulmaktadır.

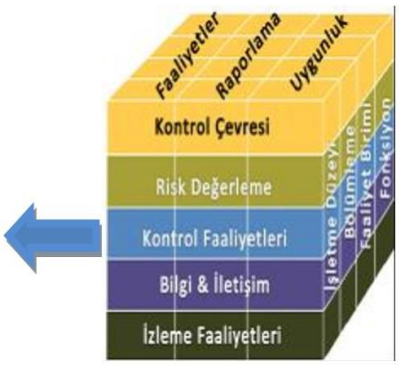
COSO iç kontrol modeli kontrol faaliyetlerini şu şekilde tanımlamaktadır. *Kontrol faaliyetleri, yöneticilerin talimatlarının yerine getirilmesini sağlayan politika prosedürlerdir. Firma hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik riskler için gerekli önlemlerin alınmasını sağlarlar. Kontrol faaliyetleri bütün kurum çapında ve bütün kademelerde ve bütün fonksiyonları kapsayacak şekilde gerçekleştirilir. Kontrol faaliyetlerini onaylama, yetkilendirme, mutabakat, operasyonel, performansın gözden geçirilmesi, aktiflerin güvenirliği ve görevlerin ayrılığı gibi çok sayıda faaliyeti kapsamaktadır* (Özbek, 2012:431).

İç kontrol faaliyetleri, tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenmeli ve sürdürülmelidir. *Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında tüm personelin kendi görevlerini yazılı prosedürlere uygun olarak oluşturma ve mesleki ilkeler dahilinde olmayan hususlar ile kurum politikalarına aykırı faaliyetler hususunda üst düzey*

yönetime aktarmaları için görev ve yetkileri yazılı olarak tanımlamalı ve bu tanımlar ile ilgili personele bildirilmelidir (Çatıkkaş , 2011:43).

COSO 2015 raporunda yer alan kontrol faaliyetleri ile ilgili prensipler ise şu şeklide sıralanmıştır.

İşletme, kabul edilebilir seviyedeki hedefleri başarmak amacıyla riskleri azaltmayı sağlayacak kontrol faaliyetleri seçmeli ve geliştirmelidir.
İşletme, hedeflerini gerçekleştirmeyi sağlayacak teknolojik genel kontrol faaliyetleri seçmeli ve geliştirmelidir.
İşletme, oluşturulması beklenen politikalar ve politikaları uygulamaya geçirecek prosedürler yoluyla kontrol faaliyetlerini etkin kullanmalıdır.

Şekil 12 Kontrol Faaliyetleri Prensipleri
Kaynak: (COSO Raporu, 2015:5)

2.1.6.4. Bilgi ve İletişim

Etkin bir iç kontrol sisteminin kurulması ve amaçların gerçekleştirilebilmesi için bir kurumun tüm birimlerinde ve tüm aşamalarında bilgiye ihtiyaç vardır. İşletmelerde bilgi akışının kaynağı bilgi ve iletişimdir (Hüner, 2014: 82). İyi bir iç kontrol sistemi, yatay ve dikey düzlemde bilgi alma kapasitesini ve insanlar arasındaki iletişimi sağlamalıdır. Ne kadar sağlıklı bir ortam içesinde bilgi alış verişi ve iletişim sağlanırsa, iç kontrol yapısının etkinliğini arttırır. *İşletmelerde iç kontrol sisteminin etkinliğinin sağlanması ve etkin işletilmesi, güvenilir bilgi ve güvenilir finansal raporlamanın teminatını oluşturur* (Akbulut, 2010: 3).

COSO bilgi ve iletişim tanımında bilgi ile ilgili kısımda şu açıklamalara yer vermiştir.

Bilgi, tanımlanmalı, elde edilmeli ve uygun bir form ve firma çalışanlarının sorumluluklarını yerine getirebilmelerini sağlayacak bir zaman çerçevesinde iletilmelidir. Bilişim sistemleri işlerin yürütülmesi ve kontrolünü sağlayan operasyonel, finansal raporlama ve mevzuata uygunluk konularıyla ilgili bilgiler üretilir. Bilgi sadece içsel olarak üretilen verilerle uğraşmaz bunun yanı sıra bilgili karar verebilme ve dış raporlama için gerekli dış olaylar, faaliyetler ve koşullarla da ilgilenir (Özbek, 2012: 438).

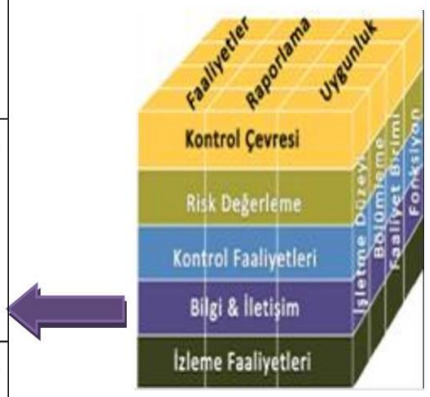
Diğer yandan iletişim konusunda COSO şu açıklamaları yapmıştır. *İletişim bilgi sistemlerini içeriğinden mevcuttur bilgi sistemleri ilgili personele operasyonel, finansal ve mevzuata uyum sorumluluklarını yerine getirebilmeleri amacıyla ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamak zorundadır. Fakat iletişim beklentiler, bireylerin ve bireylerin ve grupların sorumlulukları ve diğer önemli konuları da içerecek şekilde daha geniş kapsamda gerçekleşmektedir* (Özbek, 2012: 441).

Bilgi sistemleri işletmenin yönetilmesine ve kontrolüne imkan veren faaliyetler ve finansal durumla ilgili bilgileri içeren raporlar üretirler. Dolayısıyla sadece işletme içinde toplanan veriyle değil dışsal raporlama ve karar alıcılar için gerekli olan dış olaylar, faaliyetler ve koşullarla ilgili bilgilerle de ilgilenirler (Çıtak, 2007: 125).

Sistem tarafından oluşturulan bilgi kalitesi, yönetimin uygun kararlar alma ve güvenilir finansal raporlar hazırlama becerisini etkiler. İletişim, bireysel roller ve finansal raporlama üzerindeki iç kontrol ile ilgili sorumluluk anlayışı sağlamayı içerir.

COSO 2015 raporuna göre bilgi ve iletişimin kaliteli bir iç kontrol sistemi sağlanmasındaki prensipleri şunlardır.

İşletme, iç kontrol fonksiyonlarını destekleyen ilişkili ve kaliteli bilgi meydana getirmeli ve kullanmalıdır.
İşletme, örgüt içinde iç kontrol fonksiyonlarını destekleyecek yeterlilikte, iç kontrole dair sorumluluk ve hedeflerini içeren bilgilerin alışverişinde bulunmalıdır.
İşletme, örgüt dışında iç kontrol fonksiyonlarına etki edecek noktalarda iletişim kurmalıdır

Şekil 13 Bilgi ve İletişim Prensipleri
Kaynak: (COSO Raporu, 2015: 5)

2.1.6.5. İzleme

İç kontrol sisteminin tüm bu unsurlarının yerine getirilmesi ne kadar önemli ise bu unsurlarının devamlılık teşkil etmesi de o derece önemlidir. Gerek yapılan işlemlerin kontrol edilmesi gerekse işlemlerin devamlılığının kontrolünün sağlanması görevinin COSO küpü içerisinde yer alan ve iç kontrolün son unsuru olan izlemenin içerisine girmesi gerekmektedir. *Bir işletmedeki mevcut iç kontrol yapısı; işletmenin amaçları, iktisadi yaşamdaki değişimler, teknolojik gelişmelere ve değişen üretim süreçlerine bağlı olarak, zaman içinde değişime uğrar* (Türedi vd., 2015:8) Uğranan bu değişime ayak uydurup etkili bir iç kontrol yapısının oluşturulması ise izleme fonksiyonun görevidir. *Diğer bir ifadeyle izleme, değişen koşulların da dikkate alınması suretiyle, yönetimin misyonu doğrultusunda ve hedeflere uyumlu olarak yürütülüp yürütülmediğinin ve risk yönetimi kavramının esasları sayesinde yapılması gereken kontrollerin oluşum ve uygulamasının tespit ve değerlendirilmesi işlemidir* (Bülbül, 2009:115).

COSO 2015 raporunda, izleme unsurunun etkin bir iç kontrol sistemi için sağladığı prensipler şu şekildedir.

İşletme, iç kontrol bileşenlerinin güncel ve fonksiyonel olup olmadığını belirlemek için devam eden ve bağımsız değerlendirmeleri seçmeli, geliştirmeli ve uygulamalıdır.
İç kontrole ilişkin eksiklikler tanımlanmalı ve zamanında düzeltici önlemleri alacak kişiler ile ilgili yönetim ve kurul üyelerine bildirilmelidir.

Şekil 14 İzleme Unsurunun Prensipleri

Kaynak: (COSO Raporu, 2015:5)

2.1.7. İç Kontrol Sisteminin İç Denetim Birimindeki Rolü

İç denetim birimi, iç kontrol sistemi üzerinde rolü kontrol altına alma, yönlendirme biçiminde olmayıp, iç kontrol sisteminin etkinlik ve yeterliliğini bağımsız ve tarafsız bir şekilde değerlendirerek sistemin ektin bir şekilde çalışmaya devam etmesine katkıda bulunur. COSO 2015 raporunda üç kademeli bir savunma hattından bahseder. Buna göre iç kontrol sisteminde sorumluluk kademeleri şu şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 4 İç Denetim Faaliyetinin İç Kontrol Sistemindeki Rolü

1.Savunma Hattı		**2. Savunma Hattı**	**3. Savunma Hattı**
Yönetim Kontrolleri	**İç Kontrol Önlemleri**	**Finansal Kontroller**	**İç Denetim**
		İç Kontrol Görevlileri	
		Uygunluk Görevlileri	
		Risk Yöneticileri	
		Etik Görevlileri	
		Kurumsal Yönetim Sorumlusu	

Kaynak: COSO Raporu, 2015: 2

*İç kontrol sisteminin kurulması ve etkin bir şekilde işletilmesinin sağlanmasından birinci derecede yönetim kurulu ve üst düzey yönetim sorumludur. İkinci kademe sorumluluk, yönetime bağlı olarak yönetimin bir alt fonksiyonu olarak görev yapan kontrol, değerlendirme birim ya da fonksiyonlarıdır (*Özbek, 2012: 552). *Üçüncü fonksiyon ise birinci ve ikinci kademelerde yer alan savunma hatlarının fonksiyonlarının etkin bir şekilde çalıştığına dair bağımsız ve tarafsız güvence sağlayan iç denetim fonksiyonları gelmektedir* (COSO, 2015: 3).

İç kontrol sisteminde iç denetimin rolü, kurumdaki iç kontrol sisteminin etkinliğin ve yeterliliğinin bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarının yönetim kurulu, denetim komitesi ve üst yönetime sunulmasıdır (Özbek, 2012: 553). İç denetim, iç kontrolün önemi ancak farklı bir boyutunu ifade etmektedir. *İç kontrol, bir kurumun politikaların ve hükümete politikalarının istenilen sonuçlara ulaşması; programların israf, hile kötü yönetimden korunması; güvenilir ve zamanında bilginin elde edilmesi, korunması rapor edilmesi ve gerektiğinde karar alma mekanizmasında kullanılan politika, prosedür ve sistemler kapsamını teşkil eder* (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010: 39).

2.1.8. Hileli Finansal Raporlamanın Önlenmesinde Kullanılan Yöntemler ve İç Kontrol Sisteminin Rolü

Suiistimal riski gerçekleşmeden hileyi önlemek hem de maliyet açısından ciddi tasarruflar sağlar. İşletmeler iç kontrol sistemi kurarken ya da başka amaçlar oluştururken fayda maliyet dengesi dahilinde hareket ederler. Şöyle ki eğer gerek kısa vadede gerekse uzun vadede sağlanan önlemlerin maliyeti, faydasını geçiyorsa başka önlemler alınması gerekir. *Hile ve usulsüzlüklerin önlenmesine ve caydırılmasına ilişkin tedbirler, zaman ve maliyet açısından hile ve usulsüzlüklerin araştırılmasından ve tespit edilmesinden daha avantajlıdır* (Balcı, 2008: 71). Hileli finansal raporlamanın önlenmesi hususunda nelerin gerekli olduğunu dört başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar hile riskinin değerlendirilmesi, organizasyon

yapısı, ve etik kültürü, denetim komitesi ve kurumsal yönetim, iç kontrol sisteminin etkinliğidir.

2.1.8.1. Hile Riski Değerlendirmesi

Çalışmamızın ilk kısmında da bahsettiğimiz gibi hayatın her alanında riskler mevcuttur ve bu riskler doğru şekilde anlaşılıp doğru teşhis koyulursa risklerin önüne geçilmesi ve oluşabilecek maddi ve manevi zararların fırsata dönüşmesi mümkün olabilir. *Hile riski faktörlerini değerlendirmek gerekirse, hileyi gerçekleştirmeye yönelik* ***teşvik ve baskılar****, hileyi hayata geçirmeye yönelik* ***fırsatlar****, bir davranışı* ***haklı göstermeye*** *yönelik bahaneler ve davranışlardır* (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 62).

Finansal tablolarla ilgili risk değerlemesi yapmak için işletmedeki tüm yöneticilere belirli sorumluluklar tahsis edilmemesine rağmen, işletmenin muhasebe ve finansal raporlama sisteminde bir bütünlük sağlayabilmek için yönetim kurulunun genel bir sorumluluk bölümü oluşturması gerekmektedir (Terzi, 2012: 125). Bu faktörler hilenin varlığının net göstergesi olmasa da bir sinyal niteliğindedir. Ve değerlendirme yapılırken göz önüne alınması hileli finansal raporlamanın önlenmesi açısından önemlidir.

İşletmenin risk değerlendirmesini yapmak, önleyici kontrolleri belirlemek ve gözetmek yönetimin öncelikli sorumluluğudur. İşletmenin faaliyet ve süreçlerinde değişiklikler yaparak hile risklerini azaltmak ya da ortadan kaldırmak mümkün olabilir (Akdemir, 2010: 58).

Risk değerleme sürecinin bir parçası olarak, hileyi ortaya çıkaran ve önleyen kontrollerin yönetim tarafından geçersiz kılınmasına ilişkin bir risk de mevcuttur. Risk değerlemesi yapılırken bu riskin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. *Yönetimin iç kontrolleri geçersiz kılma riski, hile önlemenin zayıf noktası olarak da tanımlanabilir. Yönetim iç kontrollerin oluşturulması ve uygulamasından sorumludur*

ve her işletme, yönetimin iç kontrolleri geçersiz kılma riskiyle karşı karşıya kalabilir (Ulucan Özkul ve Almalı Özdemir, 2011: 64).

Hile riski değerlendirmede amaç risk değerlendirmesi sayesinde yapılması planlanan potansiyel hileyi, hileciden önce fark edip gerekli olan önlemlerin alınmasın sağlar. Kurumdaki tehditleri fırsata çevirip hileli finansal raporlamayı önleyebilmenin ilk yolu hile riski değerlemesidir.

2.1.8.2. Organizasyon Yapısı, Etik Kültürü

Yaşanan ekonomik gelişmelerin getirdiği bir sıkıntı da karmaşıklaşan organizasyon yapısıdır. Karmaşık olan bir örgüt yapısı hile ve hatalara ortam hazırlar. *Basit organizasyonun az sayıda farklı bölümü varken, karmaşık organizasyonun birbiriyle ilişkilendirilecek ve koordine edilecek çok sayıda bölümü vardır* (Akkoç ve Erdoğan, 2011: 87). *Organizasyon yapısı; her işletmenin kendi amaçları ve gereksinimlerine uygun bir organizasyon yapısı mevcuttur. Bir işletmenin organizasyon yapısı, sorumluluk yetkilendirme, kaydetme, koruma ve yürütme olarak ayrılmalı, yönlendirme, kontrol ve planlama faaliyetleri için iç kontrol ortamına yardımcı olmalıdır* (Hüner, 2014: 82).

İşletmelerin organizasyon yapısında karşılaşılan bazı anormallikler işletmede yönetim hata ve hilelerin yapılacağının belirtileri olabilir (Güneş, 2014: 70).

- Aşırı derecede karmaşık işletme yapısı,
- Etkili bir iç denetim bölümünün olmaması,
- Yüksek risk taşıyan bir sektörün içinde bulunma,
- Kullanılmayan veya teknolojisi eskimiş varlıkların çokluğu,
- Tepe yönetiminde meydana gelen sık değişmeler,

2.1.8.3. İç Kontrol Sisteminin Etkinliği

İç kontrol sisteminin hileli finansal raporlamayı önlemede etkin bir role sahip olabilmesi için iç kontrol sisteminin unsurlarına vakıf ve iç kontrol sisteminde mevcut olması gereken temel ilkelere sahip ve hassasiyetle uygulayan bir iç kontrol sisteminin mevcudiyeti şarttır. *ACFE tarafından yapılan bir araştırmada, araştırma kapsamındaki işletmelerde görülen hile vakalarının %90'ının uygun iç kontroller kullanılmış olsaydı önlenmiş olacağı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç iç kontrollerin hile riskinin azaltılması açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır* (Akdemir, 2010 : 55).

Finansal tablo hilelerinin önlenmesi ve ortaya çıkartılmasında iç kontrol sistemlerinin varlığı birinci derecede önemli bir güvenlik duvarı oluşturur. İç kontrol sisteminin etkili çalışmalarını bozabilecek kontrol zayıflıklarının giderilmesi için çözüm yolları üretilmesi ve aynı derecede dikkate alınması gerekir (Terzi, 2012: 144). *Esas itibariyle iç kontrol yönetimin bir sorumluluğudur ve iç kontrol politika ve prosedürleri örgütün yapılanması sırasında oluşturulmuşlardır* (Genç, 2009: 92).

Hileli finansal raporlamanın önlenmesi amacıyla işletmelerde oluşturulacak iç kontrol sisteminin etkin hale getirilmesinde ve geliştirilmesinde dikkate alınacak noktalar ise şu şekilde sıralanabilir (Terzi, 2012: 146).

- İç kontrol sistemi, işletmenin amaçlarını desteklemeli, işletmenin risk yönetimi ve kurumsal yönetimine uyum sağlamalıdır.
- İç kontrol sistemi ile işletmede görev ve sorumluluklar belirlenerek koordinasyon sağlanmalıdır.
- İç kontrol sistemi, işletmenin her çalışanının amaçlara ulaşmada performansını değerlendirmelidir.
- İç kontrol sistemi, yeterli yetkinliğe sahip kurullar tarafından sorumlulukların yerine getirildiği bir ortam oluşturmalıdır.

- ❖ İç kontrol sistemi, işletmenin yönetim stratejisi, risk yönetimi çalışanların motivasyonu vb. hususları içeren kültürü desteklemelidir.
- ❖ Riskler karşısında düzenli olarak işletme yönetimi ile etkileşim halinde olmalı ve sistemin hatalarını ve zayıflıklarını sürekli gözetim altında tutmalıdır.

2.1.8.4. Denetim Komitesi ve Kurumsal Yönetim

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde denetim komitesi ve kurumsal yönetim konuları üzerinde detaylı bir şekilde durulacaktır. Bu kısımda kısaca değinmek gerekirse yönetim tarafından ya da nadiren de olsa çalışanlar tarafından iç kontrolün etkisiz kılınması ihtimalini de dikkate alarak hile riski yönetimini değerlendirerek hileli finansal raporlamanın önüne geçmesi gerekmektedir.

Kurumsal yönetime gelince hissedarlarca yönetimin kullanımına verilen varlıklar ve değerlerin sistematik ve etkili bir biçimde kullanılmasını ve yöneticilerin bu kullanım biçimi ile alınan sonuçlar hakkında hissedarlara hesap verecek durumda bulunmalarını amaçlayan bir sistem topluluğudur (Terzi, 2012: 136). Bu hesap verilebilirlikle beraber üst yönetim yaptığı işlemlere karşı topluma ve hissedarlara hesap verebilme ve onlar tarafından gözlemlenebilme olanağına sahiptir.

Denetim komitesi ayrıca mali tabloların onaylanması için yönetim kuruluna sunulmadan önce gözden geçirme rolünü üstlenir. Denetim komitesinin etkili olması durumunda, bu işlev, yüksek kalite finansal raporlamanın üretilmesine, yani muhasebe standartlarına daha uygun hale getirilmelidir (Muniandy, 2007: 720).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DENETİM KOMİTESİ VE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ KAVRAMI

3.1.BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMUNA TABİ İŞLETMELER

Çalışmamızda denetim komitesi ve denetim komitesinin etkinliğine değinmeden önce tezimizin de konusu olan BDDK'ya tabi halka açık Anonim şirketlerden leasing ve factöring sektörleri, varlık yönetim sektörleri, finansman sektörü, banka ve özel kuruluşlar üzerinde genel hatlarıyla duracağız. Dünyada ve Türkiye'de ciddi bir hacim artışı sağlayan leasing ve faktoring sektörleri, varlık yönetim sektörleri, finansman sektörü, banka ve özel kuruluşların denetim komitelerinin ne olduğu etkinliğinin nasıl sağlandığı gibi konular üzerinde bu bölüm itibariyle durulacaktır.

3.1.1. Faktoring Sektörüyle İlgili Genel Tanımlar

Faktoring kelimesinin dünya sahnesine çıkışı Mezopotamya'ya dayanmaktadır. Hammurabi kanunlarında alacağın devri hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Daha sistematik uygulamalar ise Antik Roma'ya kadar dayanmaktadır (Finansal Kurumlar Birliği, Erişim Tarihi: 10.02.2017). *14. yüzyılda İngiltere'de yün endüstrisindeki bazı kişi ve kuruluşların mallarını konsinye olarak ihraç ettiklerinde müşterilerin ödeme yapması ile ilgili olarak ücretin ödenmemesi riskine garanti vermeleri ile ilgili olarak gelişimini sistematik olarak devam ettirmiştir* (Sarısoy, 2011: 113). Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere faktöring işleminde mal ya da hizmeti satan bir taraf, bu mal ya da hizmeti alan bir taraf ve bu alım - satım olayı sonunda ortaya çıkan maddi bedelin (ücretin) ödenmemesi riskine karşılık malı satan kişi ya da kuruma kısmı ya da tam güvence veren bir taraf mevcuttur. Bu taraflar factoring işleminin ulusal sınırlar içerisinde olup olmadığına göre değişiklik gösterir. "Türkiye Finansal Kurumlar Birliğin'in" açıklamalarına göre modern anlamda ilk factoring uygulaması 1950'li yıllarda başlamıştır. Dünya çapında bakıldığında ilk faktöring

şirketinin kurulması 1961 yılını bulmaktadır. *İngiltere'de kurulan ve "First National Bank of Boston" un kurulmasına öncülük ettiği International Faktors LTD" dir. Bu şirket zamanla çeşitli Avrupa ülkelerinde kendine ortak bularak Uluslar arası ilk faktoring zincirini oluşturmuştur* (Ölmez, 2012 : 45).

Türkiye'de faktoring kavramının oluşumu ise bankalar tarafından hayata geçirilmiştir. Bankaların bu sektörde tecrübeli oluşları, piyasa ve müşteriler hakkındaki bilgi ve veri havuzunun genişliği, müşterileri ile oluşturdukları birebir ilişkiler önemli rol oynamıştır (Sarısoy, 2011: 113). *Türkiye'deki ilk faktoring işlemleri 1988'de iktisat Bankası, bünyesinde oluşturduğu İktisat Bankası Faktoring Grubu ile başlatmış, 1988-1990 yılları arasında faktoring faaliyetlerini banka bünyesinde sürdürmüş ve 1990 yılında Facto Finans Alacak Alımı A.Ş. adı altında bağımsız bir faktoring şirketi kurmuştur. Facto Finans A.Ş. Türkiye'de ilk FCI üyesidir* (Ölmez, 2012: 53).

Bu bilgilerden sonra faktoring tanımına değinmek gerekirse, birçok kurum faktoring için farklı tanımlarda bulunmuştur. BDDK'nın 6361[7] nolu Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununa göre Faktöring 'i tanımlamak gerekirse; *her türlü mal ve hizmet alımının, malı veya hizmeti satın alan gerçek ya da tüzel kişinin nam ve hesabına teslim veya temini ile birlikte doğrudan satıcıya ödeme yapılması suretiyle kredilendirilmesini öngören işlemdir* (BDDK, 6361 Sayılı Kanun). Malı veya hizmeti satın alan gerçek veya tüzel kişinin yukarıda belirtilen suretlerle kredilenmesini sağlayan şirketlere de factoring şirketi denir.

Faktoring şirketlerinin kuruluşları ve etkinlikte bulunmaları ile ilgili temel olarak dayandırılan 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre faktoring şirketleri şu şekilde tanımlanmıştır. Mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek, tahsilini üstlenen, bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak, finansman sağlayan şirketlerdir." şeklinde tanımlamaktadır. (Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname).

[7] BDDK,6361 Nolu Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununa

Söz konusu 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki Kanun Hükmünde kararnamede 27 Haziran 1994 tarih ve mükerrer 21973 sayılı resmi gazetede yayımlanan 545 sayılı kanun hükmünde kararname ile yapılan değişiklikler 13.12.2012 gün ve 3226 sayılı resmi gazetede yayımlanan "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu" ile yürürlükten kaldırılmıştır. Özetlemek gerekirse factoring ve leasing işlemleri hakkında yürürlükteki en son kanun 13 Kasım 2012 tarihli 6361 sayılı kanundur. Bu kanun günümüze kadar belli değişikliğe ve güncellemeye uğrasa da güncelliğini kaybetmemiştir.

3.1.1.1. Factoring İşlemlerinin Çeşitleri ve Uygulanışı

Faktoring işlemlerinin çeşitleri konusunda farklı kaynaklarda farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Biz çalışmamız kapsamanda factoring işlemlerini çeşitlendirirken dört grup altında açıklamayı uygun gördük. Bu gruplar rucü edilebilme durumuna göre, bildirim durumuna göre, ödeme şekli ve zamanına göre, tarafların faaliyet gösterdikleri ülkelere göre factoring işlemleri bulunmaktadır.

Rucü Edilebilme Durumuna Göre Factoring

Bu kategoride faktoring rücu edilebilir factoring ve rücu edilemez factoring olarak iki gruba ayrılmaktadır. Eğer faktoring şirketi, alacağın vade tarihinde ödenmemesi durumunda satıcıya malın ödenmesi konusunda borçlu ile ilgili oluşabilecek her türlü riskin tarafından karşılanması konusunda garanti veriyorsa "Rücu Edilemez Factoring" dir. Bu açıdan rucü edilemez factoringe "Gerçek Faktoring" ya da "Tam Servis Faktoring" de denilmektedir. Eğer factoring şirketi malın bedelinin borçlu tarafında zamanında ödenmemesi konusunda factoring müşterisine teminat vermiyorsa ve borcun alınamaması durumunda ona başvurma durumu mevcutsa rucü edilebilir factoring kapsamına girer ve bunu gerçek olmayan factoring de denilebilir.

Bildirim Durumuna Göre Factoring

Burada da factoring iki kısma ayrılır. Bildirimli (fatura iskontolu) faktoring, bildirimsiz (acenta factoring) olarak iki kısma ayrılan factoring'ler arasındaki fark fatura iskontolu factoring işleminde borçlunun factoring işleminden haberdar edilmesidir. *Fatura üzerine yapıştırılan etiketle veya basılan kaşe ile yapılır ve ödemenin faktore yapılması sağlanır. Böylece borçlu olan alıcı firma ile faktoring şirketi birbirlerinden haberdar olur* (Kalıpçı, 2013: 42). Borçlu taraf borcunu factoring şirketine ödemesi gerektiğini bilir bildirimli factoring işleminde. Acenta faktoring'inde ise borçlu borcunun factoring işlemine tabi tutulduğunu bilmez.

Ödeme Şekli ve Zamanına Göre Factoring

Bu tür factoring'leri üç grupta sınıflandırmak mümkün olmaktadır. Ön ödemeli factoring, vade esasına göre ve peşin ödemeli factoring olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Ön ödemeli factoring işleminde satıcı alacaklarını factor kuruluşuna devrettiğinde alacağın vadesini beklemeden alacağının % 80- 90 lik bölümünü tahsil etmesidir.

Peşin ödemeli factoring işleminde de satıcı alacaklarını factor kuruluşa devreder ve alacağının % 80- 90 lik bölümünü alır ancak burada peşin ödemeli factoring ayıran olay geri kalan alacığın vade bitiminde veya borçludan tahsilinde gerekli komisyon ve giderler düşüldükten sonra alacaklıya öder. Türkiye'de kullanılan en yaygın yöntem de budur. Vade esasına göre uygulanan faktöring 'te de satıcı factor kuruluştan vade tarihine kadar hiçbir ödeme almamakta ve faiz hesaplamamaktadır. *Ödemeler mutabık kalının bir tarihte veya alacak borçludan tahsil edildiğinde yapılmaktadır burada finansman takibi olmayıp sadece tahsilatların takibi yapılmaktadır* (Sarısoy, 2011: 114).

Tarafların Faaliyet Gösterdikleri Ülkelere Göre Factoring

Bu kategoride factoring işlemleri tarafların yurt içinde ve dışında olup olmamasına göre ikiye ayrılır. Yurt içi factoring işleminde tarafların hepsi yurt içindedir ve factoring işleminde borçlu alacaklı ve faktoring kuruluşu vardır. Ancak yurt dışı factoring işleminde alıcı ve satıcı farklı ülkelerdedir ve alıcı ve satıcının ülkelerinde ayrı ayrı faktoring işletmesi vardır.

Bu factoring işleminde ithalatçının bulunduğu ülkedeki faktoring şirketinin, yurtdışındaki muhabiri aracılığı ile yurt dışındaki ihracatçıya vadesinde ödeme yapma garantisi verilir. Bu garanti, yurt içindeki ithalatçıya akreditif açmadan ithalat yapabilme imkânı sağlamaktadır (Kalıpçı, 2013: 41).

3.1.1.2. Factoring İşlemlerinin Fonksiyonları ile Avantaj ve Dezavantajları

Factoring kuruluşlarının temelde sağlamış olduğu üç fonksiyon mevcuttur. Bunlar ;

- Finansman Fonksiyonu
- Garanti Fonksiyonu
- Hizmet Fonksiyonu

Finansman Fonksiyonu

Factoring işletmelerinin en önemli fonksiyonlarından biridir. Finansman fonksiyonları faktoring işlemlerinin ödeme yeri ve zamanı açısından değerlendirildiğinde ön ödemenin ya da peşin ödemeli factoring işlemlerinde, factoring yapan satıcı işletmeye sattığı malın vadesinden önce ödenmesinden dolayı finansman sağlar. Şöyle ki factoring işlemine başvuran satıcı söz konusu bedelin belli bir kısmını satışı yaptığında factoring işletmesinden yapmakta ve bedelin genelde % 80 lik kısmını factoring işletmesinden almaktadır. Factoring işlemleri

finansman açısından factoring işlemini yaptıran satıcı firmaya birçok avantaj sağlamaktadır. *Faktoring işlemlerinin finansman fonksiyonu sayesinde satıcı firmaların alacaklarının nakde dönüşmesi hızlanmaktadır. Bu sayede firmalar nakit ihtiyaçlarını yabancı kaynaklar yerine alacaklarından sağlamış olmaktadır* (Uğur, 2010: 21).

Üretim işletmeleri hammaddelerini alacaklarının büyük kısmını factoring işletmelerinden tahsil ettikleri meblağdan karşılayacak oldukları için bu durum iskontolu ödemelerini sağlayabilir. Hızlandırılmış likit kaynağı elde edilmesini sağlar. Sağlanan bu likit kaynaklar alacakların azalmasıyla beraber şirketin öz sermaye yapısı güçlenmiş olur. Sağlanan bu finansman kaynağı satış hacmine doğru orantılı olarak hareket eder. Gerçekçi verilerle yapılan nakit akış planı sayesinde işletme kredi kurumlarına ve diğer kurumlara olan borçlarını zamanında öder ve kredibilitesi artar. *İhracatta factor'un verdiği ön ödeme döviz olacağından, kambiyo dosyası hemeqfn kapatılabilir ve KDV başvurusu hemen yapılabilir* (Uğur, 2010: 30). Bunun yanında factoring işlemine çok fazla başvurmak bir finansal zayıflık göstergesiymiş gibi algılanabilir.

Garanti Fonksiyonu

Çalışmamızda geride bırakılan sayfalarda rücu edilebilir ve edilemez faktoring çeşitlerinden bahsedilmektedir. Garanti fonksiyonunun devreye girdiği faktoring işleminde, faktoring işletmesi borçlunun söz konusu borcunun ödemesi durumunda alacaklı konumundaki faktoring müşterisine rücu yoluyla başvurma hakkından vazgeçer.

Böylelikle factoring yaptıran müşteri açısından alacakların şüpheli duruma düşmesi durumu ortadan kalkar ve tüm risk faktoring şirketine geçer. Faktoring şirketlerinin alacağın ödenmemesi riskini üstlenmesi bir çeşit müşteri alacağının sigortalanmasıdır. Garanti fonksiyonu açısından factoring işletmesi rücu edilemez faktoring işlemi yaptığında satıcı firmanın alacağını tahsil edememe riski ortadan kalkacağı ve tahsil edilememesinde yaşanacak hukuki süreçle uğraşmak yerine

kendini satış ya da üretim gibi olaylara odaklandırır. Özellikle yurtdışına yapılan ihraç işlemlerinde genelde işletmeler karşı firmayı çok tanıyamamakta ve kredili satışlar konusunda büyük risklere katlanmaktadır. Bu riskler rücu edilemez factoring ile factoring işletmesine geçmektedir.

Hizmet Fonksiyonu

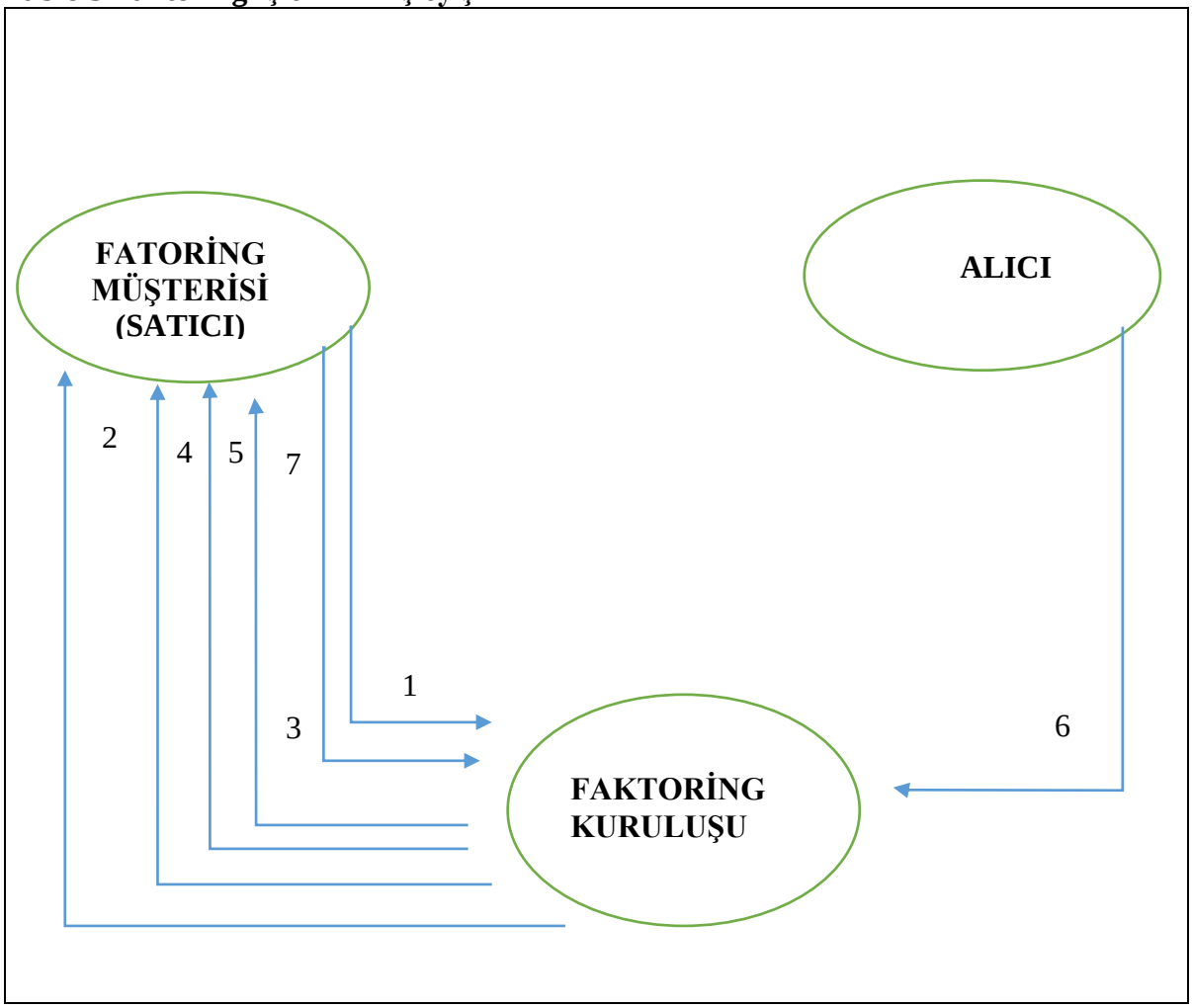
Factoring işlemi yaptıran satıcı işletmenin lehine gelişen hizmet işlemleridir. Yani satıcı factoring işlemi yaptığında, yapmış olduğu bir takım külfetten kurtulması anlamına gelmektedir. Şöyle ki kredili mal satımında malın satımı, takibi, tahsilat takibi gibi birçok muhasebe takibi ve işlemi gerektiren olay mevcuttur. Factoring şirketi genelde factoring işleminden sonra borçluyla kendisi muhatap olacağı için takibi ve oluşan işlemleri kendisi yapar. Satıcı firma sadece söz konusu factoring işlemine ait muhasebe kayıtlarını yapar.

Söz konusu satış işlemine ait takibi sağlamak üzere factoring işletmesinden hesap özeti isteyebilir. Satıcı işletme cari hesapların takibi ve tahsilat işlemlerinin takibi gibi pek çok işlemden kurtularak kendini hedeflerine daha çok odaklanabilir. Ayrıca bunlarla ilgi personelin istihdamını da kısarak işçi maliyetlerini düşürebilir.

Kısaca özetlemek gerekirse faktoring, sunduğu hizmetler ile ticari alacakların finansal nedenlerden ödenememesi riskini üstenir, tahsilat işlemlerini takip eder, alacakların vadesinden önce nakde dönüştürür. Böylece işletmeler başka kaynağa ihtiyaç duymadan faktoring'den elde ettikleri kaynak ile düzenli nakit akışı sağlar (Finansal Kurumlar Birliği, Erişim Tarihi 16.02.2016).

3.1.1.3. Faktoring İşlemlerinin İşleyişi

Tablo 3 Faktoring İşleminin İşleyişi

Bu tablo Finansal Kurumlar Birliğinin http://blog.fkb.org.tr/finansal-kiralama/ resmi sitesindeki bilgilerden derlenerek hazırlanmıştır.

- İlk olarak faktoring işleminden yararlanmak isteyen satıcı firma faktoring şirketine başvurarak gerekli dokümanları ve bilgileri verir. (1)

- Gerekli incelemeleri yapan faktoring işletmesi satıcı firmaya teklif sunar. Bu teklifinde yapacağı hizmetleri ve bu hizmetler karşılığında alacağı komisyon ve ücretleri sunar. (2)

- Satıcı işletme ile faktör arasında sözleşme imzalanır ve factoring işletmesine teslim edilir. (3)

- ❖ Satıcı, mal veya hizmet satışından doğmuş ya da doğacak alacaklarını faktörz yazılı olarak bildirmesi veya alacağı gösteren fatura vb. kıymetli evrakların fotokopilerinin faktör işletmeye gönderilir.(4)

- ❖ Müşterinin talebine göre faktoring sözleşmesi çerçevesinde faktör tarafından ön ödeme yapılır. (5)

- ❖ Alıcı firma, faktöringe fatura ya da faturalarının bedelini öder. (6)

- ❖ Factoring işletmesi sözleşme çerçevesinde gerekli faiz ve komisyonları düşerek kalan meblağı satıcıya öder. (7)

Bu işleyiş faktoring türlerine göre farklılık gösteren bir süreci kapsamaktadır. Biz Türkiye'de yaygın olarak kullanılan ön ödemeli factoring işleminin işleyişini tam olarak belirtmek istedik.

3.1.2. Leasing Sektörüyle İlgili Genel Tanımlar

Leasing İngilizce kökenli "lease" sözcüğünden türemiş bir kavram olup, herhangi bir değişikliğe uğramadan tüm lisanlarda kullanılmaya devam etmiştir. *İngilizce "leasing" kelimesinin anlamı taşınmaz bir malın uzun vadeli olarak belirli bir kira karşılığında bir başkasına devredilmesi anlamına gelmektedir* (Gönen ve Akça, 2013: 3).

Tarihte ilk kiralama uygulamaları, toprak ve gemi kiralamaları olarak görülmüştür. Bu şekildeki, üretici ve kiracı arasındaki direkt kiralama işlemlerinin geçmişi, ABD'de ve Avrupa'da oldukça eskilere dayanmaktadır (Akça ve Gönen, 2013: 5). *Ayrıca 19. yüzyılda ABD'de büyük vinçlerin ve İngiltere'de demiryolu vagonların finansal kiralama yoluyla kiralandığı da bilinmektedir* (Pektaş, 2009 :39).

Günümüz anlamıyla finansal kiralama uygulamaları, 1950 yılından sonra başlamıştır. United States Internotional INC isimli şirket 1952 yılında Amerikalı C.Larence, Josef Cure ve D.P. Boothe tarfından kurulmuştur. Finansman ve kiralama şirketi olarak ilk leasing şirketinin kurulması birçok yazar tarafından gerçek leasing başlangıcı olarak görülmektedir (Sarısoy, 2011: 266).

Leasing kelimesinin Türk dil kurumundaki tanımında bir taşınır veya taşınmazın kullanım hakkının belli bir süre için ve belli bir kira karşılığında kiracıya verilmesi veya anlaşmaya göre kira süresinin bitiminde mülkiyetin kiracıda bırakılabilmesi durumu olarak tanımlanır. Türkçe leasing kelimesini karşılamak amacıyla Türkçe kaynaklarda daha çok finansal kiralama sözcüğü kullanılır.

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren ülke ekonomisini düştüğü enflasyonist çizgiden kurtarabilmek ve sermaye piyasalarının gelişimini ve derinliğini artırabilmek açısından finansal piyasaları geliştirici ve çeşitlendirici bir gayret içine girilmiştir. Leasingle ilgili gündeme gelen ilk gelişme 9.12.1983 tarih ve 18256 mükerrer saylı Resmi Gazete'de yayımlanan "Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkındaki Kararname" dir. *Sonrasında ise 10.06.1985 tarih ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile finansal kiralamanın hukuki yapısı oluşturulmuştur* (Burak ve Öztaş, 2014: 54). 2012 yılına gelindiğinde yeni bir yasayla hayat bulan leasing kavramı Türkiye'deki gelişiminin temellerini oturtmuştur. 13 Aralık 2012 tarih ve 28496 sayılı 6361 nolu kanunun en güncel leasing kanunudur.

Söz konusu 6361 sayılı kanun finansal kiralama işlemini şu şekilde tanımlamıştır. Finansal Kiralama: *Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksanından daha büyük bir değeri*

oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemidir diye tanımlar (6361 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu, mad. 3). Yine aynı kanun kimlerin finansal kiralama yapmaya haiz olduğunu da belirtir. Bu kanuna göre katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile finansal kiralama şirketlerini Türkiye'de finansal kiralama işleminde kiralayan tarafı olma hakkına sahip olan taraflardır.

Bir kiralamanın finansal kiralama olabilmesi için yukarıdaki tanımda da belirtildiği üzere bazı şartları taşıması gerekmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) ye göre bir kira sözleşmesinin finansal kiralama olabilmesi için dört tane unsurun oluşmuş olması gerekir. Bu hususlar :

1. *Kira sözleşmesinde, kira süresi bitiminde malın mülkiyetinin kiracıya devredilmesini öngörmek,*
2. *Kira sözleşmesinin, kiracıya kira süresi bitiminde malı o tarihteki beklenen piyasa fiyatının altında bir değerden satın alma hakkını vermesi,*
3. *Kira süresinin, kiralanan malın ekonomik ömrünün en az %75'ine eşit olması*
4. *Kira ödemeleri toplamının kira süresinin başlangıcındaki bugünkü değerinin, malın piyasa değerinin en az %90'nına eşit olması.*

Bu dört şarttan biri mevcut ise kira sözleşmesi çıkıp finansal kiralama olarak kabul edilir (Sarısoy, 2011: 265).

3.1.2.1. Finansal Kiralama (Leasing) Türleri

Finansal kiralama türleri farklı kaynaklarda farklı sınıflamalarda belirtilmiştir. Genel itibariyle bir sınıflandırma yapacak olursak eğer, satış ve geri kiralama, yurt içi ve yurtdışı finansal kiralama, taşınır – taşınmaz mal finansal kiralama, yatırım ve tüketim mallarında finansal kiralama olarak kategorize edilir.

Satış ve Geri Kiralama

Bu finansal kiralama türünde, söz konusu finansal kiralama yapacak işletme sahip olduğu yatırım malını finansal kiralama yapabilme yetkisi olan kuruma satar ve söz konusu yatırım malını kiralar. Bu yöntemde işletmenin duran varlıklarında duran yatırım malları azalacak ve işletmenin dönen varlıklarına yatım malının değeri kadar giriş yapılmış olacak bu durum da işletmenin likitidesini arttıracaktır.

Özellikle nakit sıkıntısı yaşanan dönemlerde şirketin başvurabileceği bir yöntem olan satış ve geri kiralama yöntemi Türkiye'de pek uygulanmazken, batı ülkelerinde sık uygulanan bir yöntemidir. Bu yöntemde firma, maddi duran varlıkların tamamını ya da bir kısmını kendisine uzun süreli kiralanması koşulu ile satmakta ve üretim kapasitesinde bir daralma olmadan, maddi duran varlıkların satış bedeli kadar kendisine fon sağlamaktadır (Akça ve Gönen, 2013 : 18).

Ulusal Ve Uluslararası Finansal Kiralama

Ulusal finansal kiralama türündeki finansal kiralamada yurt içinde bulunan bir firmaya kiralaması mümkün olduğu gibi yurt dışında bulanan bir firmaya ait yurtdışındaki malların da kiralanması söz konusu olabilmektedir.

Taşınır – Taşınmaz Mal Finansal Kiralaması

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu madde 19 da finansal kiralamaya tabi olacak malların taşınır ve taşınmaz mallar olabileceğini söyler. Bilgisayar yazılımlarının çoğaltılmış nüshaları hariç olmak üzere patent gibi fikrî ve sınai haklar bu sözleşmeye konu olamaz (6361 sayılı Kanun, madde 19, 6). Bunun haricinde eğer finansal kiralamaya konu olan mallar kara nakil araçları, hava nakil araçları, deniz nakil araçları, bilgisayarlar, makinalar gibi mahiyeti itibariyle kolaylıkla taşınabilen mallardan meydana gelen malların finansal kiralaması ise taşınır malların finansal kiralanmasıdır.

Bunun yanında, bir taşınmazın alımı veya kiralanması yanında arsa, arazi gibi taşınmazların üzerine bina inşa edilmesi ve binanın mülkiyetinin leasing şirketinde kalmak üzere kiralanması söz konusu ise bu da taşınmaz mal finansal kiralamasıdır (Sarısoy, 2011: 269).

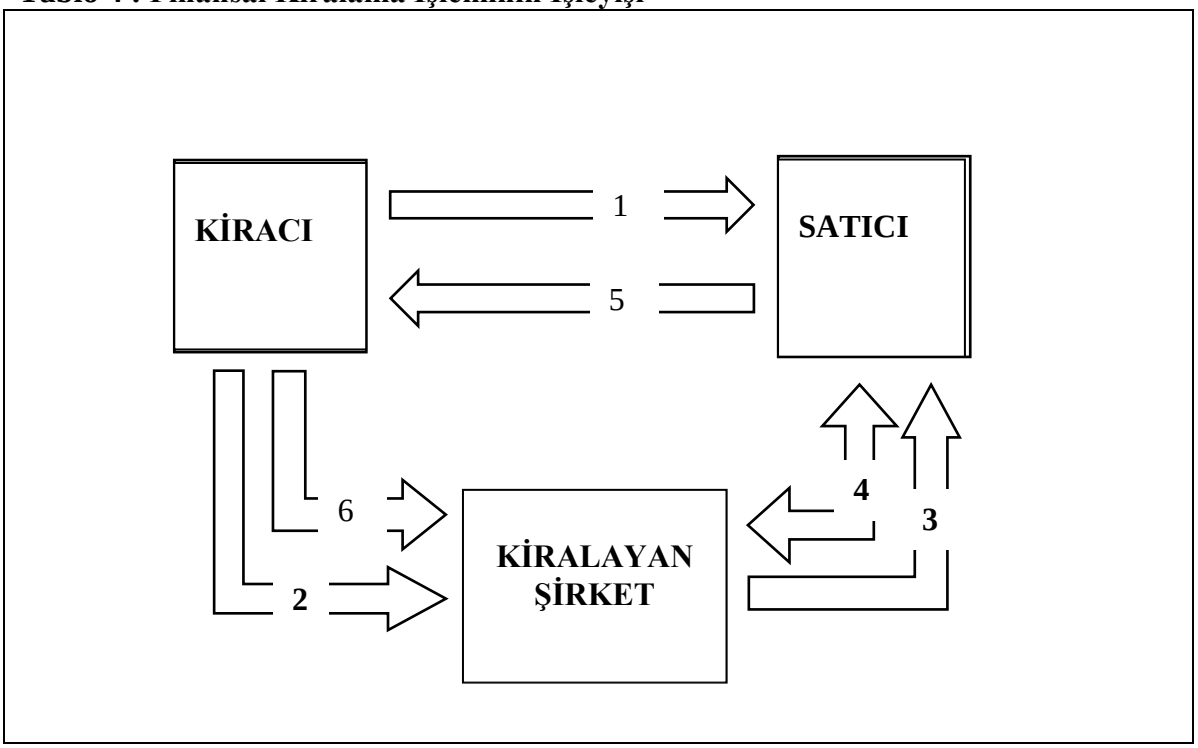
Yatırım ve Tüketim Mallarının Finansal Kiralaması

Finansal kiralama işlemine konu olan mal üretime dönük bir yatırım malı ise söz konusu işlem yatırım mallarının finansal kiralanması işlemidir. Dayanıklı tüketim mallarının finansal kiralaması söz konusu ise bu işleme de tüketim malı finansal kiralaması bahse konu olmaktadır.

3.1.2.2. Finansal Kiralama İşleminin İşleyişi

Bir finansal kiralama işleminde üç taraf bulunmaktadır. Bunlar kiracı, kiralayan şirket ve satıcı kombinasyonudur. Kiracı, söz konusu malın kullanım hakkını, sözleşme süresi boyunca ödemeyi taahhüt ettiği kiralar karşılında elde eden şahıs veya şirkettir. *Kiralayan işletme, söz konusu malın mülkiyetine sahip olan, kiracının, kendisine sözleşme süresi boyunca ödemeyi taahhüt ettiği kiralar karşılığında malın kullanım hakkını devreden şirkettir. Satıcı, söz konusu malı tedarik eden kurumdur. Finansal kiralamada işlemlerinde süreç aşağıdaki gibi işlemektedir.* (Uzun, 2016: 6). Bu üç taraf finansal kiralamanın oluşum sürecini şekilde belirtildiği gibi bir akış çerçevesinde gerçekleştirmektedirler.

Tablo 4 : Finansal Kiralama İşleminin İşleyişi

(http://blog.fkb.org.tr/finansal-kiralama/ kaynağından faydalanılarak hazırlanmıştır).

1. Kiracı firma tarafından yatırım malı seçilerek, satıcı firma ile fiyat ve teslim koşullarını içeren bir ön anlaşma yapılır.
2. Projeye finansman aşamasına gelindiği vakit kiracı bir finansal kiralama şirketine başvurur. Değerlendirme için gerekli bilgi ve becerileri finansal kiralama şirketine verir.
3. Finansal kiralama şirketi gerekli mali analizleri yaparak yatırımcı firmaya bir teklifte bulunur. Gerekli görürse yatırımcı firmadan teminat talep eder.
4. Anlaşmaya varıldığı zaman finansal kiralama şirketi ile yatırımcı firma arasında finansal kiralama sözleşmesi imzalanır. Yatırımların teşvikli olması durumunda finansal kiralama sözleşmesi imzalandıktan sonra Ekonomi Bakanlığına başvurularak teşvik belgesi eki mal listelerinde bulunan mallardan hangilerinin finansal kiralama sözleşmesi kapsamında finansal kiralama şirketi tarafından satın alınacağı bir yazı ile belirtilir.

Mala bağlı teşviklerden, malik sıfatına sahip olması nedeniyle finansal kiralama şirketi yararlanır ve kiracısına yansıtır.

5. Finansal kiralama konusu mallar kiracıya teslim edilir.
6. Kiracı, finansal kiralama sözleşmesinde belirtilen kiraları finansal kiralama şirketine öder ve malı kullanır.

3.1.2.3. Finansal Kiralama İşleminin Avantaj Ve Dezavantajları

Özü itibariyle finansman temeline dayanması nedeniyle finansal kiralama, vergi avantajlarının yanında, orta vadeli banka kredilerine de iyi bir alternatif sağlar. Finansal kiralama işlemini tercih sebebi kılan birçok avantajı mevcuttur. *Finansal kiralamanın işletmelere getirdikleri kolaylıkları değişik açılardan değerlendirmek mümkündür. Türkiye şartları göz önünde bulundurularak Leasing'in işletmelere getirdiği kolaylıkları aşağıda şeklide sıralayabiliriz;* (Akça ve Gönen: 2013,26).

- ❖ Faaliyet kiralaması, işletmelerin nakit akışlarının kontrolünü sağlayarak iş yaratma güçlerini artırmaktadır.
- ❖ Leasing konusu malın fiyatını ödemek için sermaye harcaması yapılmasına gerek yoktur.
- ❖ Leasing konusu malın fiyatları kolay ve doğru bütçelemeye imkân verecek şekilde aylık tek faturadır.
- ❖ Faaliyet kiralamasında, kiralanan malı kullanma süresi kira süresi ile sınır olduğundan kiracıya teknolojisini yenileme imkânı vermektedir.
- ❖ Faaliyet kiralaması, kiracıya ürün sahibinin normal şartlar altında sahip olmadığı esneklik fırsatı sağlamaktadır.
- ❖ Faaliyet kiralaması, ürünün eskime, demode olma gibi riskleri doğrudan leasing şirketine aktarmaktadır.
- ❖ Faaliyet kiralaması, kiracıya kira ödemelerini gider olarak işleme alma imkânı vermektedir.

Bu avantajlar finansal kiralama işleminin özellikle Türkiye açısından bakıldığında tercih sebeplerindendir. Bunun gibi birçok avantaj sıralanabilirken, birkaç dezavantajından da bahsetmek gerekirse şu şekilde sıralanabilir.

- Finansal kiralama konusu malın kullanım serbestliği satın alınan diğer ifadeyle mülkiyetin hem hukuki ve hem de ekonomik olarak kiracıda birleştiği hallerde hareket serbestisi daha kısıtlı olmaktadır.
- Leasing yönteminde firmalar diğer borçlanmaları için leasinge konu sabit varlığı mülkiyetine sahip olmadıkları için ipotek ettirme şansına sahip olmamaktadırlar.
- Taraflar arasında yapılan bir kiralama kontratında, kiraya konu olan mal veya teçhizatın, kira süresinin sonunda, kiracı tarafından satın alınma hakkı-tercihi tanınmamışsa bu bir dezavantajdır.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının, mevzuattaki çeşitli engeller nedeniyle satın almak suretiyle karşılayamayacakları ihtiyaçlarını leasing yoluyla karşılama yoluna gitmeleri mümkündür. Bu da kaynakların israfına neden olabilir.

Finansal kiralama ve factoring ile ilgili verilen genel bilgilerin ardından bilinmesi gereken diğer bir husus Türkiye'de ne kadar finansal kiralama ve leasing şirketi olduğudur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun verilerine göre Türkiye'de 26 adet finansal kiralama şirketi ve 61 adet de factoring şirketi bulunmaktadır. Toplamda 87 adet leasing ve factoring şirketi mevcuttur. Lakin bu şirketlerden sadece 13 tanesi halka açılmayı başarabilmiştir. Kamuyu Aydınlatma Platformunun verilerine göre 6 adet finansal kiralama şirketi ve 7 adet factoring şirketi halka açılarak, halka açılmanın sağladığı avantajlardan yararlanmaktadırlar.

Halka açılmayı başarabilmiştir diyoruz çünkü halka açılmak demek Anonim ortak olmak demektir. Anonim ortaklık olmanın en önemli sonucu Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi olmak ve bu nedenle şirket paylarının Sermaye Piyasası Kurulu kaydına girmesidir. Genel olarak, finansal kiralama ve factoring işlemleri açısında da

bakıldığında halka arzın neden önemli olduğunu hangi süreçlerle geliştiğini genel itibariyle başlıklar altında açıklayacağız.

3.1.3. Bankacılık, Finansal Varlık ve Finansman Sektörleri İle İlgili Genel Tanımlar

Dünya çapında önemli sektörlerden biri olan bankacılık sektörüne birçok kişi ve kurum farklı sıfatlarla farklı biçimlerde katılmaktadır. Hitap ettiği kesim açısından geniş yelpazelere sahip olan bu sektör, finansal durumun ve özellikle de likidite durumu ile ödeme güçleri ve farklı türdeki faaliyetleri ile ilgili taşıdıkları göreceli riskleri konusunda geniş ve önemli bir bilgi gereksinimi vardır.

Dünya çapında bu denli öneme sahip bankacılık sektörünün tarihçesine bakılacak olunursa, 1854 tarihinde gerçekleşen Kırım Savaşı esnasında yurtdışından ilk olarak borçlanan Osmanlı yönetimi borçların ödenmesinde aracı görev üstlenen bir devlet bankasına gereksinim duymasıyla birlikte 1856 tarihinde merkezi Londra olan İngiliz sermayeli "Ottoman Bank'ı" kurmuştur.

Cumhuriyet döneminde ise cumhuriyetin ilanından sonra para politikasını yönetmek ve ekonomik bağımsızlığı taçlandırmak için 1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde milli bir devlet bankasının kurulmasına karar verilmiştir. Daha sonra meydana gelen 1929 Dünya Ekonomik Buhranı da bir merkez bankasının oluşturmanın fikrinin ortaya atılmasına neden olmuştur. 1715 sayılı Kanun tasarısının 1930 yılında kabul edilmesiyle birlikte kabul edilmiştir. Böylelikle tarihinde yeni bir dönem başlayan Merkez Bankası kısmen de olsa, dönemin ekonomik ve merkez bankacılığı alanındaki yeniliklerini yansıtan bir yapıya kavuşmuştur.

Türk Bankacılık Sektörü günümüzde çağdaş bankacılığın gereklerini yerine getiren, güçlü sermaye yapısına sahip, özerk ve etkin düzenleyici ve denetleyici kurum ve üst kurlar gözetiminde, her geçen gün gelişmeye devam etmektedir. Bugün

Türk Bankacılık Sektöründe gelişmiş dünya ülkelerinde sunulan tüm bankacılık iş, işlem ve hizmetlerinin tamamı gerçek ve tüzel kişilere sunulmaktadır.

Türkiye'de mevcut 37 adet mevduat bankası 13 adet kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 50 adet banka bulunmaktadır. (http://ebulten.bddk.org.tr/TuketiciVerileri/Default.aspx). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun" web sayfasında belirtilen bu veriler ışığında bu bankalardan Borsa İstanbul'da işlem gören 13 adet bankacılık sektörüne ait firma bulunmaktadır.

Varlık Yönetim Şirketleri de Türkiye'de varlıklarını 2002 yılından beri faaliyet göstermektedirler. Varlık Yönetim Şirketleri Derneğinin de ilgili sitelerinde yaptıkları tanımda başta bankalar olmak üzere finans sektörünün gecikmiş alacaklarını satın alarak kurumların hem bilançosunun temizlenmesine, arındırılmasına hizmet eder, hem de operasyonel yükten kurtarırlar. Böylece bankalar kredi takip politikalarından taviz vermeden esas işleri olan kaliteli aktif üretmeye devam edebilirler.

Varlık Yönetim Şirketleri borçlular ile bankaların varamadıkları çözüm alternatiflerini üretebilirler. Borçlularla Varlık Yönetim Şirketleri arasında sıfırdan bir ticari ilişki başlar. Varlık Yönetim Şirketinin tahsilat uzmanları, borçlunun ödeme gücünü analiz ederek gerekiyorsa faizleri kısmen veya tamamen silebilir. Hatta anaparadan indirim yaparak borcu çok uzun vadeye yayabilir, gerekirse ek kredi kullandırarak borcu yapılandırır ve ödenebilir hale getirir.

2-3 yıldan uzun süredir takipte olan tahsili gecikmiş alacaklar bankaların kredi portföyündeki alacakların tam tersi özellikleri taşır. Siyah ile beyaz kadar farklıdır. Örneğin şehirler, bölgeler açısından dağılıma baktığımızda kredilerden en çok payı alan bölgelerdeki tahsili gecikmiş alacak oranı düşükken, kredilerden en az payı alan bölgelerdeki tahsili gecikmiş alacak oranı çok yüksektir. Tahsil edilememiş olmasının en önemli nedeni de budur. Kaliteli kredilerden farklı özellikler

içermeleridir. Konunun uzmanı olmayanların en çok yanıldığı nokta da bu olmaktadır.

BDDK'da kayıtlı Türkiye'de 13 varlık yönetim şirketi bulunmaktadır. Bunların 5 tanesi Borsa İstanbul'da işlem görmektedir.

Finansman şirketleri ise, her türlü mal veya hizmet alımının, malı veya hizmeti satın alan gerçek veya tüzel kişinin nam ve hesabına mal veya hizmetin teslim veya temini ile birlikte doğrudan satıcıya ödeme yapılması suretiyle kredilendirilmesini öngören sözleşmeler aracılığıyla işlem yapan şirketlerdir.

Kredi geri ödemeleri, adına kredi açılanlar tarafından finansman şirketlerine yapılır. Alımı kredilendirilen mallara veya hizmetlere, kredilerin teminatlarına ve kredilendirilen malı veya hizmeti satın alan gerçek veya tüzel kişilere, kredi borcunun geri ödenmesi ve benzeri tüm kredi unsurlarını koruma altına alacak her çeşit sigortayı kapsayacak şekilde iştigal konusuna giren işlere ilişkin sigorta sözleşmelerinin yapılmasına aracılık dışında sigortacılık işlemleriyle iştigal edemezler (6361 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu). BDDK ya tabi 14 adet finansman şirketi bulunmakla birlikte bunların 7 tanesi Borsa İstanbul 'a kote edilmiştir.

3.1.4. İşletmelerde Halka Açılma Süreci ve Prosedürleri

Halka açılmanın ne demek olduğunu açıklamadan önce bilinmesi gerekir ki para ve sermaye piyasası gelişmiş ülkeler halka açık işletmelerin arttırılması için teşvik uygularlar. Bu sebeple faktoring ve leasing sektörlerinde de halka açılma ne kadar artarsa o bu bakımdan başarılı bir adım atılmıştır denilebilir. Halka açılma kavramına gelecek olursak, işletmelerin kaynak ihtiyacını karşılamanın yöntemlerinden biri olarak bilinen halka açılma kavramı halka arz; sermaye piyasası araçlarının satın alımı için halka çağrıda bulunulmasını, yatırımcıların bir anonim ortaklığa katılmaya veya kurucu ortak olmaya davet edilmesini veya sermaye artırımı kapsamında *hisse senetlerinin satışını ifade etmektedir.* (SPK, Halka Arz

Bilgilendirme Kitapçığı). Bu bağlamda Türk Ticaret kanununa göre ortak sayısı 250 kişiyi aşan anonim ortaklıkların payları halka açılmış sayılmaktadır. Bu kanun yürürlükte olmakla birlikte (6102 Nolu) Yeni Türk Ticaret Kanunu halka açık kuruluş da mümkün hale getirmektedir.

Her durumun bir süreci olduğu gibi halka açılmanın da bir süreci olmalıdır. Nitekim hem şirketin kendi bünyesi, yatırım kararları açısından hem de menfaat sahipleri yatırımcılar açısından, halka açılmak önemli bir karardır.

3.1.4.1. Halka Açılma Süreci

Bir işletmenin halka açılması Borsa İstanbul da işleme başlaması için SPK kaydına geçmesi ve bir dizi faaliyetleri yerine getirmesi gerekliği vardır. Bunlar;

- Karar Verme ve Hazırlık Aşaması
- Borsa İstanbul'a ve SPK'ya Başvuru
- Halka Açılma Sonrası

Üç süreç halinde tamamlanan bu süreçte en önemli aşama halka açılmaya karar aşamasıdır. Bu aşamada şirket kendi içerisinde değerlendirme yaparak halka açılmanın kendisine fayda sağlayıp sağlamadığını avantaj ve dezavantajlarını değerlendir. Bu *karar aşamasında* şirketin değerlendirmede göz önünde bulunduracağı avantajları şu şekilde sıralamakta yarar vardır.

Finansman Kaynağı Sağlamak; şirket halka açılma sürecinde bilmelidir ki halka açılarak hisse senetlerini halka arz etmek, diğer finansman yöntemlerine göre düşük maliyetle ve uzun süreli bir finansman kaynağı sağlayabilir. Ve bu hisse senetlerini teminat göstermek suretiyle borçlanmalar sağlayabilir.

Likitide sağlamak, halka açık bir şirket yeni yatırımcılara açık şirket anlamına geldiğinden dolayı, halka açık şirketlerde taze kan olan likitideye ulaşmak her zaman halka kapalı bir işletmeye göre kolaydır. Yatırımcı aldığı hisse senedini başkasına

satacağı gibi yeni yatırımcıların yeni hisse senedi almasıyla likitide durumu elbette canlanacaktır. *Ayrıca şirket hisseleri borsada işlem göreceğinden arzu edildiği takdirde kolaylıkla nakde dönüştürülebilecektir.*

Şirket tanıtımı ve piyasaya güven verme; halka arz olan şirket kurumsal şeffaflığın sağlanması ve sermaye piyasası mevzuatı kapsamında gerek "Kamunun Aydınlatılması Platformu'nda" gerekse çeşitli kuruluşlar tarafından şirketlerin isimleri ve şirketle ilgili finansal ve finansal olmayan bir çok bilgi kamuoyunun aydınlatılması ilkesi gereği ilan edilmektedir. Bu bilgiler ışığında işletmelerin hem tanıtımı yapılmakta olup hem de şirketin hisse senetleriyle ilgili olsun olmasın isteyen herkesin bu şirketin hisseleri hakkındaki bilgilere sahip olmasını sağlar. Ayrıca bağımsız denetçi tarafında denetlenen mali tablolar da yatırımcının güveninin sağlanmasında ve şeffaf bilginin yatırımcıya ulaşıp yeni potansiyel yatırımcıların şirketin hisse senetlerine ilgi duymasına olanak sağlar.

Kurumsallaşma; bir şirketin kurumsallaşması, şirketin kişilerden bağımsız bir kültüre sahip olması ve varlığını kişilerin varlığına değil oluşan sisteme dayalı devam ettirebilme yeteneğine sahip olması demektir. Bu açıdan bakıldığında ve Türkiye açısından düşünüldüğünde, Türkiye'de bulunan işletmelerin büyük çoğunluğunun aile şirketi olması ve üçüncü kuşağa aktarılamamasının en büyük etkeni kurumsallaşamama, aile üyelerinin varlığının sona ermesiyle şirketin sona ermesi durumudur. Halka açılma beraberinde şirkete yeni bir kimlik oluşturmaya yardımcı olan etken bir olay olarak değerlendirilmektedir.

Halka açılmaya karar verme aşamasında bunu gibi pek çok avantajı göz önünde bulundururken dikkat edilmesi gereken birkaç önemli husus da elbette mevcuttur.

Halka arz maliyeti; halka arz edilecek hisse senedi miktarı ile hisse senedi ihracına ilişkin maliyetler ters orantılıdır. Yani halka ne kadar fazla hisse senedi ihraç edilirse maliyetler o derece az olacaktır. Şirketler karar aşamasında bu konuyu göz

önünde bulundurmalıdırlar az miktarda ilk halka arz küçük çaplı bir işletmeye ağır bir yük oluşturabilir. Bu nedenle fayda maliyet analizi yapmaları gerekir.

Kamuoyunu aydınlatma konusunda yeterlilik; bir işletme halka açıldıktan sonra yapacağı bir çok işlemi kamouyuna açıklamak zorundadır. Başta finansal tablolarını aldığı olmak üzere, şirketin sermaye yapısına ve yönetim kontrolüne ilişkin değişiklikler, duran varlıkların alım-satımı ve kiraya verilmesine ilişkin bilgiler, şirket faaliyetlerine, yatırımlarına, mali yapısına, iştiraklerine ve iş ortaklarına, idari konulara ve buna benzer diğer konuları ilişkin değişiklikler kamuya bildirilmek zorundadır. Eğer işletmenin yatırım sahiplerini ve kamuyonu aydınlatacak yeterliliği ve alt yapısı yoksa bunu oluşturmalı ve sürekliliğini sağlayacak eğilimde ve yeterlilikte olup olmadığını kontrol etmelidir.

Karardan sonra hazırlık aşaması için yapılması gerekenler şunlardır.

- Halka açılma konusunda bilgili ve donanımla bir ekip oluşturmak,
- SPK tarafından yetkilendirilmiş bir aracı kurum seçimi ve finansal danışman seçimi
- Halka arza ilişkin bir program hazırlamak
- Şirket esas sözleşmesinin SPK mevzuatına uyumunu sağlamak
- SPK mevzuatına uyum sağlanmasına ilaveten bir bağımsız denetim şirketinin seçilmesi ve finansal tabloların denetiminin sağlanması
- Halka arz edilecek hisse senetlerinin hisse değerinin belirlenmesi ve gerekli evrakların hazırlanması

Halka arza karar ve hazırlık aşamasından sonraki aşama Borsa İstanbul'a ve SPK'ya Başvuru aşamasıdır. Ve bu aşamada şirketler Borsa İstanbul a ve SPK'ya başvururlar. BİST (Borsa İstanbul) ve SPK uzmanlarınca şirketin merkez ofisi ve üretim tesisleri incelemeye tabi tutulur. Gerekli operasyonel ve yönetsel incelemelerden geçen ve gerekli belgeleri tam ve eksiksiz olarak teslim eden işletmelerin hisseleri borsada işlem görmeye başlar. *Halka arz sonrasında ise aşağıda belirtilen süreçler izlenir:* (Amanıanganeh, 2012: 12).

- ❖ Hisse senetlerinin Halka Açılması, hisse senetlerini satış yöntemleri yoluyla halka açılmasını gerçekleştirilebilmesi,

- ❖ Satış sonuçlarının bildirilmesi, Satış gerçekleşip ve tamamlandıktan sonra, aracı kurum satışla ilgili sonuçları İMKB ve SPK'ya iletir.

- ❖ Borsa kotuna alınma ve işlem görmeye başlama.

3.2. DENETİM KOMİTESİ VE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİ KAVRAMI

Çalışmamızın bu bölümünde denetim komitesinin tarihsel gelişimi örgüt içerisindeki yeri genel sorumlulukları ve faydalarından bahsedilecek etkinlik kavramları ve denetim komitesinin etkinliği ile ilgili konular üzerinde durulacaktır.

3.2.1. Genel Kavramlar

Denetim komitesinin tam olarak kavrayabilmek için yönetim kurulunu anlamak, yönetim kurulunu da anlayabilmek için kurumsal yönetim kavramını bilmek gerekir. Bu nedenle yönetim kurulu kavramına ve kurumsal yönetim kavramına değineceğiz.

Yönetim kurulu, bir işletmenin en üst seviyede karar alma, temsil etme ve yürütme (yönetme) organıdır (Ağca ve Önder, 2015: 25). Yönetim kurulu şirket faaliyetlerinin güvenilir şekilde yerine getirilmesinden başta hissedarlar olmak üzere tüm ilgili çevreye karşı sorumlu olan organdır. *Ancak yönetim kurulunun temel sorumluluk alanı şirketin icra direktörünün (CEO) denetlenmesi, şirket stratejisinin izlenmesi, şirketin kontrol sistemleri ve risklerinin gözetilmesi ve değerlendirilmesidir* (Kurnaz, 2007: 6). Finansal raporlamanın şirketin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmamasından yönetim kurulunun da sorumluluğu vardır.

Yönetim kurulu; hissedarlara, kredi sağlayanlara, düzenleyici kurumlara ve genel olarak kamuya karşı; finansal tablolar aracılığı ile sunulan bilgilerin güvenilir olduğu konusunda sorumludur. Bu sorumluluğunu yerine getirirken denetim komitesinden yardım almaktadır (Arı, 2008 : 53). *Halka açık şirketlerin sermayesi çok sayıda paya bölünmesi ve her pay sahibinin şirket ortağı olmaması nedeniyle, tüm ortakların yönetimde yer alması olası olmamaktadır. Bu nedenle bu ortakları temsilen profesyonel yöneticiler görevlendirilir ki bu kişilerden oluşan yapı yönetim kurulu olarak adlandırılmaktadır* (Demirel, 2014: 235). Başka bir biçimde açıklamak gerekirse, şirket ortaklarını temsil eden yönetim kurulu şirketin yönetimden sorumlu üst düzey yöneticilerini kastetmektedir. İşletmelerin ortaklarının ayrı kişiler yöneticilerinin ayrı kişiler olması ve olaya kişisel menfaat sağlamak olayının girişiyle beraber bir tehlike oluşmaktadır. Oluşan bu tehlike vekalet teorisi olarak adlandırılmaktadır. *Vekalet teorisinde yöneticilerin, sahibi olmadıkları varlıkları yönetmeleri, pay sahiplerinin aleyhine hareket edebilmeleri riski ortaya çıkarabilmektedir. Bunun dışında, işletme içerisindeki menfaat çatışmalarına bağlı olarak yönetim kurulu üyeleriyle pay sahipleri arasında da ikinci bir tür vekalet problemi olduğu kabul edilir. Pay sahipleri ile yöneticiler arasındaki problemin mali haklar paketleri ile çözülebileceği kabul edilmektedir. Yönetim kurulu üyeleri ile pay sahipleri arasındaki vekalet sorunlarının ise iyi düzenlenmiş kurumsal yönetim politikaları ve uygulamaları ile çözülebileceği kabul edilmektedir* (Mengi ve Yılmaz, 2013: 99).

O halde vekalet teorisi sorunun çözümünde kilit noktası olan kurumsal yönetimi Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından yapılan tanımı şu şekildedir:

Kurumsal yönetim, bir şirketin üst düzey yöneticileri, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki ilişkiler setidir. Kurumsal yönetim aynı zamanda firmanın hedeflerinin belirlendiği, bu hedeflere ulaşmak için ve hedeflere ulaşmadaki performansın değerlendirilebilmesi için gerekli araçların tanımlandığı yapıyı da ifade etmektedir (OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri, 2015: 9). Kurumsal

yönetim kavramı 1970'lerde ABD'de ortaya çıkmasına rağmen, 1980'li yıllarda kurumsal yönetim, kavram olarak literatüre girmeye başlamıştır. Kurumsal yönetimin bu yıllarda bu kadar ilerlemesinin altında yatan nedenlerden biri de büyük ölçekli firma (Maxwell, Polly Peck, BCCI) iflaslarıdır. Kurumsal yönetim uluslar arası boyutunu 1990'larda elde etmiştir ve örgütlerin yönlendirildiği ve kontrol edildiği kurallar setini temsil etmektedir (Baskıcı, 2015: 164).

Kurumsal yönetim, hesap verilebilirlik, sorumluluk, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık ilkeleri üzerine kurulmuş bir yönetim anlayışıdır. Bu dört ilke üzerine oturtulmuş yönetim anlayışı kaliteli bir yönetim mekanizmasına sahip şirket anlamını taşımaktadır. *Kaliteli kurumsal yönetim mekanizması ile finansal raporlama sisteminin güvenirliği arasındaki ilişkinin önemi göz önüne alındığında, hileci şirketlerin hileli finansal raporlamanın ortaya çıkarılışından sonraki dönemlerde niye kurumsal yönetim mekanizmalarını güçlendirmeye çalıştıkları anlaşılabilir* (Küçük ve Uzay, 2009: 56).

Kaliteli kurumsal yönetim mekanizmasında yönetim kurulunun sorumluluğu; uzun dönemli hedeflerin belirlenmesi, yasal düzenlemelere uygunluğun kontrol edilmesi, etkili bir iç kontrol sisteminin varlığının sağlanması ve finansal raporlama sürecinin gözetilmesidir. *Eğer bu sorumluluklardan "Etkili bir iç kontrol sisteminin varlığının sağlanması ve finansal raporlama sürecinin gözetilmesi fonksiyonları yönetim kurulu adına bir alt komite tarafından yerine getirilirse bu komiteye denetim komitesi denir* (Külte, 2013: 15).

3.2.2. Denetim Komitesinin Tarihsel Gelişimi

Denetim Komitesi kavramının Türkiye ve Dünya sahnesine çıkış tarihleri arasında uzun zaman aralıkları bulunmaktadır. Tarihsel gelişimi konusunda dünyadaki gelişim sürecinden ve Türkiye'deki gelişim süresinden bahsedeceğiz.

3.2.2.1. Dünyada Yaşanan Gelişmeler

Denetim komitesinin tarihi geçmişi 1940'lara dayanmaktadır. 1940'lı yıllardan günümüze kadar yaşanan çeşitli gelişmeler sonucunda denetim komitesini hususunda yapılan ve denetim komitesi oluşumunu başlatan temel düzenlemelere kronolojik olarak şu şekilde bakılabilir (Sinnar, 2006: 26).

Tablo 5 Denetim Komitesinin Tarihsel Gelişimi

Olaylar	**Açıklama**
McKesson Robbins Olayı	20. yüzyılda yaşanan büyük skandallardan biri olan McKesson & Robbins Ins. 1939 yılında ortaya çıkan bu olay denetim komitesinin başlangıcı olarak kabul edilir
Cohen Komisyonu Raporu	1978 yılında, denetim komitesine ilişkin ilk düzenleme New York Menkul Kıymetler Borsası (NYSE) tarafından yapılmıştır.
Treadway ve COSO Raporu	1985 yılında kurulan Treadway Komisyonu, 1987 yılında yayımladığı raporunda, tüm halka açık şirketlerde denetim komitesini önermiştir. 1992 yılında Organizasyonları Destekleme Komitesi (COSO) "İç Kontrol Bütünleşik Sistemi" adlı bir raporunda denetim komitesine değinmiştir.
Cadbury Raporu	1992 yılında, İngiltere'de yayımlanan bu rapor Kurumsal yönetimi tartışmalarının da temelini oluşturmaktadır. Denetim komitesi kurulması ve bağımsızlığı ile ilgili rapor yayınlanmıştır.
Public Oversight Board Raporu	Halka Açık Şirketler Gözetim Kurulu (Public Oversight Board) 1993 yılında denetim komitesine ilişkin çalışmalar yapmıştır.

Basel Komitesinin Tavsiyeleri	1998 yılında yayımlanan BASEL Komitesi, Bankalarda İç Kontrol Sistemleri adındaki raporunda banka içi denetim işlevinin yürütülmesi konusunda yönetim kuruluna danışmalık edecek bağımsız bir denetim komitesinden bahseder.
Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri	Amerika'da yaşanan çeşitli muhasebe skandalları nedeniyle denetim komitelerinin etkinliğinin arttırılması amacıyla 1999 bir komite oluşturulmuş.
Sarbanes Oxley Yasası	ABD yaşanan özellikle Enron skandalının ardından, skandalları önlemek adına 2002 yılında ortaya çıkarlan bu yasa 11 başlıktan oluşmaktadır ve denetim komitesinin gözetim sorumluluğunu arttırılması hususunu başlığı altına almıştır.
AB 8. Direktifi	2006 tarihinde kabul edilen bu direktif denetim komitesi ile ilgili AB 8.direktifine göre her kamu yararı işletmenin denetim komitesi olması zorunludur.

McKesson Robbins Olayı, bir ilaç firması olan McKesson Robbins firmasının şirket başkanı başka bir isim altında belge sahtekarlığı yaparak 19 milyon dolar eksik varlık ve alacak beyanında bulunmuştur. *Bu olay yargıya, hükümete ve kamuoyuna mal olmuş ilk muhasebe skandalıdır.* Bu skandal sonrasında şirketlere yönetici olmayan üyelerden oluşan üyelerden oluşan denetim komiteleri kurmaları önerilmiştir.

Cohen Komisyonu, 1978 yılında Cohen Komisyonu denetçi sorumlulukları ile bağımsız denetçilerin sorumlulukları geliştirmek ve belirlemek için önerilerin olduğu bir rapor yayınlamıştır (Külte, 2013: 22). *Söz konusu komisyon şirket yönetimi*

tarafından bir rapor hazırlanmasını ve raporda finansal tablolarda yönetim sorumluluğunun kabul edilesinin gerekli olduğuna değinmiştir (Sinnar, 2006: 22). *Bu raporun yayınlanmasından sonra, New York Menkul Kıymetler Borsası (NYSE), Amerikan Menkul Kıymetler Borsası (AMEX) ve Ulusal Menkul Kıymet Yatırımcılar Derneği (NASD) denetim komitesine sahip olmayı borsaya kayıt olma şartları arasında saymıştır.*

Treadway Komisyonu, Amerika Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA), Amerika Muhasebeciler Birliği (AAA),Finansal Yöneticiler Enstitüsü (FEI), İç Denetçiler Enstitüsü, (IIA) ve Ulusal Muhasebeciler Birliği (NAA) tarafından ABD'de yanıltıcı finansal raporlamaya ilişkin usulsüzlüklerin nedenlerini araştırmak üzere 1985 yılında 'Yanıltıcı Finansal Raporlamaya İlişkin Ulusal Komite adıyla "Treadway Komisyonu" olarak bilinen (COSO) kurulmuştur (Özbek, 2012: 401).

Bu komite 1987 yılında yayınladığı ilk raporunda, tüm halka açık şirketlerde bağımsız üyelerden oluşan denetim komitesi kurulmasını önermiştir (Sinnar, 2006: 22). *Treadway Komisyonu bir denetim komitesine sahip olmanın yeterli olmayacağının ve komitenin bilgilendirilmiş, ihtiyatlı ve proaktif olmasının gerekliliğinin altı çizilmiştir* (Akbulut, 2010: 14). Ayrıca bu rapor hileli finansal raporlama potansiyelini önemli derecede azaltacak kurumsal yönetim ilkelerini belirlemiştir. 1992 yılında COSO raporu adı verilen "İç Kontrol Bütünleşik Sistem" başlıklı bir rapor hazırlamıştır. *Söz konusu raporda, iç kontrol sisteminin güvenilirliğinin sağlanmasında iç denetim bölümü ve özellikle denetim komitesinin önemli bir role sahip olduğu belirtilmiştir* (Sinnar, 2006: 23). İç denetim, hileyi önleme ve tespit etmenin yanı sıra risklerin izlenmesinde de rol oynayan dolandırıcılığa karşı etkili bir savunma hattıdır. İç denetim, yönetim kurulunun uyguladığı dolandırıcılık risklerini ve dolandırıcılığı önleyici tedbirleri bağımsız olarak değerlendirebilen tek denetim komitesi imtiyazında bir araç teşkil eder (Petraşçu, 2014: 492).

*Cadbury Raporu,*1992 yılının denetim komitesi ve kurumsal yönetim açısından bir diğer önemli gelişmesidir. *İngiltere'de Adrian Cadbury başkanlığında toplanan komite 1992 yılının aralık ayında "Kurumsal Yönetimin Finansal Görünüşü Üzerine Komite Raporu" adı altındaki çalışmayı yayınlamış ve denetim komitesi uygulamasına ilişkin bazı konulara açıklık getirmiştir* (Yakar, 2014: 18). *Getirmiş olduğu tavsiyeleri şu şekilde sıralamak mümkündür* (Külte, 2013: 27-28).

- Borsada işlem gören işletmeler, en az biri yönetimde icracı olmayan üyeden oluşan en az üç üyeli denetim komitesi kurmalıdır.
- Komite işletme yöneticileri ile hissedarlar arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkların çözümünde aktif rol üstlenmeli ve hissedarlara denetçilerin güvenli bir biçimde çalıştığı konusunda güvence vermelidir.
- Bağımsız denetçiler, denetim komitesi toplantılarına yılda en az bir defa katılmalı ve denetçilerle toplanarak çözümlenmemiş herhangi bir konu olup olmadığını görüşmelidir.
- Komite bağımsız denetim sürecinin bağımsızlığının ve etkinliğinin sağlanmasına katkıda bulunulmalıdır.
- Komite yönetim kuruluna bağımsız denetçinin atanması, işten çıkartılması ve denetim ücreti gibi konularda tavsiyede bulunmalıdır.
- Bağımsız denetçi ile denetim alanı ve denetim türü konusunda görüşmeler yapmalıdır.

Public Oversight Board Raporu, 1993 yılında kurumsal yönetim anlamında finansal raporlamanın kalitesini ve denetim komitesinin etkinliğini artırma anlamında bazı önerilerde bulunmuştur (Varıcı, 2011: 75). *Denetim ücretinin saptanması, finansal raporlama ve denetim sürecinin denetçilerle birlikte gözetilmesi, şirketin uyguladığı muhasebe politikalarının değerlendirilmesi, finansal tabloların karşılaştırılabilirliği, yönetim ve denetçiyle ilişkilerin kurulması, denetçilerin bilgilere ulaşmadaki kolaylığın sağlanması gibi hususları denetim komitesine yüklemiştir* (Uyar, 2004: 12).

Basel Komitesi, Denetim komitelerinin bankalardaki uygulaması konusunda ise Basel Komite'nin 1998 yılı Eylül ayı içerisinde yayımlamış olduğu "Bankalarda İç Kontrol Sistemleri" (Framework for Internal Control Systems in Banking Organizations) adında bir rapor bulunmaktadır. Basel komitesinde *üst düzey yönetimi, kurum politikasını ve stratejilerinin yönetilmesini, risklerin tespitini, ölçülmesini ve takip edilmesini, risklerin tespitinde kullanılacak araçları, yetki ve sorumlulukların dağılımını ve iç kontrol sisteminin etkin işleyişini belirlemek ve denetlemek ile yükümlüdür* (Şık, 2013: 39). Ve bu yükümlülüklere yardımcı olacak bir denetim komitesinin oluşturulması fikrini tavsiye etmiştir.

Blue Ribbon Komitesi Tavsiyeleri, Amerika Birlesik Devletlerinde Denetim Komitelerinin etkinliginin arttırılması amacıyla 1998 yılında çeşitli kuruluşlardan temsilcilerin olusturdugu 11 kisiden oluşan bir komite kurulmustur. Bu komiteye Blue Ribbon Committee denmektedir. Komite NYSE, SEC, NASD ve diger kuruluşların da tavsiyelerini alarak 1999 yılında Denetim Komitesi'nin etkinliğinin arttırılmasına yönelik olarak 10 adet tavsiye kararı yayımlamıştır (Kurnaz ve Ergin, 2006:46). Tavsiyelere göre Ulusal Aracı Kurumlar Birliği (NASD) da kayıtlı şirketlerden piyasa değeri 200 milyon doları aşan firmalara denetim komitesi oluşturmayı tavsiye etmiştir. Denetim komitesinin bağımsız olması gerektiğini ve en az 3 kişiden oluşması gerektiğini, denetim komitesinin sorumluluklarının yazılması ve bunlara uyulması gerektiğini de tavsiye etmiştir.

Sarbanes Oxley Yasası, yaşanan her büyük skandal sistemdeki açıklığı bir işaretidir. Yaşanan büyük skandallar sistemdeki açık noktaların neler olduğuna da dikkat çekmiştir. Ve tarihin en büyük skandallarından olan Enron şirketi, ABD en büyük devlerindeyken yapılan hileli finansal raporlamayla beraber çöküşü yaşanmış, bu çöküş sadece mikro açıdan bir şirketin çöküşü değil, aynı zamanda ülkedeki yatırımcıların güvensizliğe düşmesiyle birlikte ülke ekonomisinin krizi de demek yanlış olmayacaktır. *Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında, hileli finansal raporlamayla ve denetim şirketlerinin bu yapılan hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan kar rakamları ilan edilmiştir.* (Süer,

2004: 34). Gerçek olmayan kar rakamları hisse senedinin yükselmesine ve yatırım talebinin artmasına neden olmuş daha sonra ise yöneticiler finansal tabloları yeniden düzelterek ilan ettiğinde aslında yatırımcıların aldatıldığını hisse senetlerinin yükselişe geçmediğini ve zarar ettiğini görmüştür. Yatırımcının büyük beklentisi hüsranla sonuçlanmıştır. Aralık 2001 yılında 63 milyar dolar zarara neden olan Enron skandalının ardından 2002 yılına gelindiğinde Sarbanes Oxley yasası çıkartılmıştır.

Çıkarılan bu yasa gerek iç kontrol açısından gerek denetim komitesi açısından milat niteliğinde bir yasadır. *İç kontrolle ilgili olarak SOX Yasası'nın 404 no.lu bölümü işletme yönetimini güvenilir bir finansal raporlama için etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasından, uygulanmasından, bu kontrollerin etkinliğinin değerlendirildiği yıllık iç kontrol raporunun hazırlanmasından ve ilgili tarafların bilgisine sunulmasından sorumlu tutmaktadır* (Ercinler, 2014: 52). İç kontrol sisteminin yanı sıra üst yönetim açısından çıkar çatışmalarına karşı arttırılmış koruma kapsamı, belirli başvuruların açık onaylamaları, finansal raporlama üzerindeki kontroller hakkında raporlama ve gözden geçirilmiş bildirim şartlarını sağlaması gerektiğini vurgular. *Denetim komiteleri için, dış denetim sürecinin izlenmesine ilişkin sorumluluk, tüm denetim içi ve dışı işlemlerin önceden onaylanması, bağımsızlık ve finansal uzmanlıkla ilgili değiştirilmiş kuralları, kurumsal raporlama ve denetim bulgularıyla ilgili isimsiz şikayetlerin izlenmesinden çözümüne kadar kurumsal raporlama çerçevesinde sürekli genişleyen rolün sürdürülmesini içermektedir* (Pekin, 2011: 12). İçerdiği bu unsurlarda başta Enron olmak üzere yaşanan skandalların yaralarının sarılması ve yeni skandalların önlenmesi amaçlanmıştır. *Bu yasa ile şirket yöneticilerine iç kontrol sistemini inceleme ve denetleme, şirket CEO ve CFO'larına da mali tabloları onaylama zorunluluğu getirilmiştir. Bunun beraberinde bu yasa ile birlikte artık şirketlerde mevcut kurulların dışında bir denetim komitesi bulunması mecburi olmuştur* (Erdoğan, 2009: 36).

Denetim komitesi, firmanın faaliyetlerinin izlenmesinde Kurumsal Yönetimin etkinliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Kurumsal Yönetimin izleme rolünü

güçlendirmek için çaba sarf eden bir yaklaşım haline gelerek, denetim komitesini güçlendirmek ve hileli muhasebe uygulamalarının olasılığını azaltmayı ya da ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Lee , 2015: 509).

AB 8. Direktifi, ilgili bu tasarı 17 Mayıs 2006 tarihinde kabul edilmiş bir tasarı olup, üye olan ülkelere bu direktiflere uyum sağlamaları için 29 Haziran 2008'e kadar uyum sağlamaları konusunda süre tanımıştır. *Denetim komitesi ile ilgili bu direktif her kamu yararı işletmenin denetim komitesi olması zorunluluğunun altını çizer. Üye ülkelerin denetim komitesi işletmenin idari organının icracı olmayan üyelerinden, genel kurul tarafından atanan bağımsız üyelerden ve muhasebe ve denetim konusunda yeterli bilgi seviyesine sahip üyelerden oluşması gerektiğinin de altını çizer* (Külte, 2013: 15).

3.2.2.2. Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler

Dünya literatüründe denetim komitesi kavramı çok eski bir geçmişe dayanmaktayken Türkiye'nin denetim komitesi ile tanışması Sermaye Piyasası Kurulu tarafından Şubat 2005 tarihinde yayımlanan Kurumsal Yönetim ilkeleri ile 5411 sayılı Bankalar Kanunun 24. Maddesidir. Sermaye Piyasası kanunu ile hayata geçen denetim komitesi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Türk Ticaret Kanunu ile Türkiye'de oluşumuna devam etmiştir.

Sermaye Piyasası Kanununun Denetim Komitesine Katkısı

Sermaye Piyasası Seri: X, No: 22 tebliğine göre, payları borsada işlem gören ortaklıklar, Kurumsal Yönetim İlkeleri çerçevesinde, en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komite kurmak zorundadırlar (SPK, Seri:10 No:22, mad. 25). Hisse senetleri borsada işlem görmeyen ortaklıklarda ise denetim komitesinin oluşumu isteğe bağlıdır. Denetim komitesi kurma zorunluluğu bulunmayan işletmelerde, denetim komitesince yapılan işler, yönetim kurulunca yerine getirilir. Sermaye Piyasası Kanunun ilgili maddesi şu şekilde özetlenir (Külte, 2013:15).

- ❖ Ortaklığın muhasebe sistemi, finansal bilgilerin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimini yapar.
- ❖ Bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her aşamadaki çalışmaları denetimden sorumlu komitenin gözetiminde gerçekleştirilir, Ortaklığın hizmet alacağı bağımsız denetim kuruluşu ile bu kuruluşlardan alınacak hizmetler denetimden sorumlu komite tarafından belirlenir ve yönetim kurulunun onayına sunulur.
- ❖ Denetimden sorumlu komite; en az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanır ve toplantı sonuçları tutanağa bağlanarak yönetim kuruluna sunulur. Denetimden sorumlu komite kendi görev ve sorumluluk alanıyla ilgili olarak ulaştığı tespit ve önerileri derhal yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.
- ❖ Denetimden sorumlu komite, faaliyetleriyle ilgili olarak ihtiyaç duyduğu konularda bağımsız uzman görüşlerinden yararlanabilir. Denetimden sorumlu komitenin ihtiyaç duyduğu danışmanlık hizmetlerinin maliyeti ortaklık tarafından karşılanır.
- ❖ Denetimden sorumlu komite, kamuya açıklanacak yıllık ve ara dönem finansal tabloların, ortaklığın izlediği muhasebe ilkelerine, gerçeğe uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin olarak ortaklığın sorumlu yöneticileri ve bağımsız denetçilerinin görüşlerini alarak, kendi değerlendirmeleriyle birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir.

Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumunun Denetim Komitesine Katkısı

Sermaye Piyasası Kanunu, tüm halka açık şirketlerde denetim komitesinin oluşturmasını zorunlu kılarken tek istisnası bankalar olmuştur. Bankalardaki bu

istisnai durumu ortadan kaldıran kurum da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) olmuştur. *BDDK'nın 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 24. maddesine dayandırarak ve halka arz olsun, olmasın bütün bankalar için uygulamasını zorunlu kıldığı "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik" adı altında çıkarmış olduğu yönetmelikten kaynaklı oluşudur. Söz konusu yönetmelik bankalar için denetim komitelerinin çalışma usul ve esasları, denetim komitesi üyelerinin görev ve sorumlulukları ile üyelerin taşıması gereken nitelikler ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır* (Külte, 2013:39).

Bankalarda denetim komitesinin kuruluş amacı tıpkı diğer hisse senedi işlem gören ortaklıklar gibidir. *5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre: Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur* (BDDK, 5411 Sayılı Kanun, mad. 24).

Türk Ticaret Kanunu

Denetim komitesi 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki denetim kurulundan farklı olup yönetim kurulunun komitelerinden biridir. Muhasebe, denetim, iç kontrol sistemi ve mali raporlama uygulamaları ile ilgili olarak denetim komitesi, yönetim kuruluna gözetim görevinde yardımcı olan bağımsız üyelerden oluşur (Külte, 2013: 41).

14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı resmi gazetede yayımlanarak 01.07.2012 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiş olan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunun 366.

maddesi 2. fıkrasında, "*Yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulatmak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir"* (6102 Sayılı TTK, Erişim Tarihi: 01.06.2016) hükmü yer almaktadır. Ancak görüldüğü üzere Türk Ticaret kanunun komitelerin kurulması konusunda emredici bir hükmü bulunmamakta ve komitelerin kurulmasını önermektedir.

3.2.3. Denetim Komitesinin Organizasyon İçerisindeki Yeri

1940 yılında gündeme gelmeye başlayan ve Türkiye'de de gelişimini devam ettiren bir kavram olan denetim komitesinin literatürde birçok tanımı mevcuttur. *Küresel olarak sunulan kurumsal yönetim reformları, yeni mevzuatlar ve uygulama kılavuzları son yıllarda denetim komitesinin rolünü ve finansal raporlamamadaki rolünü destekler niteliktedir* (Sultana vd., 2014: 76). En sade anlamıyla d*enetim komitesi bağımsız denetçilerin bağımsızlığını destekleyen, onlara bu konuda yardımcı olan, bunun yanında şirketin iç kontrollerini ve dış finansal raporlama sürecinin izlenmesinden de sorumlu olan seçilmiş bir idari komisyondur* (Sevim ve Eliuz, 2007: 61).

Denetim komitesi, yönetim kurulu adına iç ve dış denetim sürecinin uygulama etkinliğini, katma değerini, muhasebe, mali raporlama ve iç kontrollerin işleyişi ve yeterliliğini gözetim işlevine sahip komitedir (TUSİAD, 2012: 27).

Sermaye Piyasası Kanunun 25. Maddesinin 2. Fıkrasında denetim komitesi şu şekilde tanımlanmaktadır. *Ortaklığın muhasebe sistemi, finansal bilgilerin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimini yapan, bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her aşamadaki çalışmalarının gözetlendiği komitedir.* (SPK, No:10 Sayı:22, mad:25).

5411 sayılı Bankalar Kanunun 24. Maddesinde de denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumlu olan komitedir.(BDDK, 5411 Sayılı Kanun, 13)

Tüm bu tanımlardan ortaya çıkarılacak bazı sorumluluklar vardır. *Denetim komitesinin sorumluluklarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür* (IAA, sf.2, Erişim Tarihi 01.06.2016).

- Mali bildirimlerin anlaşılır, şeffaf ve güvenilir olduğunu garanti altına almak,
- Risk yönetim sürecinin kısmi ve periyodik değil kapsamlı ve sürekli olarak garanti altına almak,
- Kuvvetli ve etkili iç kontrollerle en üst düzeyden kaynaklanan örgüt çağında bağlılık elde etmeye yardımcı olmak
- Kanunlar ve yönetmeliklere uymak, etik kurallarına, menfaat çatışmalarına, suiistimal ve suiistimal soruşturmalarına yönelik kurumsal politikaları gözden geçirmek,
- Örgütün taraf olduğu yeni ve bunun yanı sıra henüz karara bağlanmamış kurumsal yönetimle ilgili hukuk davaları veya mevzuata ilişkin adli tatbikatları gözden geçirmek,
- Statü, ilerleme ve yeni gelişmelerin yanı sıra problemli alanlar konusunda üst düzey yönetim ile sürekli olarak iletişim halinde olmak

- İç denetimcilerin denetim komitesine erişimi olduğunu garanti altına almak, planlanmış komite toplantılarının da ötesinde iletişimi teşvik etmek,
- İç denetim planlarını, raporları ve önemli bulguları gözden geçirmek,
- Dış denetimcilerle direk bir raporlama ilişkisi kurmak,

3.2.4. Denetim Komitesinin Yapısı

Hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklar (bankalar hariç); yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilen en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komite kurmak zorundadırlar. Komitenin iki üyeden oluşması halinde her ikisinin, ikiden fazla üyesinin bulunması halinde üyelerin çoğunluğunun, genel müdür veya icra komitesi üyesi gibi doğrudan icra fonksiyonu üstlenmeyen ve yönetim konularında murahhaslık sıfatı taşımayan yönetim kurulu üyelerinden oluşması zorunludur (SPK, No:10 Sayı:11, mad:25). SPK'nın Kurumsal Yönetim İlkeleri'ne ilişkin düzenlemesinden de anlaşılabildiği gibi komite üyelerinin tamamının bağımsız yönetim kurulu üyelerinden seçilmesi gerekir.

Uluslararası uygulamalarda denetim komitesi üyeleri bağımsız bir aday seçim komitesi tarafından, uygulama mümkün değil ise yönetim kurulunun bağımsız üyeleri tarafından seçilmektedir (IAA, Erişim Tarihi 02.06.2016).

Denetim komitesi yönetmeliğinde denetim komitesi yapısı şu şekilde açıklamaktadır (SPK, 2014:1).

- *Üyelerinin tamamı Bağımsız Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilir. Üyeler aralarında bir başkan seçerler.*
- *Komitede, İcra Kurulu Başkanı/ Genel Müdür görev alamaz.*
- *Gerek duyulsa dahi Yönetim Kurulu üyesi olmayan, konusunda uzman kişiler Komitede görev alamazlar.*

- *Mümkün olması halinde Komite üyelerinin en az birinin muhasebe, finans, denetim, hukuk, öğretim görevlisi vb. alanlarda en az sekiz yıllık iş tecrübesine sahip olması tercih edilir.*
- *Komite üyeleri görev süresi üç yıla kadar olup, tekrar aday gösterilerek seçilmeleri mümkündür.*
- *Genel Kurul toplantısından sonra yapılacak ilk Yönetim Kurulu toplantısında üyeler tekrar belirlenir. Yönetim kurulu üyeliği sona ermesi ile birlikte komite üyelikleri de sona erer.*

Denetim komitesinin yapısını oluşturan en önemli unsur denetim komitesi üyeleridir Bu üyelerin sahip olması gereken niteliksel özellikler yapıyı oluşturan en önemli yapı taşlarıdır. Denetim komitesi üyelerinin üç önemli niteliği önem arz eder. Denetim komitesi üyelerinin bağımsız olması, uzman olması ve vekalet sayısı olarak üçe ayrılır.

3.2.4.1. Denetim Komitesi Üyelerinin Bağımsız Olması

Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) kurumsal yönetim ilkelerine yönelik düzenlemesinde komite üyelerinin tamamının bağımsız yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmesi zorunludur. Denetim komitesinde yer alan üyeler bağımsız olması denetim komitesinin işlevlerini doğru bir biçimde yerine getirmesi için ciddi bir öneme sahiptir. Bağımsız olmayan bir komite anlayışı hileli finansal raporlamanın oluşumuna fırsat verebilecek bir yapıda bir denetim komitesidir.

Denetim komitesi üyeleri bağımsız ve mali açılardan donanımlı olmalı, etkin komite üyeleri olmaları için gerekli olan kişisel ve profesyonel özellikleri taşımalıdır. Denetim komitesinin bir bütün olarak finansal raporlama sürecinin bilgili, dikkatli ve etkin gözetmenler olmalıdır (KPGM, Audit Committee Handbook, 117). Denetim komitesi üyelerinin bağımsız olmasının gerekli olmasının nedeni denetim komitesinden beklenmekte olan işletme yönetimini bağımsız bir şekilde değerlendirme ve pay sahipleri ile kamuoyunu doğru ve zamanında bilgilendirme

sorumluluğu olduğundan denetim komitesi görevlerini yerine getirirken bağımsız davranmalıdır (Külte, 2013: 51).

SEC nihai kuralları denetim komitesi üyelerinin bağımsızlığını sağlamlaştırmak amacıyla iki kriter belirlemiştir.

1. *Denetim komitesi üyelerinin yönetim kurulu üyesi olması ve diğer kurul komitelerinin üyesi olma kapasiteleri dışında şirketten ya da tali şirketlerden danışmanlık, istişare ve diğer telafi edici ödenekler almaları yasaklanmıştır.*

2. *Yatırım şirketi olmayan bir şirketin denetim komitesi üyeleri, yönetim kurulu ve diğer kurul komitelerinin üyesi olma kapasiteleri dışında şirket ya da tali şirketlerine bağlı olamaz.*

Ayrıca, denetim komitesi üyelerinin bağımsızlığı, denetim komitesine daha çok bağımsız yönetim kurulu üyeliği yapılmasının, hâlihazırda bir tür çıkar çatışması veya diğeri şirkette bulunan icracı olmayan yöneticilere karşı artırılması suretiyle artırılmalıdır (Ojeka vd., 2014 :10).

3.2.4.2. Denetim Komitesi Üyelerinin Uzman Olması

Tüm denetim komitesi üyelerinin finansal konularda bilgili olması ve komitede en az bir finansal uzmanın yer alması gereklidir. Finansal uzmanın aşağıdaki hususlara sahip olması gereklidir.

Denetim komiteleri şirket ya da sektörün kendine has olan diğer çeşitli karmaşıklıkları aydınlatmak için sektörden uzmanları ya da diğer ihtisas sahiplerini dahil etmeyi düşünmelidir. Ayrıca, denetim komitesinde yer alan sektör uzmanları mali raporların kalitesini sağlamak için sektöre has denetim çabalarının doğası ve boyutunu anlamaya daha muktedir olacaktır (Cohen vd., 2014: 264).

3.2.5. Denetim Komitesinin Sorumlulukları

Denetim komitesinin maddeler halinde belirtilmiş belirli çerçeve ve kuralları içeren sorumlulukları mevcut değildir. Her geçen günle birlikte, yeni muhasebe skandallarının ortaya çıkışıyla birlikte denetim komitelerine de yeni görevler yüklenmiştir. *Genelde denetim komiteleri iç ve dış denetimcileri de dahil olmak üzere ilgili riskler ve kontrolleri de içerecek şekilde şirketin finansal raporlama sürecinin gözetiminden sorumludur.*

Denetim komitesinin temel sorumlulukları arasında şunlar sıralanabilir.

- Finansal raporlama süreci ve iç yapılarla ilişkili olduğundan, gözetim sorumluluklarını yerine getirmesinde yönetim kuruluna yardım eder.
- Düzenli gerçekleştirilen toplantılar yoluyla kurul, mali yönetim, bağımsız denetim ve iç denetim arasındaki direk iletişim hattını sağlar.

Türkiye'de bu konuda yayımlanan denetim komitesi yönetmeliğinde ise denetim komitesinin sorumlulukları dört ana başlık çerçevesinde ortaya koyulmuştur. Söz konusu yönetmelikte belirtilen başlıklar şu şekilde sıralanır.

- Finansal Bilgilerin Kamuya Açıklanması Konusunda Sorumluluklar
- Bağımsız Denetim Konusunda Sorumluluklar
- İç Kontrol Ve İç Denetim Konusunda Sorumluluklar
- Yasaların Öngördüğü Düzenlemelere Uyulması Konusunda Sorumluluklar

Net bir şekilde ifade edilen denetim komitesi sorumlulukları titiz bir şekilde yerine getirilmelidir. Ayrıca iş yükü ve gündemi de uygun şekilde sınırlandırılarak gerekli konular, faaliyetler ve sorumluluklara odaklanmalıdır.

3.2.5.1. Finansal Bilgilerin Kamuya Açıklanması Konusunda Sorumluluklar

Bilinmektedir ki sermayesi borsada işlem gören halka açık işletmeler ara dönem ve yıllık finansal tablolarını kamuya açıklaması zorunluluğu bulunmaktadır. Denetim komitesi kamuya açılacak bu finansal tabloların mevzuata ve SPK tarafından yayımlanmış genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, gerçekliğine ve doğruluğuna bağımsız denetçilerin ve üst düzey yöneticilerin de görüşlerine başvurarak yönetim kuruluna bu konudaki değerlendirmelerini yazılı olarak beyan eder (Denetim Komitesi Yönetmeliği, mad. 4).

Özetle aktarmak gerekirse, denetim komitesi yönetim tarafından yapılan finansal açıklamaların işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını makul ölçüde yansıttığını garantisini sağlamaktadır. Hissedarları temsil eden denetim komitesinin hissedarlara finansal bilgiler konusunda verdiği güvence elbette etkili olacaktır.

Bu güvenceyi sağlama adına komite, yıllık finansal tabloları incelemeli, tabloların üyelerin sahip olduğu bilgiler doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda bir yargıya ulaşmalı, bu konuyla ilgili yönetim ve bağımsız denetçilerle bir araya gelmeli oluşan olağan dışı konuları aydınlatmalı ve yazılı hale getirmelidir. (Demirbaş ve Uyar, 2006 : 169).

3.2.5.2. Bağımsız Denetimle İlgili Sorumluluklar

Finansal bilgilerin doğruluğunun, uygunluğunun gerçekliğinin araştırılmasında irtibat halinde bulunulması gereken en önemli organ kuşkusuz bağımsız denetim kuruluşlarıdır. Söz konusu denetim komitesinin öncelikle bağımsız denetim kuruluşunun seçilmesi konusunda sorumlukları vardır. Seçilen bağımsız denetim kuruluşu ile bağımsız denetim sözleşmesi yapılması ve denetim sürecinin başlatılması, her aşamada bağımsız denetim çalışmalarının kontrolü gibi temel

görevlerinin yanı sıra bağımsız denetim ekibi ile düzenli aralıklarla sık sık bir araya gelerek bir iletişim ağı oluşturmalıdır.

Ayrıca denetim komitesi, şirketin muhasebe ve iç kontrol sistemi ile bu kuruluşlardan alınacak hizmetlerin belirlenmesi ve yönetim kurulunun onayına sunulması konusunda da sorumluluk taşımaktadır.

*Denetim komitesi, yönetimin mümkün olan her ortamda suiistimali önlemek için yaptıklarına odaklanmalıdır. Denetim komitesi, örgütün dış denetçilerinin mali bildirimlerin yanlış olup olmadığı hata ya da hile içerip içermediği konusunda ikna edici teminat elde etmek için örgütün mali bildirimlerinin denetimini planlamak ve gerçekleştirmekle yükümlüdür (*David vd., 2012: 12). Denetim komitesi dış denetçilerde açıklık ve dürüstlük konusunda ısrarcı olmalıdır. Dış denetçiler de denetim komitesinden bağlılık ve işbirliği görmelidir. Bu da, denetim komitesi üyeleri ve dış denetçiler arasında denetim komitesinin örgütü ve örgütün değerlendirilmesine yönelik denetim komitesinin örgütü ve örgütün etkileyen herhangi bir suiistimalle ya da şüphelenilen suiistimalle ilgili bilgisi konusunda açık ve dürüst iletişim içermektedir.

3.2.5.3. İç Denetim Ve İç Kontrol Sistemi İle İlgili Sorumluluklar

Çalışmamızın ilk kısmında bolca değindiğimiz üzere bir işletmenin etkin, şeffaf, güvenilir bir finansal raporlama sistemine sahip olabilmesi için iç kontrol sisteminin yeri tartışılmaz öneme sahiptir. Bu sistemin incelenmesi ve eksikliklerin riske meydan verecek açıkların ortaya çıkartılması görevi de kuşkusuz bağımsız bir denetim komitesine verilecektir. Ayrıca iç kontrol konusunda özel araştırmalar yaparak, gerek duyulduğunda uzman kişilere başvurarak sistemin etkinliğini ve dolayısıyla hileli finansal raporlamanın önlenmesi konusundaki güvencenin sağlanmasına önayak olur.

Ayrıca iç denetimin ve iç kontrol sisteminin yeterliliği ve şeffaflığı konusunda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlar ve Yönetim Kurulu'na raporlar.

Şirket'in bilgisayar sisteminin güvenliği ve işletilmesi konusunda yönetimin hesap verebilirliği ile bilgisayar sisteminin çalışamaz hale gelmesi durumunda, işlemlerin kayıtlara aktarılması ve korunması konularında kriz planlarını gözden geçirir. İç kontrol veya benzer konularda suiistimal, yasa ve düzenlemelere aykırılık veya eksikliğe yol açan olayların ortaya çıkarılmasını sağlayıcı öneriler geliştirir. (tebliğ denetim komitesi). *Fakat finansal raporlama ve iç kontrol izleme faaliyetlerinin gündemlerini doldurması nedeniyle denetim komitesi, risk yönetimi gibi önemli hususları gözetmek için en iyi opsiyon olmayabilir. Örneğin finans ve mali işler müdürleri denetim komitelerinin mali raporlama izleme görevleri ve risk özelliklerinin yanı sıra rutin yönetimi işlemleri ve nakit yatırımı güvenliği gibi operasyonel kontrol konularını irdelemeye daha fazla zaman harcamaktadırlar* (Sultana vd., 2014: 74).

3.2.5.4. Yasaların Öngördüğü Düzenlemelere Uyulması Konusunda Sorumluluklar

Denetim komitesi, söz konusu halka açık işletme hangi kanuna tabi ise tabi olduğu kanun ve yasal düzenlemelere uyum sağlayıp sağlamadığını gözetlemekle sorumludur. *Denetim komitesi yönetmeliği bu hususta Şirket faaliyetlerinin mevzuata ve şirket içi düzenlemelere uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini izler. Düzenlemelere aykırı hareket edilmesi halinde uygulanacak kuralları belirler (Denetim komitesi yönetmeliği, 2014: 3).*

Ayrıca söz konusu yönetmelik, Komite, gerekli gördüğü takdirde özel denetimler başlatabilir ve denetim sonuçlarını Yönetim Kurulu'na raporlamakla ilgili görevleri mevcuttur.

Denetim komitesi şirketin içerisinde oluşabilecek çıkar çatışmalarını bu çatışmalara ilişkin oluşacak riskleri ve risklerin getirdiği hata ve hileleri gözetlemek ve yönetim kuruluna sunmak zorundadır. Gerek finansal tabloların hazırlanması, gerek işletme içi kurallara uyumda gerekenin yapılmaması gibi nedenlerden ötürü

üzerine düşen gözetim görevini yerine getirir. Denetim komitesinin yasal düzenlemelerle ilgili sorumlulukları özetle şöyle sıralanır (Demirbaş ve Uyar, 2006:173).

1. Yasa ve düzenlemelere uyum konusunda oluşturulan kontrol sistemlerinin incelenmesi
2. Bu uyumun şartlara göre güncelleştirilmesini yönetimden isteme
3. Yasa ve düzenlemelerin finansal tabloların hazırlanmasında göz önünde bulundurup bulundurulmadığını değerleme,
4. Düzenleyici kuruluşlar tarafından yapılan teftişlerde ortaya çıkan bulgulara ilişkin inceleme yapma,

3.2.6. Denetim Komitesinin Fonksiyonları

Finansal raporlamanın işletme etkinliğinin doğru ve şeffaf bir şekilde değerlendirilmesine olanak verecek şekilde yapılmasını sağlamak, yeminli mali müşavirlerin ve bağımsız denetçilerin atanmasına ilişkin tavsiyeler vermek ve onların yapacağı bağımsız denetimin yeterliliğine kanaat getirip, soru işaretlerine cevap bulmak, iç denetimin yeterliliğini, gerek dış gerek iç denetçiler ve gerekse finanstan sorumlu yöneticilerle yönetim kurulunun doğrudan iletişimini sağlamak komitenin fonksiyonları arasında yer alır (Demirbaş ve Uyar, 2006: 156).

Denetim komitesinin temelde üç adet fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar, planlama, izleme ve raporlama fonksiyonlarıdır. Süreç olarak bakıldığında da bir işlem planlanır, plana göre seyredip seyretmediği izlenir ve sonuçlar gerekli mercilere sunulur.

Planlama Fonksiyonu

Denetim komitesinin temel hedefi muhasebe ve denetim süreçlerini gözetmek ve izlemektir. Komite bu hedefe uygun olarak kendi koordineli idari planını oluşturmak zorundadır.

Bu tür bir plan tüm yönetim kuruluna denetim fonksiyonu için verilen iç ve dış kaynakların yeterli olup olmadığı, etkin ve etkili kullanılıp kullanılmadığı konusunda teminat sağlar. İşletme kurumsal örgüt politikası yuvarlak masa komitesi kurulun direk olarak komitenin planlama fonksiyonu ile ilgili olan iki temel fonksiyonunu belirlemiştir.

1. Komite, günlük işlemleri etkin şekilde yerine getirmesine de şirketin mali performansına yönelik hesap verilebilirlik bağlamında da önemli role sahiptir. Bu da kurumsal mali sonuçlar ve gelecekteki beklentiler açısından süregelen bir kontrol gerektirir.
2. Yöneticiler ve üst yönetim büyük örgütlerde her çalışanın ve yöneticinin hukuki davrandığının garantörü olamaz. Şirket yasasını yaygınlaştırmak için politikalar ve yönetmelikler tasarlanmalıdır.

İzleme Fonksiyonu

Denetim komitesinin bir diğer asli görevi finansal raporlama sürecinin izlenmesi görevidir. Yönetim kurulu, bağımsız denetçi ve iç denetçi arasında bir bağ oluşturan denetim komitesi finansal raporlamaya katkı sağlayanların katkılarını değerlendirip söz konusu süreci incelemesi, işletmenin finansal tablolarını ve denetim süreciyle birlikte iç kontrol sistemini inceler.

Çeşitli sorumlulukları nedeniyle yönetim kurulu gözetim görevini bir kısmını denetim komitesine ve yönetim kurulunun diğer komitelerine devretmektedir. Pek çok yayın, denetim komitesinin gözetiminde üç geniş alan öngörmektedir: (1) finansal raporlama, (2) kilit riskleri ele alan iç kontroller ve (3) denetçi faaliyetinin gözetimidir (Dezoort vd., 2002:40).

Komite her türlü iç ve dış denetimin yeterli ve şeffaf şekilde yapılmasını sağlar. Kamuoyuna açıklanacak finansal tablolar ve dipnotlarının mevcut mevzuata ve UFRSye uygunluğunu gözetler. (Demirbaş ve Uyar, 2006:157).

Raporlama Fonksiyonu

Daha önce planlanan ve izlenen süreçler sistematik bir şekilde raporlaştırılması gerektiği ve raporların ilgili mercilere sunulması gerektiği konusuna değinmiştik. Komitenin ortaklarına bir rapor sunması ve bu raporun da finansal raporlama süreciyle ilgili yaptığı faaliyetler hakkında açıklama yapılmalıdır. (Demirbaş ve Uyar, 2006:159).

3.2.7. Denetim Komitesinin Etkinliği

Etkinlik kavramı pek çok alanda pek çok anlamı ifade etmektedir. Genel anlamda etkinlik kavramını da şöyle tarif edebiliriz. *Kaynakları en iyi şekilde değerlendirerek mümkün olan en iyi sonucun alınması biçiminde tanımlanır* (Atağan, 2009: 1).

Örgütsel açıdan etkinlik kavramı şirketlerin misyon ve vizyonuna ulaşabilme kabiliyetini gösterir. Ulaşmak istediğin ve olması gereken hedefe ne kadar yakınsan etkinlik konusunda o kadar yol almışsın diyebiliriz.

İşletmeler açısından etkinlik kavramı daha az girdiyle daha çok çıktı elde etme mantığıdır. Yani daha az maliyete katlanarak daha fazla fayda sağlanması da denilebilir. *Bir başka deyişle, fiili (gerçekleşen) performans, önceden saptanan standart (olması gereken) performans ile karşılaştırıldığında gerçekleşen performansın standart performansa ne ölçüde yaklaşıp yaklaşmadığını gösterir* (Atağan, 2009: 3).

Tüm bu tanımların ortak noktası şudur ki ortada bir hedef var ve o hedef ulaşmak için çaba sarf eden bir mekanizma var. Etkinlik de bu hedefe ulaşmada

başarılı olunup olunmadığını ortaya koyan göstergenin ismi olmaktadır. Denetim komitesinin etkinliği kavramındaki etkinlikte de şüphesiz denetim komitesinin kurulmasındaki amaçlara ulaşılıp, hedeflenen tehlikeleri, maliyetleri ortadan kaldırıp kaldırmadığı gibi konularda başarı sağlanıp varlığının etkin olup olmadığının kontrolüdür.

Denetim komiteleri bazen mali raporlama ve uygunluk konuları ile ilgili zor durumları göze almak zorunda kalırlar. Daha önce sunulan mali bildirimler maddi yönden gerçekle örtüşmeyen beyanatlar içerebilir. *Hileyi ortaya çıkarabilir ya da şirket kanun ve düzenlemeler ihlal edebilir. Bu tür durumlar çok az komite üyesinin başa çıkmaya alışık olduğu zorluklar oluşturabilir. Burada net olan şudur ki bir şeyler yolunda gitmediğinde bu durum denetim komitesinin mali bildirimlerde hata olup olmadığı, olası suiistimal ya da yasadışı eylemler olup olmadığı ve etkin kriz yönetim planlamasının yapılıp yapılmadığı değerlendirilir* (COSO, 2015: 6).

Denetim komitesinin etkinliği arttırmasını sağlayan unsurlar Treadway komisyonunda belirtildiği gibi; (Balkan, 2008: 66).

- Bağımsızlığı sağlamak,
- Becerileri dengeli bir biçimde birleştirmek,
- Gerekli zaman taahhüdünde bulunmak,
- Gerçekçi olmak,
- Bir yönetmelik geliştirmek,
- Belirli konular için liste geliştirmek,
- Yılın gündemini planlamak,
- Komitenin çalışmalarını doküman haline getirmesidir.

Tüm bu maddeleri genel başlıklar halinde açıklamak gerekirse şu şekilde bir sınıflandırma yapmak mümkün olacaktır. Bağımsızlık, Denetim Komitesi Yönetmeliği, Uzmanlık, Toplantı Yapısı gibi başlıklar halinde açıklanacaktır. Denetim komitesinin oluşturulmasında amaçlanan hedeflere ulaşmak için etkinliğin

sağlanması gerekmektedir. Bu etkinliğin sağlanması için de yukarıda belirtilen dört başlıktaki unsurların sağlanmış olması gerekmektedir.

3.2.7.1. Bağımsızlık

Halka açık işletmelerde hissedarların temsilini yapan denetim komitesi üyelerin yönetim kurulu ile ilişkili olmaması denetim komitesinin etkinliği açısından hayati öneme sahiptir. Gerek hileli finansal raporlamanın oluşmaması gerekse denetim komitesinin varlığının etkinliğinin sağlanması bakımından denetim komitesi yönetmeliğinde bazı maddeler koyulmuştur.

Denetim komitesi yönetmeliğine göre denetim komitesi üyelerinin tamamı bağımsız yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmelidir. Burada bağımsız üyelerden kastedilen komitede üyelerinin icra görevi olmayan kişiler arasından seçilmesi yani komitede İcra Kurulu Başkanı / Genel Müdür gibi vasıfları bulunan kişilerin görev almamasıdır.

Yönetim kurulu üyeleri kendi aralarında bir başkan seçebilmektedirler. Komitede bulunan kişilerin en az birinin muhasebe, finans, denetim, hukuk, öğretim görevlisi vb. alanlarda en az sekiz yıllık iş tecrübesinin olması istenmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulsa dahi dışardan uzman bilirkişinin komite üyeliğine alınması durumu söz konusu olmayacağı için bu alanlarda bilgi ve tecrübe bağımsızlığı sağlayan unsurlardandır.

Muhasebe skandalları ve finansal tabloların kalitesi hakkında endişeler denetim komitesinin etkinliği için birçok toplantılar yapılmasına neden olmuştur. 1999 yılında Blue Ribbon Komitesi ile başlayan ve Sarbanes Oxley Yasası ile sonuçlanan bu toplantıların tek bir ortak noktası denetim komitesine bağımsızlığını arttırmak olmuştur (Külte, 2013:52).

1999 yılından günümüze denetim komitesinin etkinliğinin arttırılması hususunda üzerinde durulan bu konuda bilinmesi gerekir ki eğer denetim komitesi

üyeleri hissedarları temsilen yürüttüğü görevinde kimsenin baskısı ve hükmü altında kalmadan kararlar alabiliyor ve bunları hayata geçirebiliyorsa bağımsız ve bağımsızlık konusunda etkin bir denetim komitesinde bahsedilebilir.

3.2.7.2. Denetim Komitesi Yönetmeliği

Bilindiği üzere yönetmelikler kanunların daha açık ve ayrıntılı şekilde nasıl uygulanması gerektiğini açıklayan belgelerdir. Halka açık işletmelerde denetim komitesi üyelerinin görev ve sorumluluklarının ayrıntılı olarak belirtildiği, organizasyon yapısı içerisinde kimin ne yapması ve hangi sorumlulukları ne zaman ne şekilde yerine getirmesi gerektiği konusunda bir yönetmeliğin bulunması ve bu yönetmeliğe uyum sağlanması denetim komitesinin etkinliğini arttıran unsurlar arasında yer alır. Oluşturulan yönetmelik en az yılda bir gözden geçirilmelidir ve güncelliği revize edilmelidir.

Komitenin işletmenin içinde bulunduğu kritik sorunları değerlendirmede az bir zamanı vardır. Bu sorunları çözmede en önemli yol yazılı bir denetim komitesi yönetmeliği oluşturmaktadır. İyi oluşturulmuş bir yönetmelik komitenin görev ve sorumluluklarını etkin olarak yerine getirmesinde ve kaynakların verimli kullanılmasında etkin bir araç olacaktır.(Demirbaş ve Uyar, 2006: 222).

3.2.7.3. Uzmanlık

Her şeyden önce vurgulanması gereken konu şudur ki, hissedarların temsil eden denetim komitesi üyeleri hissedarların haklarını temsil edebilmesi için halka açık şirketlerde yapılan işlemelere yorum katabilecek lehte ve alehte olabilecek tüm mali ve mali olmayan durumları kontrol altında bulundurabilecek yeterlilikte olması gerekmektedir.

Denetim komitesi üyeleri mesleğini yerine getirirken gerekli bilgi ve deneyime sahip olmaları hissedarların haklarının temsili ve denetim komitesinin etkinliğinin

sağlanması bakımından önem arz eden bir husus olmakla birlikte şirketinin bünyesinde bulunan uzman kişiler şirketin yönetim kalitesini de arttıracaktır. Komite etkinliğinin sağlanması açısından işletmenin iç kontrol sistemini de kapsamak üzere finansal raporlama sürecini izlemeli ve bu konuda da gerekli ve güncel olan bilgiyi elinde tutmalı ve organize etmelidir (COSO, 1987: 9).

Nitekim, SOX yasası ile denetim komitelerine en az bir tane uzman kişi bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Ve uluslararası birçok kuruluş da en az bir uzman kişinin denetim komitesinde yer alması gerektiğini tavsiye etmektedir. Çünkü bir alanda oluşan uzmanlık bilgi o alanda yapılacak suiistimali ve hatayı fark edebilmeyi varsa riskleri görebilmeyi kolaylaştıran bir unsurdur. *Denetim komitesi temelde muhasebe ve mali raporlama risklerinin ele alınmasından sorumlu olduğundan, üyelerin büyük çoğunluğunun finans, muhasebe ya da hukuk geçmişi olması tipik bir durumdur. Denetim komiteleri şirket ya da diğer ihtisas sahiplerini dahil etmeyi düşünmelidir. Ayrıca, deneyim komitesinde yer alan sektör uzmanları mali raporların kalitesini sağlamak için sektöre has denetim çabalarının doğan ve boyutunu anlamaya daha muktedir olacaktır* (Cohen vd., 2014: 264).

Gerek mali gerekse mali olmayan konularda tecrübe, SEC e göre *Genel Kabul Görmüş Muhasebe ilkelerini anlamak, bu ilkelerin genel olarak uygulama, değerlendirme ve muhakemesini yapabilmek, finansal raporları anlama ve analiz etmede tecrübe sahibi olmak, iç kontrol mekanizmalarını ve muhasebe prosedürlerini bilmek ve her şeyden önce denetim komitesi işlevlerini anlamak ve uygulamaktır (*Balkan, 2008: 74).

3.2.7.4. Toplantı Yapısı

Denetim komitesi yönetmeliği denetim komitelerinin toplanması konusunda komitenin yıllık faaliyet raporunu izleyen 3. ayın sonundan itibaren 3 aylık dönemlerde periyodik olarak yılda 4 kez toplanması gerektiği konusu üzerinde durmaktadır.

*Denetim komitesinin etkinliği komite üyelerinin özen ve titizliğinden gerekçe ve hareketlerinden etkilenir. Daha önce özen konusunda yapılan araştırmalar göstermektedir ki daha az denetim komitesi toplantısı yapan işletmelerde suistimalle karşılaşılması riski daha fazladır. Beş numaralı denetim standartlarında iç kontrol sisteminin bir parçası olarak dış denetçiler de denetim komitesinin etkinliğini bu hususları da göz önünde bulundurarak değerlendirir. (*Rupley vd., 2011: 140).

Yapılan toplantılarda toplantı toplanma sıklığıyla birlikte, yönetim, iç ve dış denetçilerin tartışma yapıp risk ve faydaları değerlendirecek bir ortam ve zamanın verilmesi de önemli hususlar arasındadır (KPGM, Audit Committee Handbook, 175).

Denetim komitesi iç ve dış denetçilerin olmadığı bir ortamda da bir araya gelerek toplanmalı, durum ve olaylarla ilgili değerlendirme yapmaların etkinlik kavramını daha da arttıracaktır (KPGM, Audit Committee Handbook, 99). Denetim komitesi, sadece denetçilerini suiistimali tespit için neler yaptıklarından çok önlemek için neler yaptığına odaklandıkları bir toplantı ortamın olması denetim komitesinin etkinliğini arttıracaktır.

Bununla birlikte Denetim komitesinin etkinliğini arttırmak için toplantı yapısına ilişkin bazı tavsiyelerde bulunmak gerekirse bunlar şu şekilde sıralanabilir:,

- Denetim komitesi, toplantılarına bir kişi veya grubu davet etme hakkına sahip olmalıdır,
- Toplantılar bütün üyelerin aktif katılımı ile gerçekleşmeli ve teklifler tarafsızca tartışılmalıdır. Bu şekilde yürütülen denetim komitesi toplantıları iletişimi arttırır ve komitenin şirket kültüründeki kimliğini güçlendirir,
- Toplantılarda ortaya çıkması muhtemel olan çıkmazları asmak amacıyla denetim komitesi yönetmeliğinde ve karar alma sürecinde düzenlemeler yapılabilmelidir,
- Toplantıların basında önceki toplantının ana baslıklarını ve alınan kararları yeniden incelemek toplantıya ivme kazandıracak, komitenin etkinliğini arttıracaktır,

- Toplantı bittikten sonra toplantı tutanağına vurgu yapılmaksızın, toplantıya ilişkin bir ana fikir oluşturulmalı ve ana baslıklar özetlenmelidir. Bu sayede hangi kararın kim tarafından, ne zaman uygulanacağı ve beklenen sonuçların ne olacağı daha iyi anlaşılabilir,
- Denetim komitesinin toplantıları bilgi verici nitelikte olmalıdır,
- Toplantılarda, bütün komite üyelerine ilgili mali raporlar ve düzenleyici kuruma sunulan raporlar takdim edilmelidir,
- Komite üyelerini, mali ve operasyonel raporlama üzerinde önemli etkisi olan şirket isleyişi ve mali ilişkilere daha aşina yapmak için sürekli gayret göstermek gerekmektedir.
- Toplantılarda, iç ve dış denetçilerden tarafsız bilgi sağlanması gerekmektedir.

4. BDDK'YA TABİ HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE DENETİM KOMİTESİNİN ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMA

4.1. Araştırmanın Yöntemi

"Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma" konulu çalışmamızın kapsamında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki otuz iki (32) halka açık şirket bulunmaktadır. Söz konusu bu otuz iki halka açık şirketin üç (3) tanesi "Faktöring Şirketi, dört (4) Leasing Şirketi, yedi (7) Finansman Şirketi, 5 (beş) Varlık Yönetim Şirketi ve (on üç) 13 Banka bulunmaktadır. Bu şirketlerde bulunan "Denetim Komitesi" içerisinde yer almayan, *Yönetim Kurulu Başkanı, Dış Denetçiler, Genel Müdür, İç Denetçi, Müfettiş, İç Kontrol, Risk Yönetimi, Uyum Bölümü, Müdür, Yönetici ve Denetçileri"* üzerine anket çalışması uygulanmıştır.

BDDK'ya tabi Halka açık şirketlerde denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesine yönelik yapılan çalışmamızda "PwC ve IIA Vakfı tarafından çok değişik denetim şirketlerinin katkıları ile Denetim Etkinliği Anketi" hazırlanan ve internette kamuya açık olan anket için PwC Istanbul ofisinden izin alınmıştır. Ayrıca IIA Vakfına da izin için e-posta gönderilmiştir. Anketten elde edilen bilgiler şirket bazında değil toplu halde değerlendirilmeye tabi tutulmuş olup, tek olarak şirket bilgileri bilim insanları dışında hiçbir kişi ya da kurum ile paylaşılmamasına yönelik gerekli hukuki teminatlar verilmiştir. .

Hazırlanan anket çalışması iki ana bölümden oluşmakta olup birinci bölüm anketi cevaplayan kitlenin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak altı (6) soru sorulmuştur. İkinci bölümde ise "Denetim Komitesinin etkinliğini ölçmek amacıyla " Etkili Denetim Komitesinin Özellikleri" oluşturulan bölüm ise (doksan

iki) 92 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm kendi içerisinde dokuz (9) alt bölümden içermiştir.

Dokuz alt bölümün ilk bölümünde "Denetim Komitesi ile "Finansal Raporlamalar ve Açıklamalar" arasındaki ilişkiyi, ikinci bölümde Denetim Komitesi ile "Risk Yönetimi ve İç Kontrol Sistemi" arasındaki ilişkiyi, üçüncü bölümde Denetim Komitesiyle "Uyum Bölümü Arasındaki İlişkiyi", dördüncü bölümde Denetim Komitesi ile "Yönetim Gözetimi ve İç Denetim Komitesi Birimi" arasındaki ilişkiyi, beşinci bölümde Denetim Komitesi ile Bağımsız Denetim Birimi arasındaki ilişkiyi, altıncı bölümde "İşler Yanlış Gittiğindeki Gösterdiği Tutuma Ait İlişkiyi, yedinci bölümde Denetim Komitesinin Yapısını, sekizinci bölümde "Toplantı Organizasyon Birimi ile İlişkisini", son bölümde ise "Denetim Komitesi ile Destek Komite Biriminin Etkinliği" arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla oluşturulan sorular yer almıştır. Etkili Denetim Komitesinin Özellikleri adlı ikinci bölümde beşli likert ölçeği kullanılarak, hedef kitlenin sorulara "Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerinden birini seçerek cevap verilmesi istenmiştir.

BDDK'ya tabi halka açık şirketlerde ve bu şirketlerde bulunan ilgili kitlelere birebir ulaşmanın uzun zaman alacağına ve anket metnindeki soru sayısının fazlalığına da dikkat çekersek, ilgili kilit noktalardaki kişilerin sorularımıza iş akışı içerisinde uygun vakti ayırabilmelerindeki vakit problemleri de göz önüne alınarak Survey Monkey adı verilen anket programı üzerinden cevaplar online olarak toplanmıştır.

Sorvey Monkey web bağlantısı link adresi kullanılarak yönlendirilen anket çalışmamızda veri toplama işlemine 25/10/2017 tarihinde başlanılmış olunup 25/12/2017 tarihine kadar veri topla işlemine devam etmiştir. Anket metnin başında yer alan açıklayıcı metinde iletişim bilgilerimizin yer almasıyla birlikte anketi cevaplayanların herhangi bir sorun karşısında bizlere ulaşıp oluşabilecek iletişimsel ve teknik sorunlarda kendilerine destek sağlanmıştır. Anket çalışmamızı yanıtlayan 53 kişi ortalama dokuz dakika yirmi üç saniye gibi bir sürede doldurarak online

ortamda tamamlanmıştır.. Buna ek olarak https://tr.surveymonkey.com/r/WF7SD89 link adresinden de ulaşılan anket metnimiz ayrıca ekte de sunulmuştur.

4.2. Tanımlayıcı İstatistik

Anket çalışmamıza hiç cevap vermeyen ve hepsi sıfır olan katılımcılar analizden çıkarılmıştır. Bundan dolayı analize konu edilen örneklem büyüklüğü azalarak (34) olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan veri tabanının küçük örneklem olmasından dolayı ve aynı zamanda dağılımlarının normal dağılım olmamasına bağlı olarak, parametrik olmayan bir yöntemle değişkenlerin farklılaşanları seçilmiştir.

Tablo 6 Tanımlayıcı İstatistik

Descriptive Statistics

	Mean (Ortalama)	Std. Deviation (Standart Sapma)	Analysis N (Kişi Sayısı)
x14	3,44	1,284	34
z6	3,06	1,556	34
k6	3,53	1,779	34
h8	3,15	1,672	34
h9	2,94	1,613	34
h10	3,12	1,647	34
h11	3,21	1,629	34
h12	3,32	1,701	34
n1	2,97	1,800	34
n2	2,88	1,788	34
m2	3,15	1,877	34
m5	3,12	1,871	34
g1	2,74	1,711	34
g3	3,09	1,848	34
g5	3,26	1,928	34
g9	3,03	1,930	34
g17	2,94	1,906	34
g20	2,85	2,076	34
g21	2,50	1,927	34
g24	2,76	2,031	34

Çalışmamızda ulaşılan tanımsal istatistik sonuçları Tablo: 6' da yer almaktadır. Veri sayımızın 34 olarak belirlendiği çalışmamızda, aşağıda verilen tabloya göre ortalamalar (mean) genel olarak 2 ile 3 arasında gerçekleşmiştir. "Descriptive Statistics" tablosunda gördüğümüz gibi en yüksek standart sapma (Std. Deviation) 2,076 olarak g20 değerinde gözlemlenirken, en düşük standart sapma değeri 1,284 olarak (x14) değerinde gözlemlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda korelasyon analizine bakıldığında ise bütün değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif olduğu söylenebilir. Bütün değerler 0,50'nin üzerinde olduğu için değerler hakkında birbirleriyle ilişkili oldukları ifade edilebilir. h8 ile k6 (0,900) değerlerinin birbirleri ile olan ilişkinin h8 ile x14 (0,548) değerlerinin birbirleri arasındaki ilişkiden daha güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 7 Korelasyon Matrisi

Correlation Matrix

		x14	z6	k6	h8	h9	h10
Correlation	x14	1,000	,487	,558	,548	,525	,476
	z6	,487	1,000	,711	,684	,665	,577
	k6	,558	,711	1,000	,900	,856	,867
	h8	,548	,684	,900	1,000	,891	,830
	h9	,525	,665	,856	,891	1,000	,858
	h10	,476	,577	,867	,830	,858	1,000
	h11	,535	,677	,892	,912	,904	,917
	h12	,543	,645	,903	,921	,858	,906
	n1	,556	,628	,809	,817	,803	,778
	n2	,525	,602	,830	,807	,691	,766
	m2	,513	,630	,811	,804	,754	,749
	m5	,482	,633	,782	,789	,795	,762
	g1	,510	,609	,714	,798	,796	,732
	g3	,468	,588	,815	,800	,744	,753
	g5	,490	,591	,824	,824	,756	,763
	g9	,508	,554	,807	,750	,682	,685
	g17	,543	,655	,823	,773	,758	,688
	g20	,503	,716	,727	,679	,613	,510
	g21	,545	,698	,698	,654	,624	,506
	g24	,494	,743	,715	,671	,588	,507

Correlation Matrix

		h11	h12	n1	n2	m2	m5
Correlation	x14	,535	,543	,556	,525	,513	,482
	z6	,677	,645	,628	,602	,630	,633
	k6	,892	,903	,809	,830	,811	,782
	h8	,912	,921	,817	,807	,804	,789
	h9	,904	,858	,803	,691	,754	,795
	h10	,917	,906	,778	,766	,749	,762
	h11	1,000	,960	,818	,820	,842	,857
	h12	,960	1,000	,785	,820	,820	,826
	n1	,818	,785	1,000	,912	,916	,919
	n2	,820	,820	,912	1,000	,935	,883
	m2	,842	,820	,916	,935	1,000	,953
	m5	,857	,826	,919	,883	,953	1,000
	g1	,814	,749	,912	,821	,899	,900
	g3	,829	,820	,921	,929	,948	,961
	g5	,851	,833	,937	,950	,969	,957
	g9	,779	,772	,881	,896	,860	,855
	g17	,785	,745	,891	,887	,866	,869
	g20	,690	,615	,745	,787	,752	,699
	g21	,681	,624	,756	,774	,758	,681
	g24	,693	,619	,760	,793	,780	,741

Correlation Matrix

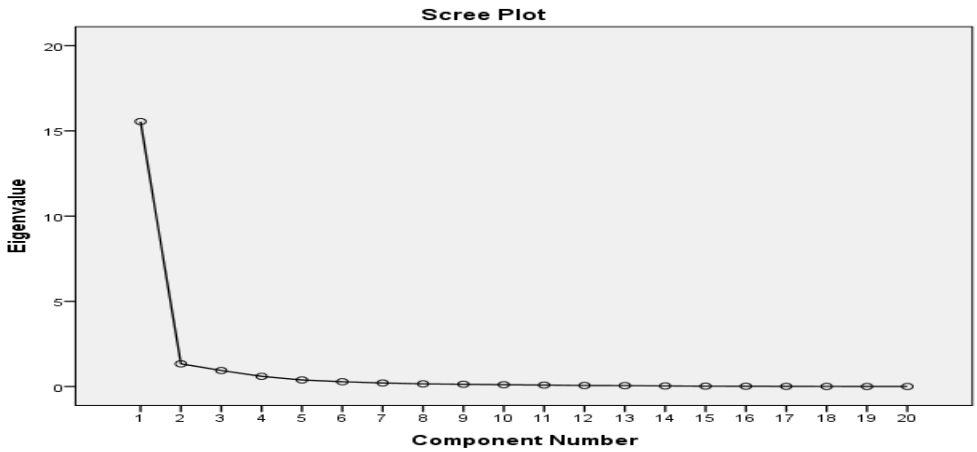
		g1	g3	g5	g9	g17	g20
Correlation	x14	,510	,468	,490	,508	,543	,503
	z6	,609	,588	,591	,554	,655	,716
	k6	,714	,815	,824	,807	,823	,727
	h8	,798	,800	,824	,750	,773	,679
	h9	,796	,744	,756	,682	,758	,613
	h10	,732	,753	,763	,685	,688	,510
	h11	,814	,829	,851	,779	,785	,690
	h12	,749	,820	,833	,772	,745	,615
	n1	,912	,921	,937	,881	,891	,745
	n2	,821	,929	,950	,896	,887	,787
	m2	,899	,948	,969	,860	,866	,752
	m5	,900	,961	,957	,855	,869	,699
	g1	1,000	,841	,876	,782	,822	,705

	g3	,841	1,000	,980	,891	,862	,706
	g5	,876	,980	1,000	,910	,895	,744
	g9	,782	,891	,910	1,000	,948	,795
	g17	,822	,862	,895	,948	1,000	,863
	g20	,705	,706	,744	,795	,863	1,000
	g21	,703	,668	,706	,770	,817	,928
	g24	,740	,724	,759	,798	,850	,954

Tablo 8 Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin Ölçülmesi (KMO and Bartlett's Test)

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,805
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1232,347
	Df	190
	Sig.	,000

KMO ve Bartlett’s Testine bakıldığında KMO değerinin 0,60 in üzerinde olması faktör analizinin, istatistiksel olarak anlamlı ve geçerli olduğunu gösterir. Testimizde de KMO değeri 0,805 çıkmıştır. Bu da istatistiksel modelin anlamlı ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Şekil 15 Dağınıklık Dizisi (Scree Plot)

Çalışmada kullanılan veri tabanının küçük örneklem olmasından dolayı ve aynı zamanda dağılımlarının normal dağılım olmamasına bağlı olarak, parametrik olmayan bir yöntemle değişkenlerin farklılaşanları seçilmiştir.

Bu farklılaşan değişkenlerin kendi arasında bir faktör oluşturup oluşturmadığı temel bileşenler yöntemi ile ortaya konmuştur. Yukarıdaki grafik optimal faktör bileşeni durumundaki, faktör sayısını göstermektedir. Buna göre iki faktör ve bu faktörlerin belirlemiş olduğu karşılıklı ilişkide olan iki önemli gizli (latent) değişkenin olduğu belirlenmiştir. Böylece değişkenlerin yüklendiği temel (latetnt variable) örtük (gizli) değişkenlere ulaşılmıştır.

Tabloda da görüldüğü üzere 2 temel değişken haricindeki diğer değişkeler sabit ve birbirine benzer eğilimler göstermişlerdir. Bu çerçevede iki temel bileşenin özdeğerine "eigen value" bağlı olarak iki gizli değişkenin olduğu görülmektedir.

Bir matrisin özdeğeri şu şekilde tanımlanır; $Ax=\lambda x$ ise, λ, A matrisinin özdeğeri olarak ifade edilir. Bu λ özvektörün A matrisi ile çarpılması halinde elde edilen yeni vektörün uzunluğunun, orijinal x dizeyine göre değişimini yada sabit kalıp kalmadığı bilgisini vermektedir. Bu aynı zamanda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkili dizey sayısını vermektedir.

Elde ettiğimiz özdeğer sayısı var olan değişkenlerle açıklanacak örtük değişken sayısını vermektedir. Örnek dizey sayısını veren (patern Matrix) bunu göstermektedir. Bu analizde açıklama gücü düşük değişkneleri (% 30 altında) olanlar kısıtlandığında temel bileşenlere ulaşıldığı. Bu bileşenlerin açıklama güçlerinin birden yüksek elde edilmesinin nedeni söz konusu kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 9 Pattern Matrix

	Component	
	1	2
h10 (48)	1,155	
h12 (50)	1,022	
h9 (47)	,969	
h11 (49)	,940	
h8 (46)	,893	
k6 (k6)	,792	
m5		
g3		
g5		
g1		
n1		
m2		
g24 (98)		1,085
g20 (95)		1,072
g21 (96)		1,051
g17		
g9		
z6		
n2		
x14		

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Promax with Kaiser Normalization.[a]

Yaptığımız “Scree Plot” tablosunda görülen test sonucuna göre iki gizli değişkenin olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu değişkenler: anketimizde 46. soruya karşılık gelen (h8), 47. soruya karşılık gelen (h9), 48. soruya karşılık gelen (h10), 49. soruya karşılık gelen (h11), 50. soruya karşılık gelen (h12) ve 37. soruya karşılık gelen (k6), birinci değişkeni oluşturmaktayken, ikinci değişkenler de anketimizdeki 95. soruya karılık gelen (g20), 96. soruya karşılık gelen (g21) ve 98. Soruya karşılık gelen (g24) oluşturmaktadır. Yapılan test sonucunda yukarıda belirtilen değişknelerin iki gizli değişkene yüklendiği yönünde istatiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

4.3. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal eşitlik modeli olan (SEM) özellikle psikoloji alanında kullanılan istatistiksel yöntemdir. Bu istatistiksel yöntem modeli daha çok çevre farkındalığı ile çevre tutumu arasındaki etki değerinin yüksek olması, olası çevresel davranış değişikliğini belirlemede daha etkili sonuçlar alınmasında etkili olacağına inanılmaktadır (Okur ve Uygur, 2012: 9).

Yapısal eşitlik modelleri gözlenen değişkenler ve örtük değişkenler arasındaki nedensellik bağının olduğu ve korelasyon ilişkilerinin bir arada bulunduğu modellerin test edilmesi için kullanılan istatistiksel bir teknik olup bağımlılık ilişkilerini tahmin etmek için, varyans, kovaryans analizleri, faktör analizi ve çoklu regresyon gibi analizlerin birleşmesiyle meydana gelen çok değişkenli bir yöntemdir (Dursun ve Kocagöz, 2010:3).

SEM, diğer klasik istatistiksel modellerden farklı olarak istatistiksel yöntemlerin varsayımlarını karşılamayan gözlemsel gözlenen ve gözlenemeyen değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin modellemesini, tahminlenmesini ve test edilmesini sağlar (Özdamar, 2017:159).

SEM; k bağımlı, k bağımsız değişken arasındaki nedenselliği, yapısal özellikleri analiz etmeyi, modelleri test etmeyi amaçlar. SEM üç temel kavramı içerir. Bunlardan ilki incelenen olaydaki ilişki/nedensellik örüntüsünü grafiksel formda modellemek, ikinci olarak Gözlenen-Gözlenen, Gözlenen-Gizli ve Gizli-Gizli değişkenler arası nedensel ilişkileri bir dizi yapısal eşitliklerle (yapısal regresyon denklemleri, yapısal model) ile göstermek, parametre tahminleri yapmak (ortalama, standart sapma, kovaryas, korelasyon, hata, artık, standardize regresyon katsayıları, total, doğrudan ve dolaylı etkiler), son olarak da yapısal model/modellerin örnek kovaryans yapısını açıklamaktaki uygunluğunu test etmektir (Özdamar, 2017:165).

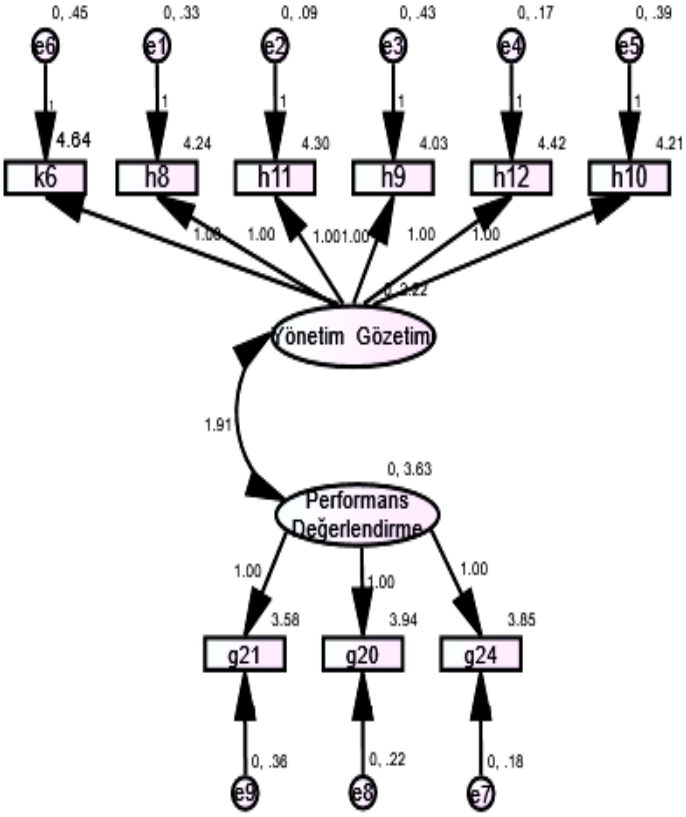
Yapısal eşitlik modellemesinin uygulanmasındaki en kritik konu, oluşturulan modelin oldukça sağlam bir teorik alt yapıya sahip olmasıdır. Ölçme modeli, gözlenen değişkenlerle, örtük değişkenlerin ne kadar iyi temsil edildiğini göstermektedir (Dursun ve Kocagöz, 2010: 4).

SEM, birden fazla regresyon analizini bir arada yapan genel regresyon analizinin bir uzantısı olup geleneksel modellerin testinde kullanılabilmektedir. Fakat farklı olarak daha karmaşık ilişkilerin ortaya çıktığı durumlarda da yararlı olan bir metottur. Temel olarak faktör analizi ve regresyon analizinin birleşimidir (Cengiz vd., 2006: 65).

Bir problemin çözümünde ya da bir olayın açıklanmasında değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkileri matematiksel, istatistiksel ya da benzetimsel sembolik yaklaşımlarla ifade edilerek çözümlerin açık ve anlaşılır olması sağlanır. Model genelde bir matematiksel eşitlik ya da eşitsizlik biçiminde belirlenir. Model bir değişkenin açıklanmasında kullanılan bir fonksiyon olarak ele alınır. Bu fonksiyonun istatistiksel olarak parametre kestirimleri/tahminleri yapılır açık, anlaşılır çözümlere ulaşmak için modellerle ifade edilmesi gerekir.

SEM birçok yönden diğer çok değişkenli yöntemlerden farklılık gösterir: SEM, doğrulayıcı ve çıkarımsal amaçla verilen analizini yapar. Diğer çok değişkenli yöntemlerin çoğu açıklayıcı amaçlıdır ve hipotez testine yönelik bir özelliği yoktur. Değişkenler arası ilişkiler örüntüsü teorik ya da gözlemsel/bilimsel/mantıksal yaklaşımlara göre belirlenir (Özdamar, 2017: 164). Çalışmamız kapsamında da yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır.

4.4. Modelleme

Şekil: 16 Yapısal Eşitlik Modeli

"Pattern Matrix" tablosunda görülen iki gizli değişkene bağlı olarak kurulan modelimiz ekte yer almaktadır. Modelimizde yer alan iki gizli değişkenin açıklayıcı faktörleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu iki gizli değişken "Yönetim Gözetimi" ve "Performans Değerlendirme" değişkenleridir. Türkiye bazında BDDK'ya tabi halka açık işletmeler üzerinde, denetim komitesinin etkinliğini ölçmek için yaptığımız anket sonucunda denetim komitesinin etkinliğinin ölçülmesi konusunda iki örtük değişkenin uygulamada temel faktörler olarak belirlendiği ortaya konmuş olmaktadır. Bunlar "Yönetimin Gözetimi" ve " Performans Değerlendirme" değişkenleridir. Yönetimin gözetimi ve performans değerlendirme değişkenlerinin açıklayıcı faktörleri aşağıda da belirtildiği gibidir

Tablo 10 Denetim Komitesinin Etkinliğini Etkileyen Örtük Değişkenler

Birinci Değişken (Yönetimin Gözetimi)	h8: 46. İç denetimden ve bağımsız denetçilerden geri bildirim alarak kıdemli finans yönetiminin performansını ve yeterliliğini değerlendirir.
	h9: 47. CFO ve kıdemli finans ekibi üyelerinin kariyer ve yedekleme planlarını kontrol eder.
	h10: 48. Yönetimin uygun bir şekilde toplantılara katılmasını sağlar ve sunum yerine tartışmaya odaklanılmasını sağlar.
	h11: 49. Yönetim ile düzenli olarak özel toplantılar düzenler.
	h12: 50. İç denetimle, toplantılar arasında samimi ve sürekli iletişim kurarak hassas konuları açma becerisini kolaylaştıran, güvene dayanan ilişki kurar.
	k6: 37. Hassas konuları görüşmek üzere iç denetim, genel hukuk danışmanı, uyum görevlisi ve yönetimle periyodik olarak toplantı yapar.
İkinci Değişken (Performans Değerlendirme)	g20: 94. Karar verilen düzeltici tedbirleri uygulayarak ve gelişmeleri göz önünde tutarak komitenin bütünsel performansını yıllık bazda değerlendirir.
	g21: 95. Eğitim ve diğer gerekli desteği göz önünde bulundurarak düzenli biçimde komite üyelerinin bireysel performansını değerlendirir.
	g24: 98. İşletme ve muhasebedeki gelişmeler ve işteki yeni sorumluluklar ya da değişiklikler hakkında tüm üyelerin sürekli eğitime erişebilir durumda bulunmalarını sağlar

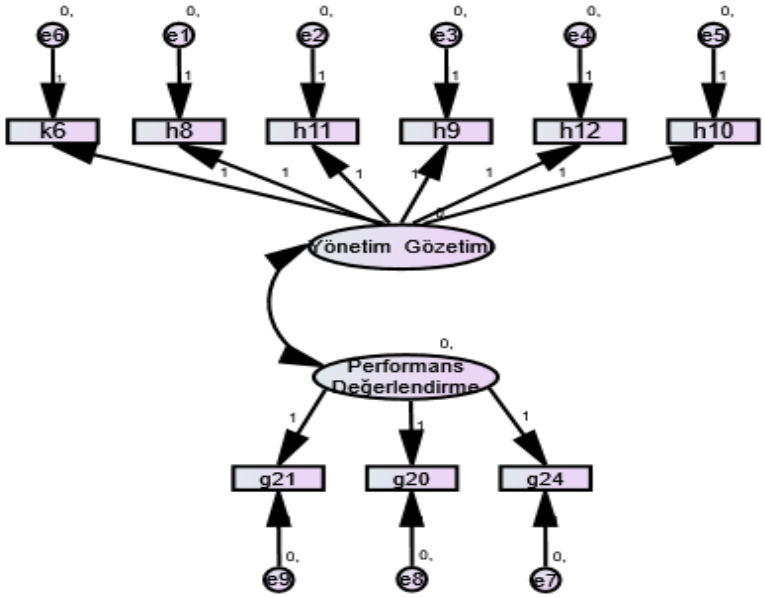
Tablo 11 Intercepts: (Group number 1 - Default model)

	Estimate	S.E.	C.R.	P	Label
h8	4.242	.282	15.035	***	par_2
h11	4.303	.269	16.010	***	par_3
h9	4.030	.288	14.007	***	par_4
h12	4.424	.273	16.204	***	par_5
h10	4.212	.286	14.743	***	par_6
k6	4.636	.289	16.059	***	par_7
g24	3.848	.345	11.146	***	par_8
g20	3.939	.347	11.354	***	par_9
g21	3.576	.353	10.122	***	par_10

Tablodaki "Estimate" değerleriyle modellenme yorumlandığında "Yönetimin Gözetimi" değişkeni içerisinde (k6) değişkeni en yüksek değerdir. Bu değerin yüksek olması gösterir ki yönetimin gözetimini etkileyen en önemli faktör, k6 faktörüdür.

Tabloda yer alan bütün faktörler h8(46), h11(47), h9(48), h12(49), h10(50), k6(37) yönetimin gözetimi değişkeni etkilemekle birlikte en düşük etkiye sahip olan faktörün ise 4, 030 değerine sahip h9 faktörü olduğundan bahsedebiliriz.

İkinci değişken olan "Performans Değerlendirme" değişkenine baktığımızda da bütün faktörler g20 (94), g21 (95), g24 (98), bu değişkeni etkilemekle birlikte yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere en yüksek etkiye sahip olan faktörün 3,939 değerle (g20) faktörü olduğu, en düşük etkiye sahip faktörün de 3,576 (g21) olduğunu söyleyebilir.

Tablo 12 Normallik Dağılımı (Assessment of normality)

Variable (Değişkinler)	min (minimum)	max (maksimum)	skew (çarpıklık)	c.r.	Kurtosis (basıklık)	c.r.
g21	1.000	6.000	-.339	-.795	-1.407	-1.649
g20	1.000	6.000	-.629	-1.475	-1.332	-1.562
g24	1.000	6.000	-.572	-1.341	-1.339	-1.570
k6	1.000	6.000	-1.378	-3.232	.602	.706
h10	1.000	6.000	-1.036	-2.430	.132	.154
h12	1.000	6.000	-1.249	-2.928	.448	.526
h9	1.000	6.000	-.817	-1.915	-.169	-.198
h11	1.000	6.000	-1.284	-3.010	.566	.664
h8	1.000	6.000	-1.052	-2.467	.033	.039
Multivariate					9.721	1.984

“Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma” adlı çalışmamızda Yönetim Kurulu Başkanı, Genel Müdür, Denetim Müdürü, Bağımsız Denetçi, Risk Yönetimi Sorumlusu, İç Kontroller, Uyum Sorumlusu, Müfettiş, Diğer (Denetim Komitesinde Bulunmayan Yönetim Kurulu Üyeleri vb..) üzerinde yapılan anket çalışmamızın sonucunda yukarıdaki tabloda belirtilen iki değişken ve buna bağlı faktörler çalışmanın Türkiye örneğinde anlamlı bulunmuştur.

Modellemede yer alan “Yönetimin Gözetimi” değişkenine en büyük etkiye Denetim komitesinin, hassas konuları görüşmek üzere iç denetim, genel hukuk danışmanı, uyum görevlisi ve yönetimle periyodik olarak toplantı yapması arasında güçlü ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu hukuki sorumluluk doğran işlemlerin önceliğe sahip olduğu bilgisi olarak değerlendirilmektedir. Denetim komitesinin yıllık periyodik olarak yılda minimum dört kez toplanıp yönetim kuruluna rapor sunması belirleyicidir. Bununla birlikte iç denetim birimi ile toplantılar yapıp iç denetim konusunda yaşanan ya da yaşanma riski bulunan konuların görüşülmesi de bu faktörle birlikte aynı etkiye neden olan ikinci değişkendir.

Bununla beraber birçok kaynakta da belirtildiği gibi şirket yönetimi, hukuk danışmanı ve uyum görevlisi ile ilişki halinde olması denetim komitesinin etkinliğini arttırarak işletmedeki olası risklerin erken fark edilmesine ve fark edilen risklerin de önlenmesi sürecini hızlandırmasını sağlamaktadır.

Yönetim gözetimi değişkenine etki eden ikinci büyük etkiye sahip olan faktör ise iç denetimle, toplantılar arasında samimi ve sürekli iletişim kurarak hassas konuları açma becerisini kolaylaştıran, güvene dayanan ilişki kuralıdır. Bu süreç denetim sosyal sermayesi olan güven unsurunu güçlendiren temel bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Nitekim denetim komitesinin düzenli aralıklarla ilgili birimlerde toplantı yapması ve bu toplantılarda iç denetçilerin görüşlerini beyan edebileceği, sorunları ve önerileri açıkça beyan edebileceği ve hassas konuları tarafsızca görüştüğü bir ortamın oluşturulması; denetim komitesinin etkinliği

açısından “Yönetimin Gözetimi” değişkeni için oldukça kuvvetli bir faktör olarak bulunmuştur. . Etkin bir iç denetim biriminin işletmelerde oluşabilecek hile riskini ve diğer riskleri bulma ve önleme konusundaki başarısı denetim komitesinin etkinliği açısından söz konusu iç denetim birimiyle sürekli irtibat halinde olarak, sağlam bir güven ilişkisi kurması gerektiği sonucuna varılmıştır.

“Yönetimin Gözetimi” değişkenini etkileyen ve etki değeri bakımından üçüncü sırada inceleyebileceğimiz bir diğer faktör de yönetim ile düzenli olarak özel toplantılar düzenlenmesi faktörüdür. Denetim komitesi; en az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanır ve toplantı sonuçları tutanağa bağlanarak yönetim kuruluna sunulur. Denetimden sorumlu komite kendi görev ve sorumluluk alanıyla ilgili olarak ulaştığı tespit ve önerileri acil olarak yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir. Denetim komitesinin belirlenen tarihler dışında toplantılar haricinde yönetimle birebir özel görüşmelerde bulunması işletmenin diğer birimlerinden kaynaklanan risklerin değerlendirilmesi ve yönetimle profesyonel bazda güven ilişkisinin kurulmasına bağlı olarak; denetim komitesinin etkinliğini arttıran yönetimin gözetimi değişkenini güçlü bir şekilde etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Yönetimin Gözetimi değişkenine etki eden dördüncü faktör ise iç denetimden ve bağımsız denetçilerden geri bildirim alarak kıdemli finans yönetiminin performansını ve yeterliliğini değerlendirilmesidir. Denetim komitesi iç denetim birimi ve bağımsız denetçilerle yapacağı toplantılarda finans yönetiminde bulunan kişilerin bulundukları işlerde yeterli ve etkili olup olmadıklarını kontrol eder. ACFE’nin 2014 Küresel Suiistmal raporunda da belirtildiği üzere yönetici kadrosunda bulunan kişilerin hile yapma oranı dünya literatüründe % 19 a varan rakamlara ulaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hile riskinin önlenmesi açısından finans yöneticilerinin gözlem altında bulunması gerekmektedir. Kırmızı bayrak olarak adlandırılan olası hile nedenlerinin oluşmasına sebep olabilecek işaretlerin de değerlendirilerek işletmelerin söz konusu risklerin önüne geçilmesi önemlidir. Bu açıdan denetim komitesinin etkinliğini etkileyen yönetimin gözetimi değişkeni ile bu faktör arasında güçlü bir ilişki vardır.

Yönetimin gözetimi değişkenine etki eden bir diğer faktör ise yönetimin uygun bir şekilde toplantılara katılmasını sağlar ve sunum yerine tartışmaya odaklanılmasını sağlar. Bu faktör ise daha önce yönetimle düzenli toplantıların yapılması gerektiğini belirten daha güçlü bir yapıya sahip faktörleri desteklemektedir. Yapılan toplantıların sadece tek taraflı bilgi aktarımından çok karşılıklı tartışmaya dayalı düşüncelerin objektif olarak ortaya koyulmuştur. Problemlerin çok taraflı bakış açısıyla cevap verilen bir ortamda gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koyulmuştur.. *Yapılan toplantılarda toplantı toplanma sıklığıyla birlikte, yönetim, iç ve dış denetçilerin tartışma yapıp risk ve faydaları değerlendirecek bir ortam ve zamanın verilmesi de önemli hususlar arasındadır (*KPGM, Audit Committee Handbook, 175).

İstatistiksel olarak anket uygulanan söz konusu şirketler üzerinde "Yönetimin Gözetimi" çerçevesinde anlamlı çıkan bir diğer faktör de CFO ve kıdemli finans ekibi üyelerinin kariyer ve yedekleme planlarını kontrol eder faktörüdür. Örgüt içerisinde özellikle kilit noktalarda yer alan tepe yöneticilerin yerlerini ileride doldurmak üzere her an hazır olabilecek kişilerin planlanması örgütsel yedekleme faaliyetidir. Örgütsel yedekleme planlaması, uzun dönem anahtar yönetici pozisyonunda çalışacak olan potansiyel kişilerin yetiştirilmesi yoluyla örgütsel üst yönetimin oluşturulması olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Eryiğit; 2007 : 23). Örgüt içerisinde önemli bir pozisyona sahip olan CFO ve kıdemli finans ekibi üyeleri ile ilgili mevcut olan ekibe gerekli eğitimin verilmesi ile birlikte gelecekte oluşabilecek bireylerin yıllık performanslarının değerlendirilmesi kuşkusuz denetim komitesinin etkinliğine etki eden yönetimin gözetimi faktörleri arasında yer almaktadır.

Modelimizde ortaya çıkan ikinci gizli değişken ise "Performans Değerlendirme" değişkenidir. Bu gizli değişkene etki eden üç faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında en güçlü etkiye sahip olan "Karar verilen düzeltici tedbirleri uygulayarak ve gelişmeleri göz önünde tutarak komitenin bütünsel performansını yıllık bazda değerlendirir" faktörüdür. Bununla birlikte daha önce de belirttiğimiz üzere denetim komitesinin üç önemli fonksiyonu mevcuttur. Bunlar, planlama,

izleme ve raporlama fonksiyonlarıdır. Bu süreçte denetim komitesinin planlanan kararların uygulanıp uygulanmadığını izlemesi ve dönemler halinde bunu rapor etmesi gerektiğini belirtmek yerinde olacaktır. Düzeltici tedbirlerin uygulanmadaki başarısını izleme ve bu konudaki gelişmeleri raporlama görevi denetim komitesinin etkinliğinin arttıran faktördür.

Performans Değerlendirme örtük değişkeni ile kuvvetli ilişkisi bulunan bir diğer faktör ise, işletme ve muhasebedeki gelişmeler ve işteki yeni sorumluluklar ya da değişiklikler hakkında tüm üyelerin sürekli eğitime erişebilir durumda bulunmalarını sağlar faktörüdür. İşletme ve muhasebe ile ilgili konularda değişen kanun ve yönetmeliklerle ilgili olarak yaşanan gelişmelerin takip edilebilmesi bu konuda işletmede oluşacak sorumluluklar ve değişiklikler hakkında eğitim verilmesi önemlidir. Değişime ayak uyduran bir sistemin varlığı ve bu varlığı oluşturmak için gerekli eğitimlerin oluşturulması ve ilgili kişilerin bu eğitime dahil edilmesi denetim komitesinin etkinliğini arttıran ve performans değerlendirme örtük değişkeni içerisinde yer alan önemli faktörler arasındadır.

Modelimizin ikinci değişkeni olan “Performans Değerlendirme” değişkenine etki eden son faktör “Eğitim ve diğer gerekli desteği göz önünde bulundurarak düzenli biçimde komite üyelerinin bireysel performansını değerlendirir. Komite üyelerinin uzman ve bağımsız olması olması gerekmektedir. Denetim komitesi üyeleri bağımsız ve mali açılardan donanımlı olmalı, etkin komite üyeleri olmaları için gerekli olan kişisel ve profesyonel özellikleri taşımalıdır. Denetim komitesinin bir bütün olarak finansal raporlama sürecinin bilgili, dikkatli ve etkin gözetmenler olmalıdır (KPGM, Audit Committee Handbook,117). Denetim komitesi üyelerinin bireysel olarak bağımsızlık ve uzmanlık açısından değerlendirilmesi, gerekli eğitimlerin verilmesi ve düzenli aralıklarla test edilmeleri denetim komitesinin etkinliğine etki eden “Performans Değerlendirme” örtük değişkenine etki eden son faktördür.

SONUÇ

Denetim Komitesi şirketin muhasebe sistemi, finansal bilgilerinin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve şirketin iç kontrol ve iç denetim sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin izleme amacıyla oluşturulmuştur. Temel olarak planlama, izleme ve raporlama olarak üç önemli fonksiyonu olan denetim komitesi özellikle izleme fonksiyonuyla hem işletmede oluşacak risklere karşı önlemlerin alınması hem de üst yöneticilerin iç kontrol sistemini etkisiz hale getirmesi risklerine karşı da planlama, izleme ve raporlama fonksiyonları faaliyete geçiren bir sistem olarak tanımlanır.

Denetim komitesi oluşumu 1940'lı yıllardan günümüze değişik yapılara bürünerek faaliyetini göstermektedir. Yapılan hilelerin, özellikle finansal raporlama hilelerinin şirketler üzerinde oluşturmuş olduğu ağır etkiler yıllardan beri göz önüne serilmiştir. Oluşan bu hilelerin önceden tespit edilerek önlenmesi kuşkusuz hile olduktan sonra oluşacak zararların minimize edilmesinden daha avantajlıdır. Bu nedenle denetim komitesinin varlığı ve varlığını etkin bir şekilde ikame etmesi oldukça önemlidir.

Dünya literatürüne "Mc Kesson Robbins Olayı" ile giren denetim komitesi olgusunun tüm hakla açık şirketlerde denetim komitesi oluşturulması önerisi yapılmıştır. Ve devam eden evrelerde Sarbanes Oxley Yasası denetim komiteleri üyelerinin şirket yönetim kurulu üyesi olması ve Yönetim Kurulun'dan bağımsız hareket edebilme özelliğine sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'de ise sermaye piyasası ve bankacılık mevzuatı kapsamında düzenlenmiş, bankalarda denetim komiteleri hakkındaki detaylı düzenlemeler ise BDDK tarafından yürürlüğe konulmuştur.

Denetim komitesinin finansal rapor ve açıklamalar, risk yönetimi ve iç kontrol sistemi, kültür ve uyum çevresi, iç denetim, bağımsız denetim, derecelendirme, değerleme ve destek kuruluşlarının yönetim kurulu adına gözetiminden sorumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca kanun ve yönetmelikte denetim komitelerinin yapısı ve faaliyetleri ile ilgili çeşitli düzenlemelere de yer verilmiştir.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kuruluna tabi halka açık şirketler üzerinde yapmış olduğumuz çalışmamızda denetim komitesinin etkinliğini ölçmüş bulunmaktayız. PricewaterhouseCoopers (PWC) tarafından yapılana ve dünyada denetim komitesinin etkinliğinin ölçülmesini amaçlayan anket çalışmasını kullandığımız çalışmamızda, denetim komitesinin "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna" tabi halka açık şirketlerin Türkiye saç ayağındaki etkinliği ölçülmüştür.

İlk olarak BDDK'ya tabi halka açık 32 şirket içerisinde denetim komitesi içerisinde yer almayan Yönetim Kurulu Başkanı, Genel Müdür, Denetim Müdürü, Bağımsız Denetçi, Risk Yönetim Sorumlusu, İç Kontrolör, Uyum Sorumlusu ve Müfettişlere anket çalışmamız uygulanmıştır. Ankete katılan kişilerin demografik özelliklerinin ölçüldüğü bölümle beraber katılımcılara toplam 9 farklı kategori altında toplam 98 soru yönelttik. Finansal kiralama, faktöring, finansman, varlık yönetim ve bankacılık sektörleri üzerinde yaptığımız çalışmada söz konusu 9 farklı kategoride altında ilgili sektörlerin denetim komitelerinin etkinliği ile ilgili anket çalışması yapılmıştır.

Anket çalışmamıza hiç cevap vermeyen ve hepsi sıfır olan katılımcılar analizden çıkarılmıştır. Bundan dolayı analize konu edilen örneklem büyüklüğü azalarak (34) olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan veri tabanının küçük örneklem olmasından dolayı ve aynı zamanda dağılımlarının normal dağılım olmamasına bağlı olarak, parametrik olmayan bir yöntemle değişkenlerin farklılaşanları seçilmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı çıkan modelimizde Türkiye bazında BDDK'ya tabi halka açık işletmeler üzerinde, denetim komitesinin etkinliğini ölçmek için yaptığımız anket sonucunda denetim komitesinin etkinliğinin

ölçülmesi konusunda iki örtük değişkenin uygulamada temel faktörler olarak belirlendiği ortaya konmuş olmaktadır. Bunlar "Yönetimin Gözetimi" ve " Performans Değerlendirme" değişkenleridir.

Çalışmamızın ilk bölümlerinde de belirttiğimiz üzere denetim komitesinin en önemli fonksiyonlarından birisidir gözetim fonksiyonu, ve denetim komitesi yönetim kurulu adına gözetim görevini yerine getirme görevine sahiptir. Ayrıca Türkiye bazında bakıldığında da performans değerlendirme değişkeni gerek denetim komitesi üyelerinin uzman ve eğitimli kişilerden oluşması gerekse personelin alanında, uzman, eğitimli yada sürekli güncel eğitime tabi tutulan bir platformda olması denetim komitesinin etkinliğini arttırmaktadır.

Çalışmamız sonucunda denetim komitesinin etkinliğinin ölçülmesi konusunda ortaya çıkan bu iki değişkenin bizlere gösterdiği dokuz farklı faktör denetim komitesinin etkinliği hakkında bizlere açıklamalar sunmaktadır. İlk olarak belirtmek gerekirse denetim komitesinin, hassas konuları görüşmek üzere iç denetim, genel hukuk danışmanı, uyum görevlisi ve yönetimle periyodik olarak görüşmelerde bulunmaları denetim komitesinin etkinliğini arttıran "Yönetimin Gözetimi" faktörleri içerisinde en önemli faktördür. Nitekim denetim komitesinin, bağımsız denetim, iç denetim, iç kontrol, uyum bölümleri ile ilişki halinde olması denetim komitesinin etkinliği açısından Türkiye sacayağında "Yönetimin Gözetimi" değişkenin en önemli faktörü olarak görülmüştür.

Diğer yandan iç denetim birimi ile yapılan toplantılarda, toplantılar arasında samimi ve sürekli iletişim kurarak hassas konuları açma becerisini kolaylaştıran, güvene dayanan ilişkiler kurulmasının sağlanması, bu değişken açısından ikinci önemli hususdur. Türkiye bazında denetim komitesinin iç kontrol, iç denetim, bağımsız denetim ve uyum bölümleri ile toplantıların yapılması ile beraber yapılan bu toplantılarda özellikle iç denetim birimiyle hassas konuları ortaya yatırabilmeli ve bu ortamı hazırlaması denetim komitesinin etkinliğini arttıran bir faktör olarak görülmüştür.

Denetim komitesinin en önemli fonksiyonlarında birisi de raporlama fonksiyonudur. Denetim komiteleri yılda en az dört kez olmak üzere toplanıp gözlemlediği durumları yönetim kuruluna rapor eder. Bununla birlikte yönetimle yapılacak birebir toplantılar, diğer birimlerde oluşan hile ve hata bazlı riskler karşısında yönetimle istişare edilmesine olanak sağlayacaktır. Böylece şirketin çeşitli birimlerinde karşılaşılan risklere karşı zamanında ve uygun önlemlerin alınması sağlanmış olunacaktır. Bu durum da denetim komitesinin etkinliğini arttıran yönetimin gözetimi değişkeni kategorisinden etkili bir faktördür.

Denetim komitesinin yönetim adına gözetim yapma fonksiyonunun yanında üst düzey yöneticiler tarafından oluşacak riskleri de gözlem altında tutması gerekmektedir. Üst düzey yönetim yapılan hilelerin boyutları firmalar için hiç de azımsanacak nitelikte değildir. Bu münasebetle denetim komitesi bağımsız denetim birimi ve iç denetim birimi ile üst yöneticilerin özellikle finans yönetiminin performanslarını değerlendirme altında tutması denetim komitesinin etkinliğini arttırdığı sonucuna Türkiye çalışması sacayağında varılmıştır.

Denetim komitesinin düzenli ve özel toplantılarının yanı sıra toplantılarda bir şeyleri sunmanın yanında sunulan şeyler konusunda tartışma ortamının oluşturulması, her birimin kendi perspektifinde olay ve durumlara yorum katması yapılan toplantının verimini arttıracaktır. Denetim komitesinin bu ortamı sağlaması etkinliği açısından önemli faktörlerden olduğu sonucuna varılmıştır.

Denetim komitesinin iç denetimden ve bağımsız denetçilerden sürekli toplantılar yapılması sorunların masaya yatırılması ve çözüm önerileri konusunda sürekli geri bildirim alması finans yönetiminin performansını ve yeterliliğini değerlendirmesi denetim komitesinin etkinliğini arttırır. Özellikle üst yönetimin karıştığı hileli finansal raporlamaların ülkelere verdikleri zararlar çok büyük ölçektedir. İşletmelerin bel kemiğini oluşturan finans bölümünün oluşturan üst yönetimin gösterdiği performans ve yeterlilik işletmenin sürekliliğini etkileye bilecek denetim komitesinin etkinliğini arttıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Denetim komitesinin etkinliğini arttıran diğer bir unsur da denetim komitesinin yönetimin uygun bir şekilde toplantılara katılmasını sağlar ve sunum yerine tartışmaya odaklanılmasını sağlar. Bu faktör ise daha önce yönetimle düzenli toplantıların yapılması gerektiğini belirten daha güçlü bir yapıya sahip faktörleri desteklemektedir. Yapılan toplantıların sadece tek taraflı bilgi aktarımından çok karşılıklı tartışmaya dayalı düşüncelerin objektif olarak ortaya koyulmuştur. Problemlerin çok taraflı bakış açısıyla cevap verilen bir ortamda gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koyulmuştur.

Denetim komitesinin bir diğer husus da örgüt içerisinde önemli bir pozisyona sahip olan CFO ve kıdemli finans ekibi üyeleri ile ilgili mevcut olan ekibe gerekli eğitimin verilmesi ile birlikte gelecekte oluşabilecek bireylerin yıllık performanslarının değerlendirilmesi kuşkusuz denetim komitesinin etkinliğine etki eden yönetimin gözetimi faktörleri arasında yer almaktadır. Denetim komitesinin CFO ve kıdemli finans ekibinin kariyer planlama ve yedeklemesini yapması oluşabilecek boşluklarda işletmenin daha az hasar alarak işleyişine devam etmesini göstermektedir.

Denetim komitesinin etkinliğinin ölçüldüğü çalışmamızda ikinci olarak ortaya çıkan “Performans Değerlendirme” değişkeninin bize göstermiş olduğu üç değişkenden ilki düzeltici tedbirlerin uygulanmadaki başarısını izleme ve bu konudaki gelişmelerin raporlanmasıdır. Üç önemli fonksiyonu planlama, izleme ve raporlamadır. Düzeltici tedbirlerin planlanmasıyla birlikte bu tedbirlerin hangi performansla uygulandığını izleme ve raporlayıp gerekli mercilere iletilmesi Türkiye çalışması açısından denetim komitesinin etkinliğine etki eden faktördür.

Performans Değerlendirme örtük değişkeni ile kuvvetli ilişkisi bulunan bir diğer faktör olan işletme ve muhasebedeki gelişmeler ve işteki yeni sorumluluklar ya da değişiklikler hakkında tüm üyelerin sürekli eğitime erişebilir durumda olması faktörüdür. İşletme ve muhasebe ile ilgili konularda değişen kanun ve yönetmeliklerle ilgili olarak yaşanan gelişmelerin takip edilebilmesi bu konuda işletmede oluşacak sorumluluklar ve değişiklikler hakkında eğitim verilmesi

önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz üzere kariyer yedekleme planlaması geleceğe dönük her rol için bir yedek çalışanın oluşturulmasını ve ona çekirdekten eğitim verilmesini oluşabilecek kayıplarda işletmenin zedelenmemesi amaçlar. Bu bağlamda tüm üyelerin yeni sorumluluklar ve değişikliklerle ilgili eğitime her daim açık bulunması denetim komitesinin etkinliğini etkileyen faktörler arasında yerini almaktadır.

Performans Değerleme değişkenine etki eden bir diğer faktör düzenli biçimde komite üyelerinin eğitim ve diğer gerekli desteği göz önünde bulundurarak düzenli biçimde komite üyelerinin bireysel performanslarının değerlendirilmesi faktörü olduğu anlaşılmıştır. Gerek tüm komite üyelerinin gerekse denetim komitesi üyelerine gerekli eğitimin verilmesi üyelere gerekli donanımın sağlanması ya da donanımın güçlendirilmesini sağlar ve bu da denetim komitesinin etkinliğini etkileyen Türkiye çalışmasının önemli faktörü haline gelmiştir.

Türkiye'de, BDDK'ya tabi halka açık anonim şirketler üzerinden denetim komitesinin etkinliğinin ölçülmesi amacıyla yapmış olduğumuz anket çalışmamızda denetim komitesine etki eden iki değişken ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkarak Türkiye'de denetim komitesinin etkinliğinin arttırılması açısından, denetim komitesi ile finansal raporlama ve açıklamalar, risk yönetimi, iç kontrol sistemi, uyum bölümü, bağımsız denetim birimi ile ilişkileri konusunda daha fazla kendini geliştirici faaliyetlerde bulunması gerektiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Abdoğlu, Hasan, "Hilelerin Önlemesi Ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar", *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,* Mayıs 2007.

Ağca, Ahmet, - Önder, Şerife, İşletmelerde Kar Yönetimi Ve Kurumsal Yönetim Yapıları Arasındaki İlişki: Bist Üzerinde Bir Uygulama, *Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi, Ocak, 2016.*

Akbulut, Emre. *Trakya Bölgesinde Ayçiçek Yağı Sektöründe İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Ölçülmesi*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne), 2010.

Akbulut, Halim, *Muhasebe Denetiminin Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü: Bağımsız Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma,* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2010.

Akça, Neslihan, - Gönen, Seçkin, Finansal Kiralama İşlemlerinin Vergi Usul Kanunu Ve Türkiye Muhasebe Standardı 17 Açısından Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Uygulama, *Muhasebe Finans Dergisi,* Sayı: 64, İstanbul, Ekim, 2013.

Akdemir, Çağla, *İşletmelerde Hile Riski ve Türk İşletmelerinde Hile Riskinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*),* 2010.

Akkaya, Gültac. *Risk Odaklı İç Denetim Ve Risk Odaklı İç Denetim Planlamasında Risk Matrisinin Oluşturulmasına Yönelik Örnek Bir Uygulama,* (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi), 2011.

Akkoç İrfan, - Bayram, Zafer Erdoğan. "Organizasyon Yapısı ve Liderliğin İş Performansına Etkisi." *Cag University Journal of Social Sciences,* Cilt: 8 Sayı: 1, 2011.

Aktan, Coşkun Can, "Kurumsal Şirket Yönetimi" *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, İzmir, 2013.

Aktürk, Ahmet – Kılıç, Rukiye, "İşletme Yöneticilerinin İç Kontrol Yanılgıları: Antalya Gıda Üretim Sektöründe Bir Araştırma." *Journal of Yasar University,* Cilt: 10, Sayı: 39, 2015.

Amanıanganeh, Maysam. *Şirketlerin Halka Açılması Ve İMKB'de Bir Uygulama,* (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi), 2012.

Arı, Mustafa, "Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenirliliği", *Eskişehir Orhangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, Ekim 2008.

Ata, Ali – Uğurlu Mustafa, – Altun, Özgür, Finansal Tablo Hilelerinin Önlenmesinde Denetçi Algılamaları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:8, Sayı:1, 2009.

Atağan, Gülşah. Muhasebe Tabanlı Performans Değerleme: Sektör ve Grup Şirket Uygulama Sonuçlarının Karşılaması, 2010.

Atan, Menduh, "*Yaratıcı Muhasebe Teknikleri İle Finansal Tablo Manipülasyonu Ve Örnek Uygulamalı Finansal Tablolar*, (İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul), 2015.

Aytekin, Sinan, - Sezgin, Hasan – Yalçın, Metin, "Uygulamacıların Muhasebede Hata Ve Hileler İle Hile Belirteçlerine Yönelik Yaklaşımları: Balıkesir İli Örneği", *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,* Sayı: 44, Ocak 2015.

Balcı, Ahmet, *Finansal Raporların Bağımsız Denetiminde Hile Ve Usulsüzlüklerin Tespit Edilmesi: SAS 99 Kapsamında İncelenmesi Ve SPK Düzenlemesi İle Karşılaştırılması,* (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi), 2008.

Balkan, İsmail. *Bankalarda Denetim Komitelerinin Etkinliği,* Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2008.

Baskıcı, Çiğdem, " Kurumsal Yönetim Uygulamalarında İç Kontrol Sisteminin Önemi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerinde Bir Araştırma", *Int. Journal of Management Economics and Business*, Sayı 11, No. 25, 2015.

Bayraklı, Hasan Hüseyin,– Elitaş, Cemal, - Erkan, Mehmet, *"Muhasebe Ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata Ve Hileleri*", 1. Baskı, Ekin Basımevi, 2012, s.8.

Bayraktaroğlu, Hakan,– Çelik, İsmail, Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Getiri Oynaklığı Üzerine Etkisi; Borsa İstanbul'da Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2015.

Bircan. Gözde, *Kar Amaçsız İşletmelerde Hile Denetiminin Önemi,* (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2013.

Bozkurt, Nejat, *Muhasebe Denetimi,* Alfa Yayıncılık, 8. Baskı, Ekim, 1998.

Bozkurt, Orhan, Mükellef Firmanın İç Muhasebe Kontrol Sistemi, Firma Büyüklüğü Ve Ününün Bağımsız Muhasebeci Geliri Ve Hizmet Performansı Üzerine Etkisi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 10, Sayı 21, 2014, S.65-86.

Büyükçoban, Atilla. "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda İç Kontrol Sistemi." *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul* (2011).

Cengiz, Ekrem, - Acuner, Taner - Baki Birdoğan. "Örgütsel Yaratıcılığı Belirleyen Faktörler Arası Yapısal İlişkiler." *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 1, 2007.

Cengiz, Selim, *İhracatçı Firmaların Muhasebe Ve İç Kontrol Sistemlerinin İncelenmesi Ve Kontrol Riskinin Analizi: Ankara Örneği,* (Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2010.

Ceyhan, İsmail Fatih, – Apan, Mehmet, "Coso İç Kontrol Modelinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi: Bir Hastane Uygulaması-An Investigation of The Coso Internal Control Model With Structural Equation Modeling: A Hospital Case." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* cilt: 6, Sayı:10, 2014, (179-198).

Çabuk, Adem - Lazol, İbrahim, " *Mali Analiz "*, 15. Baskı, Anadolu Üniversitesi, .Eskişehir, İstanbul, 2013, s.26.

Çankaya Fikret, - Gerekan, Bilal "Hile Denetçiliği Mesleği ve Sertifikalı Hile Denetçiliği Mesleki Standartları ve Ahlak Kuralları." *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 29, 2009.

Çatıkkaş Özgür - İbiş Cemal, İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış, Sayıştay Dergisi, Sayı: 85 Nisan-Haziran 2012.

Çetinoğlu, Tansel - Tutkavul, Kadir, "Aracı Kurumlarda Kapsamlı Gelirin Raporlanması Ve Faaliyet Sonuçlarına Etkisinin İncelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 38, Ekim 2013.

Çıtak, Nermin, *Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi*),* 2007.

Dalğar, Hüseyin, İşletmelerin Muhasebe Departmanlarında Hata Ve Hileleri Önlemeye Yönelik İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması: Bir Vaka Çalışması, *Muhasebe Ve Öğretim Üyeleri Bilim Ve Dayanışma Vakfı,* 2012.

Demir. Mehmet, "*Benford Yasası ve Hile Denetiminde Kullanılması*." (İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Demirbaş Mahmut, – Uyar, Süleyman, Kurumsal Yönetim İlkeleri Ve Denetim Komitesi, *Güncel Yayıncılık,* Nisan 2006.

Demirel, Yunus, Yönetim Kurulu Yapısının Şirkete Getirdiği Fırsat ve Tehditler: Ebay Örneği, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, *Yönetim Dergisi*,Sayı: 76, 2014.

Demirkan, Haydar, "Finansal Raporlamanın Güvenilirliğinin Sağlanmasında Bağımsız Denetimin Rolü: Bir Uygulama," Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

Demirkıran, Haydar, "*Finansal Raporlamanın Güvenilirliğinin Sağlanmasında Bağımsız Denetimin Rolü: Bir Uygulama"*, (Dokuz Eylül Üniversitesi,Sosyal Bilimleri Enstitüsü), 2010.

DeZoort, F. Todd – Hermanson, Dana R. – Archambeault, Deborah S. - Reed, Scott A. *"Audit Committee Effectiveness: A Synthesis of The Empirical Audit Committee Literature."* Audit Committee Effctiveness: A Synthesis of the Empirical Audit Committee Literature, *Cilt: 21,(2002): 38.*

Dönmez, Adnan, - Çavuşoğlu, Kürşad, Hilelerin Ortaya Çıkarılması Bakımından Bağımsız Denetim İle Adli Muhasebenin Karşılaştırılması, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, Cilt:1 Sayı:3,2015 (34-67)

Dumanoğlu, Sezai, " Hata ve Hile Ayrımı: Hile Denetimi", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi,* Cilt: 10 Sayı:1 2005.

Dursun, Yunus – Kocagöz, Elif "Yapisal Eşitlik Modellemesi Ve Regresyon: Karşilaştirmali Bir Analiz." *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 35 (2010): 1-17.

Emir, Murat, Hile Riskinin Denetim İle İlişkisi, *Mali Çözüm Dergisi,* 88, Temmuz-Ağustos, 2008.

Ercinler, Sercan. *Sarbanes-Oxley Yasası Ve İç Kontrol,* (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2015.

Ercinler, Serkan, *Muhasebe Hile Ve Hatalarının Engellenmesinde Bağımsız Denetim Faaliyetleri Ve Bir Anket Uygulaması,* (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Erdem, Zerrin, *Hile Denetimi ve İç Kontrol İlişkisi,* (İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Erdoğan, Tolga, *Yeni Türk Ticaret Kanunda İşlem Denetçi ve Uygulaması,* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Ergin, Hüseyin, *Denetim,* Dumlupınar Üniversitesi Yayınları, Kütahya, 2012.

Erkan, Mehmet - Demirel Arıcı, Nuray. "Hata ve Hile Denetimi: Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı Halka Açık Anonim Şirketlere İlişkin Düzenlemeler." *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı:36, (29-41) Ocak 2011.

Erol, Mikail İşletmelerde Yaşanan Yolsuzluklara (Hata ve Hileler) Karşı Denetimden Beklentiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergi, Cilt.13, Sayı:1, 2008.

Ertürk, Ayşe, *İşletmelerde Hata Ve Hileyi Önlemede İç Kontrol Sisteminin Etkililiği Ve Bir Uygulama,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2010.

F. Ojeka, Stephen, O. Iyoha, ve Obigbemi, Imoleayo F.. "Effectiveness of Audit Committee and Firm Financial Performance in Nigeria: An Empirical Analysis." Journal of Accounting and Auditing: Research & Practice (2014).

Ganite, Kurt, ve Uçma Uysal, Tugba, "Sıber Rıskler Ve Coso Iç Kontrol Bütünlesık Çerçevesı/Cyber Rısk And Coso Internal Control Integrated Framework." *Muhasebe ve Denetime Bakış, Cilt:* 15, Sayı: 46, 2015.

Genç, Gülhan, Hileli Finansal Raporlama, (*Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi),* 2009.

Gönen, Seçkin, *Konaklama İşletmelerinde Muhasebe Organizasyonu Ve İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Arttırılmasına Yönelik Bir Uygulama,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi *),* 2007.

Gündüz, Adalet, *İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileler Ve Çalışan Hilelerinin Tespitiyle İlgili Bir Uygulama*, (Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Güneş, Şükran, *İşletmelerde Hile Riskinin Önlenmesi Ve Hastane İşletmelerinde Uygulama*, (Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Güredin, Ersin, "*Denetim Ve Güvence Hizmetleri*", Türkmen Kitapevi, 13. Baskı, İstanbul, 2010.

Harjinder Singh, – Nigar, Sultana, - Van der Zahn, J-L. W. Mitchell, Audit Committee Characteristics and Audit Report Lag, 2015.

Hüner, Deniz Barlas, "*Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü, (*Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Denetim Programı, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Intal, Tiina, - Linh, Thuy Do, "Financial Statement Fraud", *Graduate Business School*, 2002.

Jeffrey, R. Cohen - Ganesh, Krishnamoorthy, The Effect of Audit Committee Industry Expertise on Monitoring the Financial Reporting Process, Vol. 89, No. 1 2014.

Kalıpçı, Fevziye, *Türkiye Muhasebe Standartlarının Faktöring İşlemleri Muhasebesine Etkileri Ve İskontolu Faktöring İşlemlerinin Bir İşletmede Uygulanması*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2013.

Kandemir, Canol, *Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında ve Önlenmesinde Bağımsız Denetimin Rolü ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu,* (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi), 2010.

Kathleen, Rupley, – Almer, Elizabeth - Philbrick, Donna, Audit Committee Effectiveness: Perceptions Of Public Company Audit Committee Members Post-Sox, School of Business Administration, Portland State University, 2011.

Kaya, Uğur, Gerekan Bilal, Faktoring Şirketi Ve Satıcı İşletme Açısından Faktoring İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011.

Keskinoğlu, Vahit, "*Kurumsal Risk Yönetimi Ve Finansal Oranların Firma Riski Ve Performansı Üzerindeki Etkilerinin Analiz: İMKB' de Ampirik Bir Çalışma"*, (Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*)*, 2012.

Kirik, Zafer, "*Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar'da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma*, (Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2007.

Korkmaz, Zühal. *Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu. "Coso İç Kontrol Standartları ve Türkiye Uygulaması*, Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2011.

Köse, Yunus Emre, *Kurumsal Yönetim ve Hile Denetimi Üzerine Etkileri***,** Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2010.

Kurnaz, Niyazi, - Çetinoğlu, Tansel; *İç Denetim ve Güncel Yaklaşımlar,* Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2010.

Kurnaz, Niyazi, *Kurumsal Yönetim Ekseninde Risk Odaklı İç Denetim: Türkiye'nin 500 Büyük Sanayii İşletmesinde Risk Odaklı İç Denetim Uygulama Analizi,* (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 2007.

Küçük, Ergün - Uzay, Şaban "Hileli Finansal Raporlamanın Oluşumu Ve Doğurduğu Sorunlar", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 32,* Nisan, 2009.

Külte, Mehmet, *İşletmelerde Denetim Komitesinin Bağımsız Denetim Ve İç Denetimi Gözetimi,* (İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2013.

Lee, Pao-Chen, "Problems of Implementing Audit Committee and Supervisory Board Simultaneously in China." Journal of Accounting, Auditing & Finance 30.4 (2015): 509-528.

Mansor, Noorhayati, Abdullahi, Rabiu ve Nuhu, Muhammad Shahir. "Fraud Triangle Theory and Fraud Diamond Theory. Understanding The Convergent And Divergent For Future Research." *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Science* sayı: 1, 2015, (38-45).

Mari; Reidy - Jonathan, Theobald, Financial Reporting Fraud, FinancialExecutive, November, 2011.

Melikyan, Lia, *İşletmelerde İç Kontrol Sistemi Ve İç Kontrol Sisteminin Risk Azaltıcı Etkileri,* (Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2015.

Mengi, Banu Tarhan, "Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi-Hile Karosu" , *Mali Cozum Dergisi,* Kasım-Aralık 2012.

Mengi, Banu Tarhan, *Beyaz Yaka Suçları Ve Bir Uygulama,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi), 2009.

Muniandy, Balachandran, "CEO duality, audit committee effectiveness and audit risks." Managerial Auditing Journal 22.7 (2007): 716.

Mustafa Tevfik, Kartal, *Denetim Komitelerinin Yeterliliği: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama,* (Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Tezi), 2017.

Mustafa. Uğurlu, *Finansal Tablolardaki Hile Riskinin Belirlenmesi: Yapay Sinir Ağı Modeliyle Bir Bankada Uygulama,* (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 2011.

Nardemir, Seda, *İç Kontrol Yapısının Kurumsal Yönetim İle İlişkisi*, (İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Okutmuş Ercument, - Uyar, Süleyman; "Departmanında Yapılan Bir Hilenin Tespiti: Vaka Analizi", *Mali Çözüm Dergisi,* Ocak-Şubat 2014.

Ölmez, İsa, *Türkiye'de Faktoring ve Faktoring İşlemlerinin Muhasebeleştirlmesi*, (İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi), 2012.

Özbek, Çetin, İç Denetim Kurumsal Yönetim Risk Yönetimi İç Kontrol, Cilt: 2, Baskı:1, Ekim 2012.

Özdamar, Kazım, "Eğitim, Sağlık ve Davranış Bilimlerinde Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi." *Eskişehir: Nisan*, 2016.

Özen, Gamze, "*İç Kontrol Sistemi ve Verimlilik İlişkisi, (*İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*),* 2010.

Öztaş, Saadet, – Burak, Emel, *Türkiye'de Faaliyet Kiralaması (Operesyonel Leasing), Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt: 3 – Sayı: 1 , 2014 .

Pehlivanlı, Davut, *Hile Denetimi Metodoloji Ve Raporlama*, 1. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2011, sf. 5.

Pekin, Sait, *Kurumsal Yönetim ile Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki,* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Petraşcu, Daniela, - Alexandra, Tieanu, "The Role Of İnternal Audit İn Fraud Prevention and Detection, *Procedia Economics and Finance,* 16 (2014): 489-497.

Rodgers, Waymond, Arne Söderbom, Andrés Guiral, Corporate Social Responsibility Enhanced Control Systems Reducing the Likelihood of Fraud, Sayı 4, 2014

Sarısoy, Taner, *Franchısıng, Forfaıtıng, Factorıng, Leasıng İşlemleri Vergi Ve Muhasebe Uygulamaları Rehberi,* Maliye ve Hukuk Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Mart 2011.

Serkan, Terzi, *Hileli Finansal Raporlama Önleme Ve Tespit İMKB İmalat Sanayiinde Bir Araştırma,* Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2012.

Sevim Şerafetttin, - Eliuz, Ayşenur, "Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Rolleri ve İMKB'de Bir Araştırma", *Muhasebe Ve Finansman Dergisi,* Sayı: 36, Ekim 2007.

Sinnar, Didem, - Yücel, Ercan, *Denetim Komitesinin Finansal Tabloların Güvenirliliği Üzerindeki Etkisi,* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul), 2006.

Sipahi, Barış, "SAS 82 Çerçevesinde Muhasebe Denetiminde Hile Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler." İ*stanbul: Mali Çözüm Dergisi,* Nisan-Mayıs-Haziran 67, 2004.

Süer, Zeynep Ayça. *Muhasebe Uygulamalarında Enron Vak'asının Yeri ve Önemi ve Ülkemiz Muhasebe Uygulamaları Üzerinde Etkisi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), *2004.*

Şengür, Evren Dilek," *İşletmelerde Hile, Hilelerin Önlenmesi, Hileli Finansal Raporlama İle İlgil Düzenlemeler Bir Araştırma*", (İstanbul Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 2010.

Şık, Serhat, *Bankacılıkta İç Kontrol Sistemleri Ve Sonuçları,* (Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi), 2013.

Tarhan,– Mengi, Yılmaz, Sibel, Yatırım Hileleri, *Öneri Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 39, Ocak, 2013.

Tuncer, Medine, *Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı (TMS 1) Ve Tekdüzen Muhasebe Sistemindeki Finansal Tablolarla Kıyaslanması,* (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

Tüm, Kayahan, "Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Önemi Üzerine Bir Araştırma", *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 1 Sayı: 1, 2015.

Türedi Hasan, - Zor, Ümmügülsüm – Gürbüz, Filiz. "Risk Odaklı İç Denetim." *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 66, 2015, s. 1-20.

Türedi, Hasan. "Türk Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması: İç Kontrol." *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* Cilt:9, Sayı:16 ,2011.(99-127).

Uçma, Tuğba, Hileli Finansal Raporlamada İç Denetçi Ve Denetim Komitesi Sorumluluğunun Belirlenmesi: Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi,* 2011.

Uçma, Tuğba. *Finansal Bilgi Manipülasyonunda Ve Hileli Finansal Raporlamada Denetçi Sorumluluğunun Belirlenmesine Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli (SEM) Uygulaması*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi), 2010.

Uğur, Tuba, *Faktoring İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Rasyolara Olan Etkisi,* (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek *Lisans Tezi),* 2010.

Ulucan Özkul Fatma, - Almalı Özdemir, Zehra, İşletmelerde Hile Riski Yönetimi, Yöneticiler İçin Temel Uygulama Adımları, *Beta Yayıncılık, Nisan*, 2011.

Ulucan Özkul Fatma,– Özdemir, Zehra, "Çalışan Hilelerinin Önlenmesinde Proaktif Yaklaşımlar: Kurumsal İşletmelerde İnsan Kaynakları Yöneticileri Üzerine Nitel Bir Araştırma," Temmuz, 2013.

Ulusoy, Sibel, *Finansal Tablo Hilelerinin Değerlendirilmesi ve Bu Kapsamda Hasılatın Kaydedilmesinde Özellikli Durumlar, (*Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2007.

Usta, Öcal, - Uçma, Tuğba, " Hileli Finansal Raporlamada Bağımsız Denetçi Sorumluluğunun Belirlenmesine Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması", *Muhasebe ve Denetime Bakış,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Nisan 2011.

Uyar, Süleyman, "Kurumsal Şeffaflığın Sağlanmasında Kurumsal Yönetim Anlayışının Önemi, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:14, Cilt: 66, (155–163), 2004.

Uzun, Ali Kamil, "*Yönetim Kurulu Denetim Komitesi Uygulamaları: İMKB'de işlem Gören Reel Sektör şirketlerinde Yönetim Kurulu Denetim Komitesinin Varlığını Etkileyen Faktörler ve Kurumsal Yönetim ilkelerine Uyum,* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006.

Uzun, Pınar, *Türkiye`de Finansal Kiralama Ve Faaliyet Kiralaması: Tarım Sektörü Örneği*, (Beykent Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2016.

Varıcı, İdris, "*Muhasebe Bilgi Sisteminin Kurumsallaşma Üzerine Etkisi: Ortadoğu Ve Doğu Karadenizdeki Kobiler Üzerinde Uygulama*", (Karadeniz Teknik Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2007.

Varıcı, İdris, *Hile Riski ve Denetçinin Sorumluluğu: Hile Riskinin Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama,* (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 2011.

Vlad, Mariana – Tulvinschi, Mihaela – Irina, Chirita *The Consequences Of Fraudulent Financial Reporting,* The USV Annals of Economics and Puclic Administration 11/1, 2011 : (264-268).

Yağbasan, Barış Yaşam, *Hileli Finansal Raporlama Aracı Olarak Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), 2010.

Yakar, Serbay, "Denetim Kalitesinde Denetim Komitesinin Etkinliği." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:14 Sayı:54 (251-263), 2014.

Yayla, Hilmi Erdoğan, "*Güç Ve Yetki İlişkilerinin Muhasebe Bilgisi Kararları Üzerindeki Etkisi: Türkiye'deki Özel Hastaneler Üzerine Yapısal Bir Model Önerisi*." (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006.

Yıldırım Çalış, Ercan, - Keleş, Emrah, "Hilenin Ortaya Çıkartılmasında Bilgi Teknolojilerinin Önemi ve Bir Uygulama," *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Marmara Üniversitesi, Temmuz, 2014.

Yıldırım, Serpil, *İç Kontrol İle İç Denetimin Etkinliğinin Dış Denetim Süresine Etkisi,* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.Edirne), 2014.

Yıldız, Ekrem, – Başkan, Derya, Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Nisan, 2014.

İNTERNET KAYNAKLARI

ACFE 2018, ACFE Report to the Nations, Cost of the Occupational Fraud, https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf, Erişim Tarihi: 20.4.2018.

ACFE 2016, ACFE Report to the Nations, Cost of the Occupational Fraud, https://www.acfe.com/rttn2016/docs/2016-report-to-the-nations.pdf, Erişim Tarihi: 29.10.2016.

ACFE 2014,ACFE Report to the Nations, Cost of the Occupational Fraud, https://www.acfe.com/rttn/docs/2014-report-to-nations.pdf, Erişim Tarihi: 29.12.2015.

6361 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu, 31.12.2012, (http://www.alomaliye.com/2012/12/13/finansal-kiralama-faktoring-ve-finansman-sirketleri-kanunu-6361-sayili-kanun/, Erişim Tarihi: 03/03/2017).

BDDK 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 19.10.2015, https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_baneacilik_kanunu.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2016.

CIMA, Charteret Instutite of Management, Fraud Risk Management : A Guide to Good Practice 2008, www.issuu.com/cimaglobal/docs/cid_techguidefraud_risk_management_feb09.pdf Erişim Tarihi:21.12.2015: 7 .

COSO 2015, Leveragıng Coso Across The Three Lınes Of Defense**,** http://www.coso.org/documents/internal%20control-integrated%20framework.pdf , Erişim Tarihi, 16.02.2016.

David A. Richards, James D. Ratley, Barry C. Melancon, *Managing The Business Risk Of Fraud: A Practical Guide*, 2012, https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/managing-business-risk.pdf , Erişim Tarihi: 31.12.2015, s.12.

Denetim Komitesi Yönetmeliği, Denetim Komitesi Yönetmeliği 2014, http://ekizkimya.com/panel/editor/ckfinder/userfiles/denetimkomitesiyonetmeligi.pdf , Erişim Tarihi: 05/05/2017).

Finansal Kurumlar Birliği, *Faktöring,* www.fkb.org.tr/sektorler/faktoring/ , Erişim Tarihi: 10.02.2017.

Finansal Kurumlar Birliği, *Finansal Kiralama*, http://blog.fkb.org.tr/finansal-kiralama/, Erişim Tarihi: 12. 02.2016.

IAA,The Audit Committe, Purpose, Process, Professıonalızm, https://na.theiia.org/aboutia/PublicDocuments/Aud_Comm_Brochure_1_.pdf,

KGK, BDS 240, Finansal Tabloların Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları, http://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/duyurular/v2/bds/bdsyeni25.12.2017/bds%20240_rg.pdf , Erişim Tarihi: 12/12/2016.

KPGM, Audit Committe Handbook 2013, https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/be/pdf/aci-handbook-belgium.pdf, Erişim Tarihi: 12.05.2017.

Mehtap Karakoç – Serkan Özdemir, İç Kontrolde COSO ve ICFR İlişkisi, https://www.researchgate.net/publication/292155840_Ic_Kontrolde_COSO_ve_ICFR_Iliskisi, Erişim Tarihi: 12.05.2017.

OECD, Kurumsal Yönertim İlkeleri 2015, https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-TUR.pdf, Erişim Tarihi, 14.05.2017.

PWC 2011, Audit Committe Effectiveness What Works Best, https://www.pwc.com/jg/en/publications/audit-comm-effectiveness-what-worksbest-2011.pdf, Erişim Tarihi: 12.12.2016.

SPK No: 10 Sayı: 22, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/590, Erişim Tarihi: 12.12.2016.

SPK, Halka Arz Bilgilendirme Kitapçığı, Haziran 2016, http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/73, Erşim Tarihi: 01/02/2017.

TMS, Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar, Erişim Tarihi:20/03/2016.

TTK, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, 13.01.2011, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/mevzuat/6102_TTK.pdf, Erişim Tarihi: 12.12.2016.

TUSİAD, Uygulama Örnekleri İle Birlikte A'dan Z'ye Denetim Komiteleri, (http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/A-dan-Z-ye-Denetim Komiteleri .pdf , Erişim Tarihi: 01.06.2016.

Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 90 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 30/09/1983, www.basarmevzuat.com/dustur/khk/5/2499/a/khk90.htm, Erişim Tarihi: 01.05.2017.

EKLER

EK 1- ANKET ÇALIŞMASI

1. ANKETİ CEVAPLAYAN İLE İLGİLİ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Sayın İlgili,

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü işletme anabilim dalı muhasebe ve denetim yüksek lisans programında yazılmakta olan tez çalışması için "Denetim Komitesi Etkinliğinin İncelenmesi: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu Kapsamındaki Halka Açık Şirketlerde Bir Araştırma" başlıklı çalışmamızda "PwC Denetim Etkinliği Anketi" PwC' den alınan özel izin ile kullanılmaktadır. Anketten elde edilen bilgiler şirket bazında değil toplu halde değerlendirilecek olup, tek olarak şirket bilgileri bilim insanları dışında hiçbir kişi ya da kurum ile paylaşılmayacaktır. Aşağıdaki kılavuzda önde gelen denetim komitesi uygulamaları özetlenmiştir. Denetim komitenizin performansını değerlendirmeye ve işlemlerinizde dikkate alınacak değişiklikleri tanımlamaya yardımcı olmak amacıyla kullanılmak üzere, Denetim Komitesi içinde yer almayan Yönetim Kurulu Başkanı, Yönetim Kurulu Üyeleri, Dış Denetçiler, Genel Müdür, İç Denetçi, Müfettiş, İç Kontrol, Risk Yönetimi, Uyum Bölümü, Müdür, Yönetici Ve Denetçileri tarafından değerlendirilmesi uygundur.

Sorularınız için lütfen aşağıdaki iletişim bilgilerine başvurunuz.

Prof. Dr. Kıymet ÇALIYURT	**Hatice SARAÇ**
Trakya Üniversitesi	**Trakya Üniversitesi**
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi	**Sosyal Bilimler Enstitüsü**
Tez Danışmanı	**Yüksek Lisans Öğrencisi**
kiymet1442@yahoo.com	**haticesarac_61@hotmail.com**

Bu anket çalışması PwC ve IIA ortaklığında bir ekip tarafından hazırlanmıştır. Bu anket çalışmasının tezde kullanımı için anketi hazırlayan PwC firmasına izin için başvuru yapılmıştır. PwC Istanbul Ofisinden Dr.Ahmet KAVAK tarafından, alıntı göstermek şartı ile anketin kullanılmasına izin verilmiştir.

Cinsiyetiniz ?

- ◯ K
- ◯ E

1. Yaşınız ?

- ◯ 25 ve altı
- ◯ 26-35
- ◯ 36-45
- ◯ 45 e üstü

3. Eğitim durumunuz ?

- [ ] Lisans
- [ ] Master
- [ ] Doktora
- [ ] Üniversite/Bölüm/ Enstitü/Tez:

a. Kaç yıldan beri bulunduğunuz şirkette çalışıyorsunuz ?

- ◯ 1 yıl ve daha az
- ◯ 2 ve 5 yıl arası
- ◯ 5 ve 10 yıl arası ◯

10 yıl ve daha fazla

b. Şirketteki pozisyonunuz ?

- ◯ Yönetim Kurulu Başkanı
- ◯ Genel Müdür
- ◯ Denetim Müdürü
- ◯ Bağımsız Denetçi
- ◯ Risk Yönetimi Sorumlusu
- ◯ İç Kontroller
- ◯ Uyum Sorumlusu
- ◯ Müfettiş
- ◯ Diğer (Denetim Komitesinde Bulunmayan Yönetim Kurulu Üyeleri vb..)

c. Şuan hangi sektörde görev yapmaktasınız ?

- ◯ Faktoring Sektorü
- ◯ Leasing (Finansal Kiralama) Sektorü
- ◯ Varlık Yönetimi Sektorü
- ◯ Finansman Şirketleri
- ◯ Bankacılık Sektörü

2. ETKİLİ DENETİM KOMİTESİNİN ÖZELLİKLERİ

Lütfen, Denetim Komitenizin, Finansal Raporlama Ve Açıklamalar ile İlişkisini Değerlendirerek cevaplayınız.

7. Denetim komiteniz, şirketin faaliyet alanını ve içinde bulunduğu sektörü yeterince iyi tanımaktadır. Denetim Komitesi üyelerini seçerken gerekli ölçümleri yapmaktadır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

8. Denetim komiteniz, şirketin finansal tablolarında kasıtlı ya da kasıtsız olarak yanlış beyan edebileceği unsurların riski hakkında doyurucu açıklama getirmesini sağlar. Üyeleri, finansal tablolarda hataların ve usulsüzlüklerin değerlendirilmesi konusunda yeterli derecede eğitimlidir.

Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
○	○	○	○	○

9. Denetim Komiteniz, Finansal raporlama amacıyla yönetimin ve bağımsız denetçilerin önemlilik düzeyini, nicel ve nitel olarak nasıl değerlendirdiklerini anlar. Üyeleri, bağımsız denetçinin önem sıralamasını test etmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

10. Denetim Komitesi üyeleriniz, yönetim ve bağımsız denetçilerle tartışarak şirketin izlediği kritik muhasebe politikalarının makul olup olmadığını ve uygun olup olmadığını değerlendirmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

11. Denetim Komitesi, yönetimin takdiri doğrultusunda yapılan muhasebe ilkelerindeki değişikliğin sebeplerini ve sonuçlarını inceleyip, paydaşların onaylamadan önceki olası tepkilerini öngörmeye çalışmaktadır?

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

12. Denetim komitesi, finansal tablolar üzerinde önemli etkiye sahip yönetim tahminlerinin dayandığı alanları inceler ve temel varsayımların makul olup olmadığını ve kaydedilen tutarın ihtiyatlı veya agresif aralıkta (alt-üst sınır) olup olmadığını değerlendirmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

13. Denetim komitesi, finansal tablolarda önemli değişiklikler yapılmasına ilişkin ileri sürülen nedenleri, bütçeden ve raporlama dönemleri arasında şirketin performans anlayışı ile yapılan açıklamaların tutarlı olup olmadığını değerlendirerek yönetimle tartışır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

14. Denetim komitesi, olağan dışı ve karmaşık hesap hareketlerini ve dönem sonunda artan işlem hacimlerini, üyelerinin şirket hakkındaki bilgileriyle uygunluğunu ve tutarlılığını değerlendirerek Yönetimle gözden geçirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

15. Denetim komitesi, raporlama döneminde ortaya çıkan önemli ilgili taraf işlemlerinin tespitinde yönetimin izlediği süreci anlar ve bunlarla ilgili yapılan açıklamaların makul olup olmadığını değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

16. Denetim Komitesi, üyelerinin bilgisi dahilindeki operasyonel ve diğer bilgilere uygunluğunu ve tutarlılığını değerlendirerek, yönetim ve bağımsız denetçiler ile görüşerek yıllık mali tabloları okur.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

17. Denetim Komitesi, düzenleyicilere sunmadan önce, ara bilançoları ve ilgili açıklamaları yıllık raporlama ile tutarlılığını inceleyerek, gözden geçirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

18. Denetim Komitesi, hususi kalemlerin veya genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kapsamında olmayan bildirimlerin ayrı olarak yapılması da dahil olmak üzere şirket tarafından rutin olarak yapılan basın açıklamalarını ve diğer finansal bilgileri (örneğin kâr-zarar tahmini, ileriye dönük bilgiler, derecelendirme kuruluşları için bilgiler) inceler ve tamamlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

19. Denetim Komitesi, raporun yayınlanmasında önce, likidite ile finansman ihtiyaçları gibi hususlar açısından mali tablolar ile tutarlılık içende, eksiksiz ve şeffaf olmasını sağlayarak raporun dilini değerlendirir ve ilgili bilgileri okur.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinle Katılıyorum
○	○	○	○	○

20. Denetim Komitesi, dava açma, alacaklar, gayri nakdi krediler ve yükümlülükler veya diğer önemli hususları ve mali tablolar üzerindeki etkilerini tartışmak için mali müşavirle periyodik olarak toplantı yapar

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

21. Denetim Komitesi, yönetimin, kamuyu aydınlatma bölümünün çalışma tarzı da dahil olmak üzere mali tablolardaki unsurlara ilişkin tüm bilgileri nasıl temin ettiğini belirler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

22. Denetim Komitesi, finansal tabloların sunulması ve açıklamaları ile ilgili olarak şirket ve düzenleyiciler arasındaki yazışmaları inceler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

23. Denetim Komitesi, belirlenen müteakip olayların finansal açıklamalar üzerindeki etkilerini değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

3. Lütfen, Denetim Komitenizin, Risk Yönetimi ve İç Kontrol Sistemi Birimi ile İlişkisini Değerlendirerek cevaplayınız.

24. Şirket,risk yönetim sürecinin etkinliği konusunda kendinden emin bir tutum içindedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

25. Denetim komitesi, yasalara ve mevzuata uygunluk, finansal bildirim hususlarına ilişkin önemli risklerin farkındadır ve bu riskler hakkında yönetim kuruluyla birlikte karar verir. Yönetim kurulu adına idari denetim yapar. Risklerin izlenmesine ilişkin idari ve denetim yükümlülüklerinin kesinleşmiş kapsamı konusunda yönetim kuruluyla birlikte karar verir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

26. Yönetimin, denetim ve iç denetçiler tarafından yapılan iç kontrol testine yaklaşımını ve testin kapsamını ve testin ilgili herhangi bir raporlamayı nasıl desteklediğini inceler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinle Katılıyorum
○	○	○	○	○

27. Yönetimle, iç denetim ve bağımsız denetçilerle, iç kontrol etkinliği hakkındaki gözlemlerini, hususları ve bulgularını tartışır. Önemli veya somut kontrol zayıflıklarını ve yönetim kurulunun herhangi bir kontrol zayıflığının giderilmesi amacına yönelik planlarını anlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

28. İç kontrol ve risk yönetiminin etkinliği konusunda dış denetçilerden gelen raporları okurlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

29. Kıdem tazminat karşılıklarının finansal raporlama için risk oluşturup oluşturamayacağını değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

30. Finansal raporlama hilesi riskini artıran ve yönetimin riski nasıl ele aldığını belirleyen faktörleri anlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

31. Rüşvet ve yolsuzluk riskini ve yönetimin bu riskleri nasıl en aza indirdiğini inceler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

4. Lütfen, Denetim Komitenizin, Uyum Bölümü ile İlişkisini Değerlendirerek cevaplayınız.

32. "Üst yönetim yaklaşımını" ve şirketin kültürünü finansal raporlamayla ve uygunlukla ilgilerini kavrayarak değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

33. Şirket programlarının yasalara ve yönetmeliklere uyumluluk açısından etkinliğini kavrar, belirlenen önemli uyum sorunlarını değerlendirir ve yönetimin attığı adımları olumlu karşılar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

34. Yönetimin uygun bir davranış ve etik koduna sahip olmasını sağlar. Yönetimin çalışanlara Kodun yanında gerekli eğitimi vermesini ve periyodik olarak çalışanların uyumluluk hususunda yeterliliklerini kanıtlamalarını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

35. Şirketin etik ve davranış kodlarında, kültürel ve bölgesel olarak hassasiyet gösterilen konuların uygun biçimde ele alındığından emin olur.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

36. Çalışanların uyumluluk ve etik konularında bilgilendirilmelerine yardımcı olmak için uygun ihbar hatlarının mevcut olup olmadığına bakar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

37. Hassas konuları görüşmek üzere iç denetim, genel hukuk danışmanı, uyum görevlisi ve yönetimle periyodik olarak toplantı yapar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

38. Muhasebe, iç kontrol ya da denetleme konularıyla ilgili şikâyetlerin alınması, saklanması ve değerlendirilmesi süreçlerinin uygulanmasını sağlar. İhbar hattı aracılığıyla ortaya çıkan önemli sorunların olası etkisini ve çözümlenme biçimini değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

39. Denetim komitesi, komisyon toplantıları da dahil açık iletişim kanalları üzerinden yönetimle sürekli diyalog kurarak verimli ve içten iletişim gerçekleştirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

40. Yönetime danışmanlık görevini yapma ve yönetimi izleme arasında doğru dengeyi sağlar ve koşullardaki değişimler gerektiriyorsa bu dengeyi sürdürmeye hazırdır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

41. Yönetimin, önemli kararları vermeden önce denetim komitesinden gerekli bilgileri almasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

42. Muhasebe, iç kontrol ya da denetleme konularıyla ilgili şikâyetlerin alınması, saklanması ve değerlendirilmesi süreçlerinin uygulanmasını sağlar. İhbar hattı aracılığıyla ortaya çıkan önemli sorunların olası etkisini ve çözümlenme biçimini değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

○	○	○	○	○

5. Denetim Komitenizin, Yönetim Gözetimi ve İç Denetim Komitesi birimi ile ilişkisini Değerlendirerek cevaplayınız.

43. Denetim komitesi, komisyon toplantıları da dahil açık iletişim kanalları üzerinden yönetimle sürekli diyalog kurarak verimli ve içten iletişim gerçekleştirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

44. Yönetime danışmanlık görevini yapma ve yönetimi izleme arasında doğru dengeyi sağlar ve koşullardaki değişimler gerektiriyorsa bu dengeyi sürdürmeye hazırdır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

45. Yönetimin, önemli kararları vermeden önce denetim komitesinden gerekli bilgileri almasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

46. İç denetimden ve bağımsız denetçilerden geri bildirim alarak kıdemli finans yönetiminin performansını ve yeterliliğini değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

47. CFO ve kıdemli finans ekibi üyelerinin kariyer ve yedekleme planlarını kontrol eder.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyroum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

48. Yönetimin uygun bir şekilde toplantılara katılmasını sağlar ve sunum yerine tartışmaya odaklanılmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

49. Yönetim ile düzenli olarak özel toplantılar düzenler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

50. İç denetimle, toplantılar arasında samimi ve sürekli iletişim kurarak hassas konuları açma becerisini kolaylaştıran, güvene dayanan ilişki kurar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

51. İç denetim çalışmalarının komitenin güvence ihtiyaçlarını karşılamasını ve yönetime değer katmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

52. İç denetim tüzüğünü onaylar ve yıllık planları ve önemli değişiklikleri inceler— Bağımsız denetçilerin riskleri uygun şekilde kapsamasını ve işin koordinasyonunu sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

53. İç denetimin, gereken becerileri destekleme yetisine sahip personelin niteliği ve sürekliliği de dahil olmak üzere, yeterli kaynaklara ve bütçeye sahip olmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

54. Komiteye uygun bir şekilde özeti sunulan önemli iç denetim bulgularını ve yönetimin iyileştirme çalışmalarının durumunu ele alır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

55. İç denetim raporlarını doğrudan komiteye ve aynı zamanda şirket içinde uygun bir üst düzey pozisyona sunar ve iç denetimin prestijini ve nesnelliğini destekler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

56. İç denetim direktörünün atanmasında veya değiştirilmesinde, performansının değerlendirilmesinde ve tazminat belirlerken merkezi bir rol oynar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

57. Kalite-kontrol gözden geçirme tespitleri yanında yönetimden ve bağımsız denetçilerden gelen geri bildirimleri tartarak, iç denetimin performansını ve operasyonel bağımsızlığını değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

58. Düzenli bir şekilde iç denetim ekibi ile özel olarak toplantı yapar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

5. Denetim Komitenizin, Bağımsız Denetim birimi ile ilişkisini Değerlendirerek cevaplayınız.

59. Açık iletişime dayalı olarak, bağımsız denetçilerle güven çerçevesinde ve profesyonel bir ilişki geliştirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

60. Yönetimden ve iç denetimden alacağı girdilere dayanarak ve uygun görüldüğünde değiştirmeyi düşünerek bağımsız denetçilerin seçimi, gözetimi ve değerlendirilmesi faaliyetlerini yönlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

61. Denetim ve denetim dışı hizmetleri için ön onay vererek, ücretlerin etkilerini anlayarak ve denetim dışı hizmet türlerini değerlendirerek, bağımsız denetçilerin bağımsız olmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

62. Bağımsız denetim kapsamını, risk kapsamının anlaşılmasını ve önemli plan değişiklikleriyle ilgili bilgileri gözden geçirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

63. Denetim ve düzenleyici standartlar çerçevesinde bildirilmesi gereken bilgileri alır ve şirketin uygulamalarının aynı sektörde faal şirketlerin uygulamalarına nazaran nasıl olduğuna dair fikir edinir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

64. Yönetimin, denetçilere gönderdiği sunum mektuplarını inceler ve standart olmayan açıklamalar hakkında sorgulama yapar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

65. Denetçiler ile yönetim arasında anlaşmazlıkları tespit eder ve çözüm için dışarıdan tavsiye gerekip gerekmediğini belirler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

66. Denetim faaliyetinin veya diğer faaliyetlerin başka denetim firmalarına devredilmesi hakkında yönetimin ileri sürdüğü gerekçeleri değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

67. Bağımsız denetçilerle düzenli bir şekilde özel olarak toplantı yapar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

7. Denetim Komitenizin, işler yanlış gittiğindeki gösterdiği tutuma ilişkin olayları dikkate alarak cevaplayınız.

68. Daha önce yayınlanmış finansal tablolarda bulunan belirgin hataları tespit eder ve yönetimin tekrar bildirim gereğine ilişkin kararına uyar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

69. Yönetimin tüm hataları belirlemek ve çözmek için kapsamlı bir inceleme yapmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

70. Muhtemel (yolsuzluk veya yasa dışı eylemlere ilişkin) soruşturmaları denetleme faaliyetindeki rolünü ve anahtar hususları kavrar ve gerektiğinde sorumluluk üstlenmeye hazırdır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

71. Hariçten danışman tutulup tutulmayacağı konusunda değerlendirme yapar, varsa yetkisini kullanarak uygun kararı verir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

72. Soruşturmaların gidişatını aktif olarak izler ve yönetimin bulgulanan önemli hususları kavramasını ve bundan sonraki soruşturmalarda kullanmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

73. Bir kriz yönetimi planının olmasını ve ortaya çıkan bir krize şirketin hızlı ve uygun bir şekilde tepki vermesini sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

8. Denetim Komitesinin Yapısına İlişkin soruları yanıtlayınız.

74. Yeni üyeleri, gereken beceriler ve nitelikler esas alınarak üye seçme komisyonu tarafından seçilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

75. Üye devri esnasında sürekliliğin yeni perspektifle dengelenmesi gereksinimini üye seçme komisyonu komitesiyle birlikte değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

76. Üyeleri ve başkanı için bir kariyer ve yedekleme planı vardır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum
○	○	○	○	○

77. Güçlü liderlik özelliklerine, etkin tartışma ve çalışma ilişkilerini güçlendirme kapasitesine sahip ve komiteyi uygun şekilde yönlendirmek için finansal uzmanlığı ve yeterli zamanı bulunan bir başkanı vardır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

78. Dürüstlük, cesaret, şüphecilik, bağımsız yargıda bulunma yetisi ve sektör bilgisi gibi kritik özelliklere sahip ve zaman sorunu bulunmayan üyeleri vardır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

79. Bağımsız ve yeterli seviyede finansal bilgi ve uzmanlık sahibi olan üyeler vardır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

80. Gerekli bilgi, beceri ve yetenekleri sağlayacak boyutta, bununla birlikte uyumlu bir şekilde hareket etmeye müsait derecede küçüktür.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

9. Lütfen, Denetim Komitenizin, Toplantı Organizasyon Birimi ile ilişkisini Değerlendirerek Cevaplayınız.

81. İş yükünü dengelerken, bir yıl boyunca tüm sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak için bir zamanlama takviminden yararlanır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

82. Takvim bazında sorumluluklarını zamanında yerine getirmek için toplantıların yeterli sayıda ve uzunlukta olmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

83. Toplantıların, komitenin gündemdeki maddeleri zamanında ve tamamen değerlendirebilmesine imkân verecek uzunlukta olmasını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

84. Gündemi yöneten başkan aracılığıyla, toplantının üyelerin bilgilerini sunmalarını sağlayacak biçimde icra edilmesini planlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

85. Gündem başlıklarına ilişkin anlamlı verileri olan doğru kişilerin toplantıya katılımını teşvik eder ve toplantının verimliliğini azaltabilecek katılımcıların sayısını sınırlandırır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

86. CFO, İç Denetim Müdürü ve Bağımsız Denetçiler ile birlikte ayrı ve özel oturumlarda düzenli şekilde bir araya gelir, ve periyodik olarak da Genel Hukuk müşaviri, uyum görevlisi, şef pozisyonundaki risk sorumlusu ve diğer yönetimle toplantı yaparak — potansiyel olarak hassas konuların tam ve dürüst biçimde tartışılmasına olanak sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

87. Üyelerinin, düzenli aralıklarla gizli oturumlarda, yönetimin ve denetimin performansı ve diğer konularda değerlendirmede ve görüş alış verişinde bulunmalarını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

88. Toplantılarda ortaya çıkan hususlar hakkında yönetimle etkin bir şekilde iletişimde bulunarak sürprizleri engeller.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

89. Tartışma ile ilgili konulara yeteri kadar odaklanacak şekilde diyalog için toplantılarda süre kullanılmasına olanak sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

90. Toplantı tutanaklarında, toplantı içeriğinin doğru biçimde açıklanmasını ve ayrıntılarla ilgili açıklamaların doğru seviyede olmasını sağlar ve bunları zamanında gözden geçirir ve onaylar.

Kesinlikle Katılmıyroum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

91. Önemli konuları, başlıca önerileri ve eylem planlarını tartışmak için yönetim kuruluna düzenli bir şekilde rapor sunar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

10. Lütfen, Denetim Komitenizin Destek Komite Biriminin Etkinliği ile İlişkisini Değerlendirerek cevaplayınız

92. Her tür güncellemeleri yıllık olarak değerlendiren ve Yönetim Kurulu tarafından onaylanan yazılı bir tüzüğe sahiptir

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

93. Tüzüğünde ana hatları çizilen sorumlulukların tümünün yerine getirilmesini yıllık bazda sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

94. Karar verilen düzeltici tedbirleri uygulayarak ve gelişmeleri göz önünde tutarak komitenin bütünsel performansını yıllık bazda değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılyorum
○	○	○	○	○

95. Eğitim ve diğer gerekli desteği göz önünde bulundurarak düzenli biçimde komite üyelerinin bireysel performansını değerlendirir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

96. Kesintisiz olarak uygun idari desteğe ve gerektiğinde ek kaynakları devreye sokmak için yetkiye sahiptir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

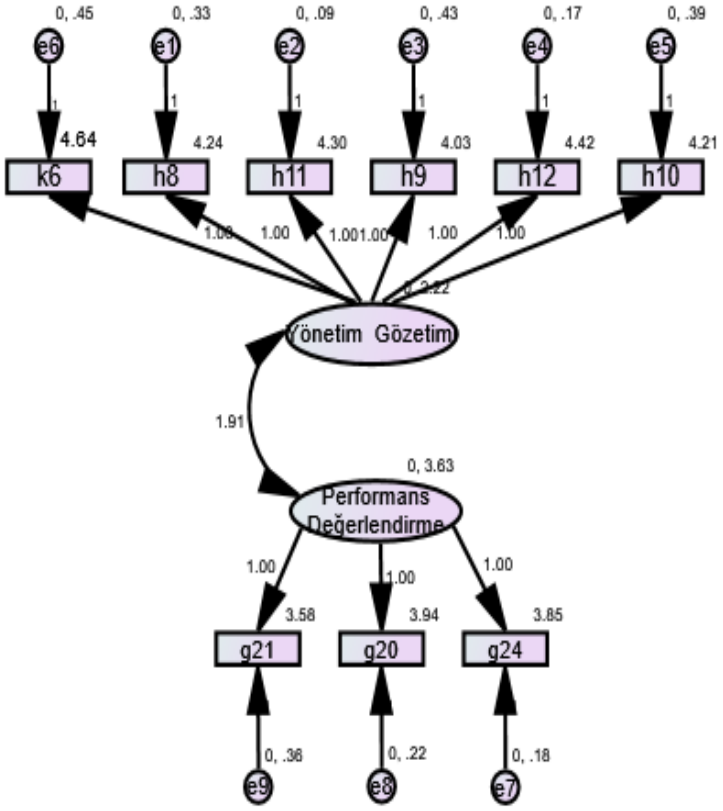
97. Yeni üyelerin kendi rollerini anlamalarını ve hızlı bir şekilde ayak uydurmalarını sağlamak için etkin bir oryantasyon almalarını sağlar.

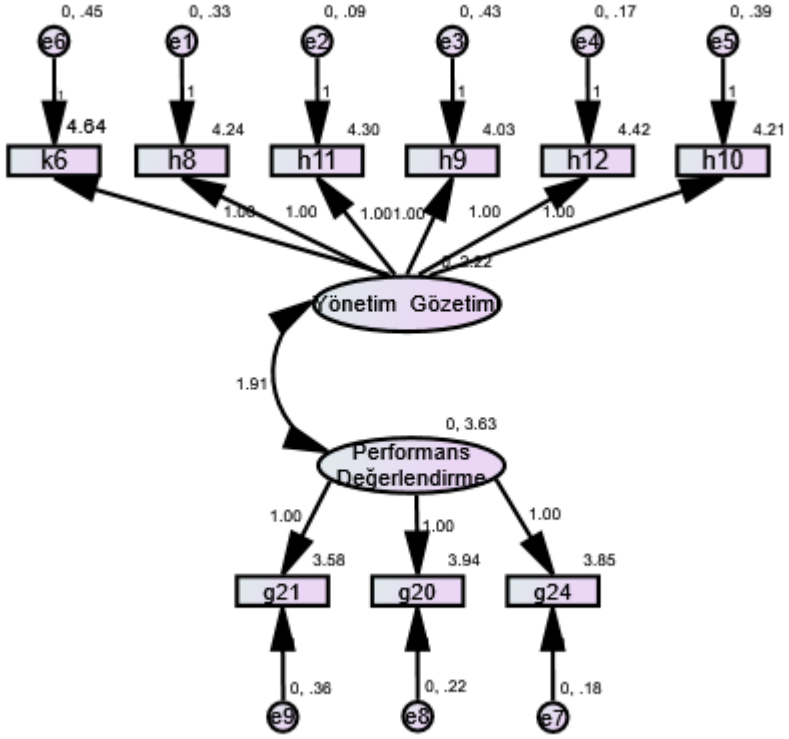
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
○	○	○	○	○

98. İşletme ve muhasebedeki gelişmeler ve işteki yeni sorumluluklar ya da değişiklikler hakkında tüm üyelerin sürekli eğitime erişebilir durumda bulunmalarını sağlar.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyom
○	○	○	○	○

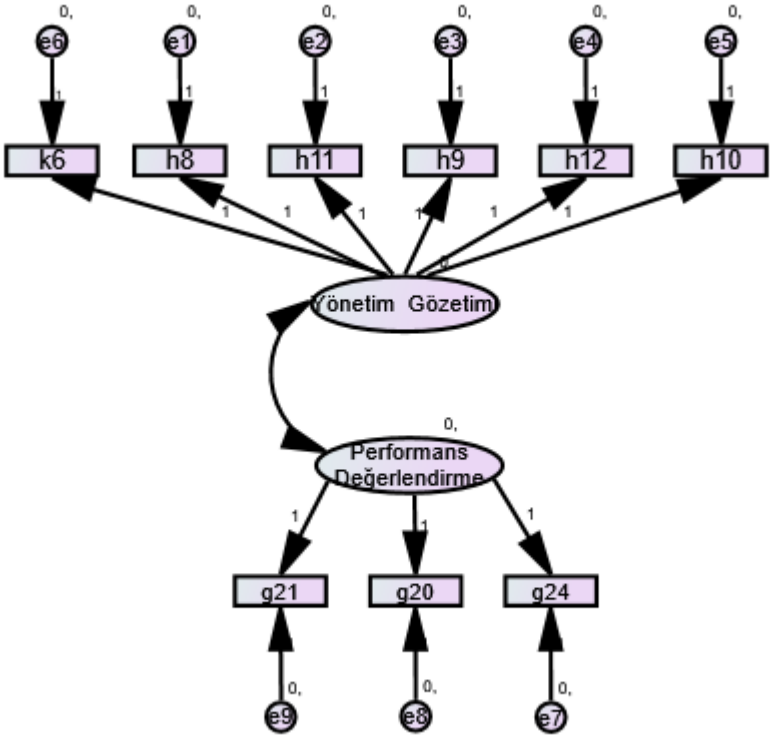
EK 2 - MODELLEME

Intercepts: (Group number 1 - Default model)

	Estimate	S.E.	C.R.	P	Label
h8	4.242	.282	15.035	***	par_2
h11	4.303	.269	16.010	***	par_3
h9	4.030	.288	14.007	***	par_4
h12	4.424	.273	16.204	***	par_5
h10	4.212	.286	14.743	***	par_6
k6	4.636	.289	16.059	***	par_7
g24	3.848	.345	11.146	***	par_8
g20	3.939	.347	11.354	***	par_9
g21	3.576	.353	10.122	***	par_10

Assessment of normality (Group number 1)

Variable	min	max	skew	c.r.	kurtosis	c.r.
g21	1.000	6.000	-.339	-.795	-1.407	-1.649
g20	1.000	6.000	-.629	-1.475	-1.332	-1.562
g24	1.000	6.000	-.572	-1.341	-1.339	-1.570
k6	1.000	6.000	-1.378	-3.232	.602	.706
h10	1.000	6.000	-1.036	-2.430	.132	.154
h12	1.000	6.000	-1.249	-2.928	.448	.526
h9	1.000	6.000	-.817	-1.915	-.169	-.198
h11	1.000	6.000	-1.284	-3.010	.566	.664
h8	1.000	6.000	-1.052	-2.467	.033	.039
Multivariate					9.721	1.984